

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**DEPREM YAŞAMIŞ ÇOCUKLARIN DEPREME İLİŞKİN
ALGILARININ RESİM ANALİZİ YOLUYLA
DEĞERLENDİRİLMESİ**

HAZIRLAYAN

EZGİ KURTCU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA – 2025

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**DEPREM YAŞAMIŞ ÇOCUKLARIN DEPREME İLİŞKİN
ALGILARININ RESİM ANALİZİ YOLUYLA
DEĞERLENDİRİLMESİ**

HAZIRLAYAN

EZGİ KURTCU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. HİCRAN ÇETİN GÜNDÜZ

ANKARA – 2025

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı çerçevesinde Ezgi KURTCU tarafından hazırlanan bu çalışma, aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 18 / 06 / 2025

Tez Adı: Deprem Yaşamış Çocukların Depreme İlişkin Algılarının Resim Analizi Yolu ile Değerlendirilmesi

Tez Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı - Soyadı, Kurumu)

İmza

Doç. Dr. Hicran ÇETİN GÜNDÜZ, Başkent Üniversitesi

.....

Dr. Öğr. Üyesi Nazife ÜZBE ATALAY, Başkent Üniversitesi

.....

Dr. Öğr. Üyesi Tansu MUTLU ÇAYKUŞ, Ankara Üniversitesi

.....

ONAY

Prof. Dr. Servet ÖZDEMİR

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Müdürü

Tarih: ... / ... /

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 08 / 07 / 2025

Öğrencinin Adı, Soyadı: Ezgi KURTCU

Öğrencinin Numarası: 22210571

Anabilim Dalı: Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Programı: Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Doç. Dr. Hicran Çetin GÜNDÜZ

Tez Başlığı: Deprem Yaşamış Çocukların Depreme ilişkin Algılarının Resim Analizi Yolu ile Değerlendirilmesi

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez/proje çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 82 sayfalık kısmına ilişkin, 08 / 07 / 2025 tarihinde tez danışmanım Doç Dr. Hicran Çetin Gündüz tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 4'dır. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç

2. Alıntılar hariç

3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:

ONAY

Tarih: 18 / 07 / 2025

Öğrenci Danışmanı Doç.Dr. Hicran ÇETİN GÜNDÜZ

.....
.....

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının her aşamasında bilgi, deneyim ve yol göstericiliğiyle bana rehberlik eden, değerli danışman hocam Sayın Doç.Dr. Hicran Çetin Gündüz'e; çalışmama katkıda bulunan jüri üyelerim Sayın Dr. Nazife Üzbe Atalay ve Sayın Dr. Tansu Mutlu Çaykuş'a; her zaman yanımda olan, ne zaman arasam desteğini esirgemeyip yolumu aydınlatan Gülşah Yıldırım'a; sevgili arkadaşlarım Büşra Özel ve Doğangün Ayyıldız'a; desteğini her zaman hissettiğim Ecem Özeltin'a; her zaman ve her koşulda yanımda olan Gözde Kurtcu'ya ve hayatım boyunca sevgi, sabır ve fedakârlıklarıyla en büyük güç kaynağım olan, varlıklarıyla bana her zaman güven veren canım annem ve babama sonsuz teşekkürler.

Ezgi KURTCU

Ankara 2025

ÖZET

Ezgi KURTCU

Deprem Yaşamış Çocukların Depreme ilişkin Algılarının Resim Analizi Yoluyla Değerlendirilmesi

Başkent Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı

2025

Bu çalışma, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremin ardından, Hatay’da yaşayan ve afetten doğrudan etkilenen ilkokul çağındaki çocukların deprem öncesi, sonrası ve geleceğe dair algılarını anlamaya yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma desenlerinden durum çalışması yöntemi kullanılarak yürütülen bu çalışma, 7–10 yaş aralığında yer alan 15 öğrenci ile gerçekleştirilmiştir. Veri toplama süreci, yapılandırılmış bir uygulama yönergesi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Beş oturumdan oluşan yaratıcı etkinlikler yolu ile veriler toplanmıştır. Veri toplama süreci toplamda beş gün sürmüştür. Uygulama sırasında çocuklara oyun hamurundan karakterler oluşturma, öykü dinleme, ardından bu karakterlerin deprem öncesi, sonrası ve gelecekteki yaşamlarını betimleyen üç ayrı resim çizimi yapmaları istenmiştir. Çocuklardan çizimlerin altına çizdiği resimler hakkında açıklamalar yazmaları veya sözlü olarak ifade etmeleri sağlanmıştır. Elde edilen görsel ve sözel veriler, resim analizi ve içerik analizi yöntemleri kullanılarak değerlendirilmiştir. Bulgular, çocukların deprem öncesi dönemi huzur, güvenlik, sosyal bağlar ve doğayla uyum temaları çerçevesinde ifade ettiklerini; deprem sonrası dönemde ise korku, kayıp, belirsizlik ve yalnızlık gibi duyguların koyu renkler, düzensiz kompozisyonlar ve dramatik anlatılarla yansıtıldığını göstermektedir. Buna karşın, geleceğe dair beklentilerde umut, yeniden yapılanma ve daha güvenli bir yaşam arzusu ön plana çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Deprem, Resim Analizi

ABSTRACT

Ezgi KURTCU

Evaluation of Earthquake-Related Perceptions of Children Who Have Experienced An Earthquake Through Image Analysis

Başkent University

Institute of Educational Sciences

Educational Sciences Major Science

Psychological Counseling and Guidance Master Program

2025

This study aims to examine the perceptions of primary school-aged children regarding the pre-earthquake, post-earthquake, and future periods, following the devastating earthquakes that occurred on February 6, 2023, in Türkiye. The research was conducted using a qualitative case study design and involved 15 students between the ages of 7 and 10, all of whom were directly affected by the earthquake and resided in Hatay province. The data collection process was planned following a structured implementation guide and carried out through five sessions involving creative activities. During the implementation, children were asked to create characters from modeling clay, listen to a story theme, and then draw three pictures representing the lives of their characters before, after, and in the future following the earthquake. They were also asked to provide either written or oral explanations of their drawings. The visual and verbal data obtained were analyzed using drawing analysis and content analysis methods. The findings revealed that the pre-earthquake period was associated with themes such as peace, safety, social bonds, and harmony with nature. In contrast, the post-earthquake period was reflected through emotions such as fear, loss, uncertainty, and loneliness—often represented by dark colors, disorganized compositions, and dramatic narratives. However, the future-oriented drawings and narratives emphasized hope, reconstruction, and the desire for a safer life.

Key Words: Child, Earthquake, Drawing Analysis,

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
KISALTMALAR LİSTESİ	x
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları	7
BÖLÜM II.....	8
KURAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1 Deprem ve Çocuk Psikolojisi.....	8
2.1.1 Depremin Tanımı ve Özellikleri	8
2.1.2 Depremin Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri.....	11
2.1.3 Depremin Çocuklar Üzerindeki Etkileri	12
2.1.4 Çocuklarda Deprem Algısı.....	15
2.2 Deprem ve Çocuk Resimleri.....	17
2.2.1 Çocuk Çizimlerinin Gelişimi ve Simgesel Anlamları	17
2.2.2 Renk Seçimi ve Diğer Görsel Öğelerin Anlamı	21
2.2.3 Resim Analizinde Temel Yaklaşımlar ve Yöntemler	24
2.3 Çocukların Zorlayıcı Yaşantıları Yaratıcı Yollar ile İfade Ettikleri İlgili Alanyazındaki Çalışmalar	26

BÖLÜM III	29
YÖNTEM.....	29
3.1. Araştırmanın Modeli	29
3.2. Çalışma Grubu.....	30
3.3. Veri Toplama Araçları	33
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu	33
3.3.2. Resim Çizimleri	33
3.3.3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	33
3.4. Verilerin Toplaması.....	34
3.5. Verilerin Analizi	36
3.6 Araştırmacının Rolü	37
3.7 Araştırmanın Geçerliği ve Güvenilirliği	37
3.7.1 Tutarlılık.....	37
3.7.2 Aktarılabilirlik	38
3.7.3 İnandırıcılık.....	38
3.7.4 Doğruluk.....	39
BÖLÜM IV	40
BULGULAR	40
4.1. Deprem Öncesi, Şimdiki Hayatı ve Geleceğe Dair Beklediği Hayat ile İlgili Resim ve İçerik Analizlerine ilişkin Bulgular	40
4.1.1. Deprem Öncesi Hayatı İle İlgili Resimlerden Elde Edilen Verilere İlişkin Bulgular.....	40
4.1.2. Deprem Öncesi Hayatı İle İlgili İçeriklerden Elde Edilen Verilere İlişkin Bulgular.....	45
4.1.3 Şimdiki Hayatı ile İlgili Resim Analizlerinden Elde Edilen Verilere İlişkin Bulgular.....	48

4.1.4 Şimdiki Hayatı ile İlgili İçerik Analizlerinden Elde Edilen Verilere İlişkin Bulgular.....	52
4.1.5. Geleceğe Dair Beklediği Hayat ile İlgili Resimlerden Elde Edilen Verilere İlişkin Bulgular	55
4.1.6 Geleceğe Dair Beklediği Hayat ile İlgili İçerik Analizlerinden Elde Edilen Verilere İlişkin Bulgular	59
4.2. Deprem Öncesi, Şimdiki Hayatı ve Geleceğe Dair Beklediği Hayat ile İlgili Resimlerden Elde Edilen Verilerin Tablo ve Akış Diyagramına İlişkin Bulgular ...	62
4.3. Deprem Öncesi, Şimdiki Hayatı ve Geleceğe Dair Beklediği Hayat ile İlgili Anlatılardan Elde Edilen Verilerin Tablo ve Akış Diyagramına İlişkin Bulgular ..	66
BÖLÜM V	73
TARTIŞMA.....	73
5.1 Deprem Öncesi Yaşamın Resim ve İçerik Analizi Bulgularının Tartışılması ...	73
5.2 Deprem Sonrası Yaşamın Resim ve İçerik Analizi Bulgularının Tartışılması ..	74
5.3 Geleceğe Dair Yaşamın Resim ve İçerik Analizi Bulgularının Tartışılması.....	76
5.4 Resim ve İçerik Analizi Bulgularının Bütüncül Değerlendirilmesi	77
BÖLÜM VI	80
SONUÇ VE ÖNERİLER	80
5.1 Sonuç	80
5.2 Öneriler	80
5.2.1 Ruh Sağlığı Uzmanlarına Yönelik Öneriler	81
5.2.2 Araştırmacılara Yönelik Öneriler	81
5.2.3 Politika Yapıcılara Yönelik Öneriler	82
KAYNAKLAR	83
EKLER.....	93
EK 1: Veri Toplama Kılavuzu	93
EK 2: Kişisel Bilgi Formu	97

EK 3: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	98
EK: 4 Çocuk Onam Formu	101
EK 5: Ebeveyn Onam Formu	103
EK 6: Etik Kurul Onayı	104

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1.....	32
Tablo 2.....	46
Tablo 3.....	53
Tablo 4.....	60
Tablo 5.....	62
Tablo 6.....	66
Tablo 7.....	72

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1	30
Şekil 2.	31
Şekil 3.	65
Şekil 4.	71

KISALTMALAR LİSTESİ

AFAD : Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

İMO : İnşaat Mühendisleri Odası

UNICEF :United Nations International Children's Emergency Fund (Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu)

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi üzerinde durulmuştur.

1.1. Problem Durumu

Deprem, ani ve yıkıcı etkileri nedeniyle hem bireysel hem de toplumsal düzeyde derin izler bırakabilen doğal afetlerdir. Bu tür olayların ardından ortaya çıkan psikolojik süreçler sıklıkla travma ve kriz kavramlarıyla açıklansa da her ne kadar bu iki kavram birbirine yakın görünse de farklı anlamlara gelmektedir (Grech & Debattista, 2023). Travma kavramı, bireylerin doğrudan yaşadıkları ya da tanık oldukları, olağan yaşam deneyimlerinin ötesine geçen olayları tanımlamak için kullanılmakta; kriz ise ani ve beklenmedik biçimde gelişen, bireyin baş etme kaynaklarını zorlayan durumlar olarak açıklanmaktadır (Ogan, Öz Soysal & Aysan, 2023). Bu bağlamda, deprem gibi felaketler hem bir kriz durumu oluşturmakta hem de çocuklar açısından ciddi düzeyde travmatik etkiler yaratabilen zorlayıcı yaşam olayları arasında yer almaktadır. Nitekim yetişkinler gibi çocukların da zorlayıcı yaşam olayını algılama ve bu olaya tepki verme biçimleri, onların gelişim dönemine, çevresel destek sistemlerine ve maruz kaldıkları olayın şiddetine bağlı olarak farklılık gösterir (Pynoos, Steinberg ve Piacentini, 1999). Özellikle çocukluk döneminde yaşanan bu tür deneyimlerin, çocukların ruh sağlığı ve gelişimsel süreçlerini olumsuz etkileyerek ileriki yaşamlarında da kalıcı izler bırakabildiği bilinmektedir (Shonkoff & Garner, 2012; Cicchetti, 2013). Çocukların yaşlarının küçük olduğu için düşünce yapılarının daha esnek olduğunu, dolayısıyla zorlayıcı yaşam olaylarını kolaylıkla unuttuklarına ve bu olaylardan etkilenmediklerine dair bir inanış vardır, ancak araştırmalar bu düşüncenin doğru olmadığını göstermektedir. (Gordon ve ark., 1993). Çocukların yaşadıkları zorlayıcı deneyimlerin; dışarıdan zor anlaşılması, bu deneyimleri yansıtmaya biçiminin yetişkinlerden farklı olması ve olumsuz olayları konuşmak konusunda istekli olmamaları bu inancı güçlendiren etmenlerdir (Schonfeld, 2002). Oysa gerçekte çocuklar deneyimledikleri olumsuz yaşam olaylarının bilincindedir ve fark edilmese bile bu olumsuz yaşam olaylarını kendi yollarıyla işlemlemeye ve anlamlandırmaya başlamışlardır (Van der Kolk, 1987). Çok küçük yaşlardan itibaren yaşadıkları zorlayıcı deneyimleri kaydedip, bu deneyimleri

izimler ya da oyunlar aracılığı ile tekrar canlandırabilirler (Fisher, 1999). Aynı zamanda bu deneyimleri, oyun hamuru gibi yaratıcı materyaller aracılığıyla sembolik biçimde ifade etme olanağı bulurlar (Gil, 2017). Bu nedenle, zorlayıcı yaşam olayları deneyimlemiş çocukların i dünyalarını ve bu süreçle baa çıkma biçimlerini anlamaya yönelik çalışmalar, ruh sağlıklarını destekler ve ileriki geleişim dönemlerinde sağlıklı bir uyum geliştirebilmelerine yardımcı olur. Ayrıca, ocukların bu deneyimlerle baş etme biçimlerini anlamak, yalnızca bireysel düzeyde iyileşme değil, aynı zamanda afet sonrası toplumsal dayanıklılığın inşası açısından da önemli bir rol oynamaktadır (Masten & Narayan, 2012). Bu doğrultuda, çocukların i dünyalarını anlamak adına başvurulabilecek alternatif iletişim yolları büyük önem kazanmaktadır.

Oyun oynamak, resim yapmak gibi sanat temelli etkinlikler çocuklarla iletişim kurmada yalnızca bir ifade biçimi değil, aynı zamanda onların i dünyalarını açığa çıkaran sembolik araçlar olarak işlev görmektedir (Chesley, Gillet ve Wagner, 2008) ocuklar, yaşadıkları duygusal ve bilişsel süreçleri sözel olarak ifade etmekte zorlandıkları için alternatif iletişim yöntemlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Çocuklar, yaşadıkları duygusal ve bilişsel süreçleri sözel yollarla aktarmakta zorlandıklarında, bu tür yaratıcı etkinliklere yönelerek kendilerini ifade etme ihtiyaını karşılamaktadır (Malchiodi, 1998). Ancak bu sembolik ifadeler yalnızca bir iletişim yöntemi değil; aynı zamanda yaşanan zorlayıcı yaşam olayı sonucu olarak gelişen bilişsel ya da duygusal tepkilerin dışavurumu niteliğinde de olabilmektedir. (Pynoos, Steinberg & Piacentini, 1999). Bu noktada, çocukların yaşadıkları olaylarla nasıl başa çıktıklarına odaklanmak kadar, baş edemediklerinde ne tür sonuçlarla karşılaşabileceklerini anlamak da önemlidir. Özellikle zorlayıcı yaşam olayları sonrası yeterince desteklenmeyen ocuklarda Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) gelişme riski bulunmaktadır ve bu durum çocuğun işlevselliğini uzun vadeli olarak etkileyebilmektedir (Pynoos et al., 1999). Zorlayıcı olayları yeterince anlamlandıramayan çocuklarda; içe kapanma, uyku problemleri, regresyon, öfke patlamaları, kaygı bozuklukları ve psikosomatik belirtiler gibi çeşitli tepkiler gözlemlenebilmektedir (Shonkoff & Garner, 2012; Van der Kolk, 1987). Bu tür belirtiler, çocukların duygu düzenleme becerilerinin zorlandığını ve başa çıkmak için yeterli içsel ya da dışsal kaynaklara erişemediklerini gösterebilir (Pynoos et al., 1999). Bu bağlamda, sanat terapisi ve resim analizi gibi yöntemler, çocukların yalnızca yaşadıklarını anlamlandırmalarına değil, aynı zamanda bu yaşantılarla baş etme süreçlerine de katkı sağlayarak ruh sağlığını koruyucu bir rol üstlenmektedir (Malchiodi, 1998).

Resim, çocukların duygusal ve bilişsel durumlarını dışa vurma noktasında doğal ve etkili bir yöntemdir (Malchiodi, 1998). Çocuklar, çizimleri aracılığıyla travma sonrası deneyimlerini, korkularını ve umutlarını ifade edebilir. Bu görsel anlatımlar, uzmanlar için çocukların psikolojik durumlarını anlamada ve uygun müdahale yöntemleri geliştirmede önemli bir bilgi kaynağı sunmaktadır (Cohen ve Mannarino, 2011). Deprem gibi zorlayıcı yaşam olayları sonrası çocukların yaşadığı deneyimleri anlama ve değerlendirme süreçlerinde resim analizi gibi yaratıcı dışa vurumlar çocukların yaşantılarını ifade etmelerine olanak tanırken, aynı zamanda travmanın bireysel ve toplumsal düzeydeki etkilerini anlamaya yönelik güçlü bir yöntem sunmaktadır (Kızıltaş, 2019). Bu bağlamda bu tür yaratıcı dışavurumlar, yalnızca çocukların yaşadıkları deneyimi anlamlandırmakla kalmaz; aynı zamanda bu deneyimlerin onların geçmiş, şimdi ve geleceğe dair algılarını nasıl etkilediğini görmemize de yardımcı olur.

Depremi çocukların geçmiş, şimdi ve geleceğe dair hayatına algılayış biçimlerini nasıl etkilediğini anlamak çocukların geçmiş, şimdi ve gelecek hayatını nasıl algıladığını anlamak, yalnızca bireysel iyileşme süreçleri için değil, aynı zamanda afet sonrası toplumsal dayanıklılığı artırmak için de hayati bir öneme sahiptir. Çocukların deprem sonrası zorlayıcı yaşantıları anlamlandırma süreçleri, onların uzun vadeli ruh sağlığı üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır (Pynoos ve ark., 1999). Bu bağlamda, çocukların zorlayıcı yaşam deneyimlerini anlamaya yönelik çalışmalar hem bireysel hem de toplumsal düzeyde iyileşme süreçlerini destekleyecek etkili müdahalelerin geliştirilmesine olanak sağlayabilmektedir. Aynı zamanda yakın dönemde yaşanan büyük ölçekli depremler, çocukların bu tür deneyimleri nasıl anlamlandırıdığını daha iyi anlayabilmek için somut örnekler sunmaktadır.

6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremler, Kahramanmaraş çevre illerinde de büyük yıkıma yol açmıştır. Deprem sonrası sadece binalar yıkılmamış, çok sayıda çocuk zarar görmüş, evini, ailesini ve sevdiklerini kaybetmiştir. (AFAD, 2023). Bölgedeki yıkımın yaraları sarılmaya çalışılırken birçok çocuk yeme-içme, barınma, güvenlik, eğitim-öğretim gibi temel haklarından mahrum kalmıştır. Çocukların yaşadığı bu zorlayıcı deneyimler, sadece bugünü değil geçmiş ve geleceği algılayış biçimlerini de etkilemektedir (Pine, 2008).

Tüm bu bilgilerden hareketle deprem gibi yaşam olayları çocukların üzerinde etkiler bırakmakla birlikte, gelecek geçmiş ve şimdiki zamana dair algılarını da etkilemektedir. Çocuklar yetişkinler kadar rahat kendilerini ifade edemediği için, çocuklarla çalışmalarda

oyunlar, resimler, öyküler ve çizimler kullanılmaktadır. Bu çalışmada da deprem yaşamış ilkokul öğrencilerinin depremden önceki hayatı, depremden sonrası hayatı ve geleceğe ilişkin hayal ettiği hayata ilişkin algısı resim analizi ve içerik analizi ile incelenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen ve Hatay'da da büyük kayıp ve yıkıma yol açan deprem sonrası 7-10 yaş arasındaki çocuklar ile yapılmıştır. Araştırmanın amacı çocukların depreme ilişkin deneyimlerini, oyun hamurlarında yapılan karakterler ile sembolleştirilerek onların deprem öncesi hayatına ilişkin, deprem sonrası hayatına ilişkin ve geleceğe dair algılarını resim ve içerik analizi ile ortaya koymaktır. Bu kapsamda araştırma soruları şu şekildedir:

- 6 Şubat 2023 depremini yaşamış 7-10 yaş arası çocukların 6 Şubat 2023 depremine yönelik çizimlerinde deprem öncesi hayatı, şimdiki hayatı ve gelecekteki hayatına dair algılarına yönelik temalar ve figürler nelerdir?
- 6 Şubat 2023 depremi yaşamış 7-10 yaş arası çocukların 6 Şubat 2023 depremine ilişkin çizimlerini açıklarken kullandıkları yazılı ifadelerinde deprem öncesi hayatı, şimdiki hayatı ve gelecekteki hayatına dair algılarına yönelik temalar nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Depremler, insanlar üzerinde hem fiziksel hem de psikolojik açıdan yıkıcı etkiler bırakan doğal afetlerdir (Duyan, 2000). Bu etkiler, özellikle gelişim sürecindeki çocuklar üzerinde daha uzun vadeli ve derin izler bırakabilmektedir (Pynoos, Steinberg ve Piacentini, 1999). Çocukların yaşadığı zorlayıcı deneyimlerin anlaşılması ve onların duygusal, bilişsel ve sosyal gelişimlerine olan etkilerinin incelenmesi, afet sonrası psiko-sosyal destek mekanizmalarının geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu tür bir anlayış, afet sonrası dönemde çocuklara yönelik geliştirilecek psiko-sosyal destek mekanizmalarının daha hedefli, duyarlı ve sürdürülebilir olmasına katkı sağlar. Aynı zamanda, toplumsal düzeyde afet sonrası iyileşme sürecine yönelik bütüncül yaklaşımların oluşturulması ve gelecekte benzer felaketlere hazırlık kapasitesinin artırılması açısından da gereklidir (Masten & Osofsky, 2010)."

Çocukluk döneminde yaşanan olaylar, bireylerin sonraki yaşamının temelini oluşturmakla birlikte, bu dönemde yaşanan deprem gibi zorlayıcı yaşam olayları, bir sonraki gelişim döneminde de bireylerin duygu düzenleme, benlik gelişimi, sosyal becerilerini etkilemekte ve derin izler bırakabilmektedir (Shonkoff ve Garner, 2012). Çocukların gelişim dönemine uygun olmayan yaşadığı zorlayıcı ve yaşam olaylarının sonrasında başa çıkmakta ve duygularını düzenlemekte zorlandıkları görülmektedir (Cicchetti, 2013). Diğer yandan, zorlayıcı yaşam olayları karşısında yeterli ve uygun destek alamayan çocuklar, uzun vadede kaygı bozuklukları, depresyon, travma sonrası stres tepkileri ve ilişki kurmada güçlükler gibi çeşitli ruhsal sorunlar yaşama riskiyle karşı karşıya kalabilirler (Shonkoff & Garner, 2012). Bu sebeple çocukluk döneminde yaşanan zorlayıcı yaşam olaylarının birey üzerindeki etkilerinin anlaşılması, yalnızca ruh sağlığı müdahaleleri açısından değil, aynı zamanda koruyucu ve önleyici toplum temelli politikaların geliştirilmesi açısından da kritik önemdedir.

Zorlayıcı yaşam olaylarının çocuklar üzerindeki etkilerinin görünür kılınabilmesi, onların sözel dil ile ifade edemedikleri duygu ve düşüncelerini yansıtabilmelerine olanak tanıyan yaratıcı, projektif ve gelişimsel olarak uygun iletişim yollarının kullanımını gerekli kılmaktadır (McDonald & Stewart, 2022). Resim analizi gibi alternatif yöntemler, çocukların duygu ve düşüncelerini anlamada güçlü bir araç sunmaktadır. Resimler, çocukların travmatik deneyimlerini dışa vurduğu ve olaylara dair algılarını yansıttığı için onların iç dünyasını anlamada benzersiz bir yöntemdir (Furth, 2002). Resimler yolu ile çocuklarla kurulan iletişim, çocukların zorlayıcı yaşantılarını yansıtmak için uygun bir yöntem sunmaktadır (Klorer, 2000). Çocuklar soyut ifadeleri anlatmakta zorlandığı için somut ve yaratıcı yollarla çocukların dünyalarına ulaşmak önem kazanmaktadır (Malchiodi, 2025).

Türkiye, fay hatları üzerinde bulunan bir ülke olup, birçok deprem ve yıkım yaşamıştır. Bu afetler sonrası çocuklara yönelik yapılan çalışmalar sınırlı kalmakta, çalışmaların büyük bir kısmı ise kısa süreli ve kriz odaklı olmaktadır (Duyan, 2006). Bununla birlikte afet sonrası çocuklarla yapılan çalışmalarda, çocukların iç dünyalarına temas eden sanat temelli çalışmaların yetersiz olduğunu görülmektedir. (Aksoy & Kabasakal, 2023). Bu eksiklik, özellikle Türkiye’de çocuklarla yapılan afet psikoloji çalışmalarında boşluğa işaret etmektedir (Daşçı, 2023). Deprem gibi büyük ölçekli afetlerde, çocukların yaşadığı etkilerin bireysel ve toplumsal etkileri daha da belirgin hale gelmektedir

(Peek, 2008). Çocukların afetlerden en fazla etkilenen gruplardan biri olmasına rağmen, bu grubun ihtiyaçlarının genellikle göz ardı edilmektedir (UNİCEF, 2023). Bunun nedenleri arasında kendilerini koruma becerilerinin sınırlı olması, yaşadıkları olayları anlamlandıramamaları, afet sırası ve sonrasında bakım verenlerinden ayrılmak zorunda kalması ve temel ihtiyaçlara ulaşamamaları bulunmaktadır (Aral, 2023). Öte yandan diğer bir neden de afet müdahale ve iyileştirme süreçlerinin genellikle yetişkin merkezli olarak tasarlanmasıdır. Çocuklar, karar alma mekanizmalarına doğrudan dahil edilmedikleri ve yaşadıklarını ifade etmekte güçlük yaşadıkları için, ihtiyaçları yeterince görünür olamamaktadır (Mutch, 2015). Çocukların yaşadığı travmaların sadece bireysel sağlık üzerinde değil, aynı zamanda toplumsal dayanıklılık üzerinde de etkisi bulunmaktadır (Masten ve Narayan, 2012). Bu noktada Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi kuramı, çocukların afet sonrası yaşadığı zorlukların anlaşılmasında açıklayıcı bir çerçeve sunmaktadır. Kurama göre, bireyin sağlıklı gelişim gösterebilmesi için önce temel ihtiyaçların; fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir (Maslow, 1943). Deprem gibi zorlayıcı yaşantılar ise çocukların bu temel ihtiyaçlarını sekteye uğratmakta; güven ve aidiyet eksiklikleriyle çocukların psikolojik iyi oluşunu tehdit etmektedir. Bu nedenle, afet sonrası çocuklara sunulacak desteklerde bu ihtiyaç düzeylerinin dikkate alınması büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, çocukları anlamak ve travmatik etki yaratabilecek zorlayıcı yaşam olaylarının etkilerini anlayacak ve hafifletecek mekanizmalar geliştirmek, toplumsal iyileşme süreçlerine ve gelecekteki iyi oluş hallerine de katkıda bulunacaktır.

Zorlayıcı yaşam olayları, yalnızca yaşandığı anı etkilemekle kalmaz; çocukların geçmişe dair anılarını nasıl hatırladıklarını ve geleceğe dair nasıl bir yaşam hayal ettiklerini de şekillendirir (Phelps & Gerin, 2021). Bu nedenle, araştırma; çocukların yaşamlarını geçmiş, şimdi ve gelecek boyutlarında nasıl gördüklerini ve anlamlandırdıklarını ortaya koyması açısından önemlidir. Dolayısıyla, geçmişe, geleceğe ve bugüne dair algılarının anlaşılması, afet sonrası geliştirilecek destek sistemlerinin çok boyutlu ve çocuk merkezli olarak yapılandırılmasına katkı sunacaktır. Bu nedenle, bu çalışma akademik bir araştırma olmanın ötesinde, çocukların iyilik hallerini desteklemeye yönelik somut adımlar atılmasına da ilham verecektir. Çocukların deprem deneyimlerine dair derinlikli bir anlayış sunmayı hedeflerken, çocukların kendini ifade etme becerilerini destekleyerek bu alanda çalışan uzmanlara anlamlı verilere sunacaktır. Aynı zamanda afet sonrası iyileşme sürecinde çocukların sesini duyurmak açısından da toplumsal düzeyde bir önem taşımaktadır.

1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş merkezli depremlerden doğrudan etkilenen ve Hatay’da yaşayan 7–10 yaş arası 15 ilkokul öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Bu durum, elde edilen bulguların, belirli bir yaş aralığı ve coğrafi bölgeyle sınırlı olduğunu göstermektedir. Farklı yaş gruplarındaki ya da farklı coğrafi bölgelerde yaşayan çocukların deneyimi ve algıları bu çalışma kapsamında değerlendirilememiştir. Araştırmanın yürütüldüğü zaman dilimi de önemli bir sınırlılık oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri 2024 yılının temmuz ayında toplanmıştır. Çocukların yaşadıkları olaylara ilişkin duygu ve düşünceleri zaman içinde değişebileceğinden, bu çalışma yalnızca belirli bir dönem içindeki duygu ve düşünceleri ortaya koyabilmektedir. Ayrıca çocuğun geçmişte çizdiği resimlerin bilinmemesi ve çizdiği üç resim üzerinden değerlendirmenin yapılması araştırmanın sınırlılıklarıdır.

Bu araştırma sürecinde etik ilkelere dikkat edilmiştir. Deprem gibi travmatik bir deneyim yaşamış çocuklarla çalışıldığından, çocukların iyi oluş halleri öncelikli tutulmuş ve veri toplama sürecinde yönlendirmeden kaçınılmıştır. Bu hassasiyet, bazı çocukların daha derin duygularını paylaşmalarını sınırlamış olabilir. Tüm bu sınırlılıklar, araştırma bulgularının değerlendirilmesinde dikkate alınmalı; elde edilen sonuçlar belirli bir bağlam içerisinde düşünülmelidir. Ancak sınırlılıklara rağmen çalışma, afet yaşamış çocukların iç dünyalarına dair anlamlı ve özgün veriler sunarak literatüre katkı sağlamaktadır.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Deprem ve Çocuk Psikolojisi

2.1.1 Deprem Tanımı ve Özellikleri

Yeryüzünün kabuk kısmında yaşanan kırılmalar sonucunda meydana gelen enerjinin sismik dalgalar halinde yayılarak geçtikleri yeryüzünü ve ortamları sarsması deprem olarak isimlendirilmektedir (AFAD, 2014). Depremler oluşumları çerçevesinde üç grup içerisinde değerlendirilmektedir. Tektonik depremler, yerin kabuğunun hareket etmesi sonucunda levhanın sınırlarında meydana gelen depremler olarak karşımıza çıkmaktadır (Kasapoğlu, 2007).

Dünya üzerinde gözlemlenen en büyük deprem kuşakları sırası ile Pasifik Çevre Kuşağı, Orta Atlantik Deprem Kuşağı ve Alo-Himalaya Deprem Kuşağı'dır. Türkiye'nin coğrafi konumu Alp-Himalaya Deprem Kuşağının üzerinde yer almaktadır (Kasapoğlu, 2007, s.31). Türkiye'nin üzerinde bulunduğu Anadolu Plakası kuzeyde Avrupa Plakası, güney bölgesinde Arap ve Afrika Plakası, doğuda Doğu Anadolu Bloğu ve batıda Ege Bloğu ile çevrilmektedir (Bikçe, 2015) Türkiye topraklarının yaklaşık olarak %96'lık bir kısmı fay hatları tarafından risk altında kalmıştır. Genel olarak nüfusun, sanayinin ve diğer ekonomik faaliyetlerin deprem riski taşımakta olan bölgeler üzerinde geliştiği gözlemlenmektedir. Depremler ani sürede meydana geldiği için artçı sarsıntıların devam etmesi ve ciddi anlamda yıkıma sebep olmasından kaynaklı olarak diğer afetlerden farklılaşmaktadır (Pampal, 2000).

Deprem tanımlanırken depremin büyüklüğü ve şiddeti olmak üzere iki kavram ile değerlendirilmektedir. Depremin büyüklüğü, depremin odağında meydana gelen enerji ile alakalı bir ölçüdür. Söz konusu ölçü Richter Ölçeği kapsamında ele alınmaktadır. Derecelendirilmesi 1-9 arasında değişiklik göstermektedir. Depremin şiddeti ise depremin yeryüzüne yapmış olduğu etkisinin büyüklüğü ile alakalı bir ölçüdür. Ölçümü Mercalli ölçeği kullanılarak, derecelendirilmesi ise 1-12 arasında yapılmaktadır. Depremin büyüklüğü ile şiddeti birbirlerini etkilemektedir ancak bu etkileşim birbiri ile örtüşmemektedir. Depremin şiddeti depremin büyüklüğünün yanı sıra depremin merkez derinliği, deprem merkezine olan bağlılıkları, arazinin jeolojik yapısı ve kalitesi, insan davranışları gibi diğer bazı etmenler ile değerlendirilmektedir (Akdur, 2005).

Dünyada kayıtların tutulduğu günden itibaren yaşanan en büyük deprem 22 Mayıs 1960 tarihinde Şili’de meydana gelen 9,7 şiddetli deprem olarak değerlendirilmektedir. Bu depremde meydana gelen can kaybının 5 bin kişiye ulaştığı kayıtlara geçmiştir. Türkiye’de ise Cumhuriyet tarihinde gözlemlenen en büyük deprem 26 Aralık 1939 tarihinde yaşanan Erzincan depremidir. Bu depremin şiddetinin 7,9 olduğu kaydedilmiştir. Erzincan depremi sırasında 33 bin kişinin hayatını kaybettiği ve 117 bin konutun ağır hasar gördüğü bildirilmiştir (İMO, 2023).

Türkiye, coğrafi konumundan kaynaklı olarak çok uzun bir süre “deprem ülkesi” olarak değerlendirilmiştir (Lengua vd., 2005). Topoğrafik ve ideolojik yapısından dolayı çok ciddi afetler ile sürekli olarak karşı karşıya kalmıştır. Bu kapsamda Türkiye’nin üç büyük doğal afet türüne karşı olarak hassasiyeti bulunduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu afetler deprem, sel ve heyelandır. Türkiye’de kaydedilmiş olan en ciddi doğal afetler, 1992-1998-1999 ve 2011 yılları içerisinde yaşanan depremler ve 1998 yılında yaşanmış olan su baskınlarıdır (AFAD, 2023).

17 Ağustos 1999 yılında yaşanan Marmara Depreminin büyüklüğü ise 7.4 Mw şiddetinde, derinliğinin ise 20 km olduğu bildirilmiştir. Marmara depreminde 17.127 kişi hayatını kaybetmiştir. 24.000 kişinin yaralandığı ve 130.000 hane ve 16.000’den fazla iş yerinin ağır hasar gördüğü kayıtlara geçmiştir (Sheffield vd., 2011). 12 Kasım 1999 yılında yaşanmış olan depremin büyüklüğü 7,2 odak noktasının derinliği ise 14 km olarak ifade edilen Düzce Depremi, Marmara Depreminden yaklaşık olarak üç ay sonra yaşanmıştır. Bu depremde 782 kişinin hayatını kaybettiği ve 2678 kişinin yaralandığı ifade edilmektedir. 16334 konutun ise ağır hasarlı duruma geldiği bildirilmiştir (İMO, 2023).

Kahramanmaraş bölgesinde etkisini gösteren ana tektonik yapılar, Doğu Anadolu Fay Zonu ve Ölü Deniz Fay Zonu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kahramanmaraş, jeolojik konumundan kaynaklı olarak tarihsel aralıklar ile pek çok depremi yaşamış bir bölge olarak değerlendirilmektedir (Kartal vd., 2014). Kahramanmaraş ili, Afet ve Acil Durum Başkanlığı (AFAD) tarafından 2018 yılı içerisinde yayınlanmış olan Türkiye deprem tehlikesi haritası çerçevesinde yüksek riskli bir bölge içerisinde değerlendirilmektedir. Doğu Anadolu Fay hattının batı kısmı uzun bir süre boyunca önemli görülen bir deprem etkinliği göstermemekte olan ve sessiz kalan bir gölge olarak değerlendirilmektedir. Ancak 06 Şubat 2023 yılında Kahramanmaraş’ta yaşanan depremler ile birlikte durum değişiklik göstermiştir (Karaağaç vd., 2019).

Günümüze daha yakın bir tarihte, 6 Şubat 2023, saat 04:17'de Türkiye'nin güney-orta kesininde yaşanan Kahramanmaraş-Gaziantep şehirlerinin Kuzeybatı Suriye yakınlarındaki Nurdağı-Pazarcık bölgesinde 7,8 büyüklüğünde bir deprem yaşanmıştır (Deprem Risk Azaltma Genel Müdürlüğü, 2023). Bu depremin ardından -11 dakika sonra 6,7 büyüklüğünde ikinci bir deprem dalgası yaşanmıştır. Sözü edilen depremin en büyük artçısının kuzeye doğru 95 km'lik bir alanda tahribe sebep olan 7. büyüklüğündeki deprem olduğu ifade edilmektedir. Bu deprem yüzyılın en ölümcül doğal afeti olarak ele alınmaktadır (Kim ve Cicchetti, 2010).

El-Cezire tarafından paylaşılan bir habere göre 22 Şubat 2023 yılına kadar Türkiye ve Suriye'deki ölü sayıları 50 bin kişinin üzerine çıkmıştır. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın (AFAD) verilerine göre Türkiye'de 44 bin 2188 kişi hayatını kaybetmiştir. Türkiye'de yaşanan deprem başta Kahramanmaraş olmak üzere Gaziantep, Hatay, Kilis, Diyarbakır, Adıyaman, Adana, Osmaniye, Şanlıurfa ve Malatya'da etkisini çok şiddetli bir şekilde göstermiştir. Deprem'den etkilenen Suriye şehirleri ise Lazkiye, Halep, Tartus ve İdlip olarak bildirilmiştir (Kim ve Cicchetti, 2010).

Yaşanan iki deprem Türkiye'de yaşanmış olan en büyük ikinci ve üçüncü depremler olarak resmi kayıtlara geçmiştir (Özer, 2023). Resmi sayılara göre deprem sebebi ile 50 binden fazla insanın hayatını kaybettiği, 100 binden fazla insanın yaralandığı ifade edilmektedir. Sözü edilen sayılar, ülkemizde yaşanan en büyük deprem olarak kayıtlara geçmiş olan 1939 Erzincan Depremi ve 1999 Kocaeli Depremi'nde yaşanan kayıplardan çok daha fazla bir rakama ulaşmıştır (Deprem ve Risk Azaltma Genel Müdürlüğü, 2023). Yürütülen hasar tespit çalışmaları çerçevesinde 35 bin 355 adet binanın yıkıldığı görülmektedir. 17 bin 491 binanın da acil şekilde yıkılması gerekmiştir. 179 bin 786 adet binanın ağır, 40 bin 228 binanın orta ve 431 bin 421 adet binanın ise az hasarlı olduğu ifade edilmektedir. Yıkılan ya da büyük hasar gören binaların arasında mesken olarak değerlendirilenlerin dışında kültürel ve tarihi yapılar, idari binalar, okullar, oteller ve hastaneler de yer almaktadır. Bu felaketin ekonomik maliyeti tahmini olarak 104 milyar dolarlık bir seviyeye ulaşmıştır (Marangoz ve Çağrı, 2023).

2.1.2 Depremın Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri

Deprem sonucunda yaşanan yıkımlar, yaralanmalar ve ölümler, günlük hayattan farklı olarak bütün toplumu etkisi altına alabilmektedir. Bu yönüyle deprem toplumları derinden etkileyen bir doğal afettir. 20. yüzyılda dünyada yaşanan depremler sonucunda ortalama olarak 2,3 milyon insanın hayatını kaybettiği ifade edilmektedir. Türkiye, deprem kuşağı olarak değerlendirilen fay hatlarının kesişim noktaları üzerinde konumlanmaktadır. Konumu sebebiyle 1900’lü yıllarda Türkiye’de de yüzden fazla depremin yaşandığı bildirilmektedir (Duyan, 2000).

Yıkıcı etkileri büyük ölçüde bulunan depremlerden insanların ruhsal durumları oldukça fazla etkilenmektedir. Yaşanan depremlerin ardından yardım almış olan insanlara yönelik yürütölen araştırmalarda, temel olan psikolojik sorunların uyku problemleri, sinir bozukluğu ve depresyon olduğu ifade edilmektedir. Sonuç olarak sözü edilen rahatsızlıklar diğer psikolojik sorunların da %45’ini meydana getirmektedir (Akaya vd., 2001).

Depremler, yalnızca fiziksel hasara yol açmakla kalmaz, aynı zamanda bireylerin psikolojik durumlarını derinden etkileyerek, travmalara neden olabilmektedir. Deprem gibi ani ve kontrol edilemez olaylar, bireylerde korku, kaygı, stres ve travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) gibi ciddi psikolojik sonuçlara yol açabilmektedir (Pynoos, Steinberg ve Piacentini, 1999). Bireyin yaşam bütönlüğünü tehdit eden deprem gibi afetler, güven duygusunu sarsabilmektedir (Nakajima, 2012). Bireylerin en güvenli alanları olan evler de deprem sonrası ciddi hasar almakta ve büyük yıkımlara uğramaktadır. Hem yaşam alanları hasar gören hem de fiziksel yaralanma, uzuv kayıpları yaşayıp, yakınlarını kaybeden, iş ve maddi kayıplar yaşayıp, sosyal ağın bozulması gibi zor deneyimler yaşayan depremzedelerde de TSSB, depresyon, somatizasyon gibi psikolojik sorunlar uzun yıllar sürebilmektedir (Nakaya vd., 2016). Bu doğrultuda depremlerin bireyler üzerindeki psikolojik etkileri yalnızca olay anıyla sınırlı kalmamakta, uzun vadeli sorunlara da zemin hazırlamaktadır. Özellikle TSSB ve depresyon gibi bozuklukların bireylerin yaşamını çok boyutlu biçimde etkilediğini ortaya koymaktadır.

Zorlayıcı yaşam olayları sonrası bireylerin etkilenme düzeyleri, olayın şiddeti, geçmiş dönem yaşam deneyimlerine, kişilerin başa çıkma kaynakları ve sosyal destek düzeylerine bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Deprem sonrasında en sık görölen ruhsal bozukluklardan biri TSBB’dir (Özmen, 2024). Olayın tekrar tekrar yaşanması, olayla ilgili ilişkili uyaranlardan aşırı kaçınma, olumsuz bilişsel ve duygusal değişiklikler kişilerde

görülen etkilerdendir. Aynı zamanda bu bireylerde uykusuzluk, kâbus görme, yoğun kaygı, günlük yaşam işlevinin bozulması, yoğun çaresizlik ve ölüm korkusu gözlenmektedir (Karancı ve Rustemli, 1995). Benzer şekilde depresyon da deprem sonrasında sık görülen psikolojik etkilerden biridir. Kişilerin yaşadığı kayıplar, yeniden inşa sürecini zorlaştırmakta; umutsuzluk, çaresizlik, değersizlik, isteksizlik gibi durumlar görülmektedir. Özellikle yakınlarının kaybetme, barınma ve ekonomik problemler gibi etmenler kişilerin sürecini olumsuz etkileyebilmektedir. Bireyler yaşamdan zevk alamama, sosyal çöküntü içinde olma ve intihar düşüncelerine varan depresif belirtiler içerisinde olmaktadır (Nakaya vd., 2016). Bu bilgilerden hareketle zorlayıcı yaşam olayları sonrası ortaya çıkan psikolojik etkiler, bireyin iç dünyasında değil, yaşamın tüm alanında kendini göstermektedir. Bu nedenle, deprem sonrası psikolojik belirtilerle baş etmede bireyin işlevselliğini yeniden kazanmasını destekleyen müdahaleler hem bireysel hem de toplumsal düzeyde önemli bir rol üstlenmektedir.

Tüm bu etkiler, bireyin yalnızca iç dünyasını değil, sosyal ilişkilerini, mesleki performansını ve yaşamdan aldığı zevki de olumsuz etkilemektedir. Deprem sonrası süreçte depremin psikolojik etkilerini azaltmaya yönelik müdahaleler bireylerin yeniden işlevselliğini kazanmasına yönelik koruyucu ve önleyici yaklaşım olarak da değerlendirilebilmektedir.

2.1.3 Depremın Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Çocuk Hakları Sözleşmesi çerçevesinde 18 yaş ve altında bulunan kişiler olarak değerlendirilen çocuklar, afetlerin yıkıcı sonuçlarına katlanmış olan önemli bir bölümü meydana getirmektedir. Öncelikli olarak çocuklar savunmasız bir grubu temsil etmektedir. Özellikle küçük çocuklar ve bebekler, kısmen ya da tamamen yetişkinlere bağımlı olmaları sebebi ile hem ani başlangıçlı hem de kronik afet olaylarına yönelik fiziksel anlamda savunmasız durumdadırlar (Penrose, 2006).

Çocukların yaşadıkları çevre içerisinde öğrendiklerini deneyimledikleri gözlemlenmektedir. Kurmuş oldukları etkileşim ve iletişim, davranışları gözlemlenebilir hale gelmektedir (Bruner, 2010). Çocukların çevrelerinde yaşamış oldukları olayları anlamlandırma talepleri diğer yaş gruplarına bakıldığında zaman zaman çok daha fazla olmaktadır. Bu durumda yaşanan olaylarla birlikte temel kavramları da kazandıkları anlamına gelmektedir (Demiral, 1986). Başka bir ifade ile çocuklar duyularını kullanarak keşif sağladıkları dünyayı tanımlamaya çalışmaktadırlar. Böylece doğa olaylarını ve afetleri öğrenmeleri daha

kolay olmaktadır (Brunton ve Thompton, 2010). Doğal afetlerin çocukları etkileme seviyeleri ve şiddeti, cinsiyetleri, çocukların yaşları, gelişim seviyeleri, kişilikleri ve eğitimi ile ilişkilendirilmektedir. Daha önce yapılan araştırmalar, erkek çocukların çok daha fazla saldırganlık ve dışa vuran problemlili davranışlarla tepki verdiklerini göstermektedir (Çelebi, 2010). Bu bilgilerden hareketle çocukların deneyimleri, özellikle doğal afetler gibi zorlayıcı yaşam olaylarını anlamlandırma süreçlerini etkilemektedir. Afetlerin çocuklar üzerindeki etkisi yalnızca fiziksel değil, duygusal ve sosyal boyutlarda da belirgin şekilde görülmektedir.

Sel, kasırga ve deprem gibi yıkıcı olaylar, dünyanın pek çok farklı yerinde önemli sayıda çocuğun üzerinde ciddi etkiler bırakmaktadır. Çocuklar gündelik rutinlere bağlıdır. Acil durumlarda ya da felaketler, yaşamın günlük rutinlerinin kesintiye uğratmaktadır. Bu durum çocuklarda belirsizliğe ve korkuya sebep olmaktadır. Bir afetin ardından çocukların en büyük korkuları ailelerinden ayrılacakları ya da yalnız kalacakları, birilerinin yaralanacağı ya da olayın tekrar yaşanabilme ihtimalidir (Coffman, 1998). Çocukların yaşadıkları korku ve belirsizlik afet anında sınırlı kalmamakta, uzun vadeli psikolojik sorunlara da zemin hazırlamaktadır.

Afetlerin zararlarını bilişsel olarak kavrayabilecek gelişimsel olgunluğa henüz ulaşamamış çocuklar, afetlerden en fazla etkilenen yaş gruplarından birini oluşturmaktadır (Pynoos & Steinberg, 2006). Çocukların sözü edilen zorlayıcı deneyimden sonra davranış bozuklukları, uyku sorunları, alt ıslatma (enürezis), yeme problemleri gibi sorunları daha sık yaşadıkları bilinmektedir (Erkan, 2010). Afetlerin ardından yapılan çalışmalarda çocukların yaklaşık olarak yarısının çeşitli ruhsal sorunlar yaşadıkları ifade edilmektedir (Osofsky vd., 2009). Bu etkiler, yalnızca kısa vadede değil, uzun vadede de ergenlik ve yetişkinlik dönemlerine kadar uzanabilecek kalıcı sorunlara da zemin hazırlayabilir. Zorlayıcı yaşantılarla yeterince başa çıkamayan çocuklarda akademik başarıda düşüş, sosyal ilişkilerde bozulma, özgüven eksikliği ve geleceğe dair karamsarlık gibi sonuçlar ortaya çıkabilmektedir (Pfefferbaum et al., 2014; Pynoos & Steinberg, 2006). Bu doğrultuda çocukların yaşadıkları davranışsal ve duygusal problemler akademik ve sosyal alanlarda da işlevselliği olumsuz yönde etkileyerek, gelecekte de kalıcı sorunlara zemin hazırlamaktadır. Bu durum, afet sonrası çocuklara yönelik psikososyal destek mekanizmalarının ne denli önemli olduğunu göstermektedir.

Deprem yalnızca ölümlere, binaların yıkılmalarına, yaralanmalara, malzeme ve geçim kayıplarına neden olmasının yanı sıra aynı zamanda travmaların yaşanmasına sebep olan

insanlar üzerinde kalıcı ve hatta ağır psikolojik sonuçlara neden olmaktadır. Afetin ardından sıklıkla gözlemlenen psikiyatrik problemler arasında ergenlerde ve çocuklara akut stres reaksiyonları, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), depresyon, anksiyete bozukluğu, panik bozukluğu ve fobiler yer almaktadır (Aksu, 2023). Aynı zamanda çocuk ve ergenlerin sosyal düzenlerinin bozulmalarından kaynaklı olarak uyum sorunlarının yanı sıra korku, kaygı, şaşkınlık ve güvensizlik halleri gözlemlenebilmektedir. Aynı şekilde yaşadıkları süreçleri hatırlatan oyunların oynanması, bunların yanı sıra ilgili öyküler anlatma, ısrarcı soruların sorulması eyleminde bulunmaktadırlar (Erden ve ark., 2009). Özellikle oyun ve öyküler yoluyla ifade edilen bu tepkiler, çocukların dünyasını anlamada önemli ipuçları sunmakta ve müdahale süreçlerinin bu yönüyle yapılandırılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Depremin yaşattığı değişikliklerle yetişkinlerin başa çıktığı gibi başa çıkmak konusunda zorluk çeken çocukların, ebeveynlerinin vermiş oldukları tepkiler, yaşamış oldukları kayıplar, geçirdikleri yaşantılar, aile içerisindeki iletişim ve etkileşim, ekonomik durum, cinsiyet ve verilen sosyal destek gibi faktörler ile etkilenme dereceleri de farklılık göstermektedir. Bu sebeple yakın çevrelerde bulunan arkadaş, ebeveyn ve öğretmenlerin desteklerine ihtiyaç duymaktadırlar (Berument vd., 1999). Bu bağlamda depremin çocuklar üzerinde oluşturduğu psikolojik etkiler sadece zorlayıcı yaşantılar ile sınırlı kalmayıp, bu etkilerin şiddeti ve süresi; çocuğun özellikleri ve sosyal destek sistemiyle doğrudan ilişkilidir. Çocukların baş etme becerilerinde, aile içi ilişkiler, sosyal destek kaynakları ve bakım verenlerin tutumları belirleyici bir rol oynamaktadır.

Ebeveynlerin çocuklar hakkında bilgi edinilebilecek en temel kaynak olmalarının yanı sıra öğretmenlerin, okul ortamlarında çocukların davranışlarının çok daha uzun süre ve sistemli gözlemleyebilmeleri, anne-baba gözlemi kadar önemlidir (Akkök vd., 1988). Oluşturulması mümkün olan sosyal bir ortam içerisinde benzerlik ve farklılıkların tespitinin yapılması, çocukların gelişimleri ile alakalı bilgi edinebilmek, problem yaşayan ve desteğe ihtiyaç duyan çocukların tespitlerini kolaylaştırmaktadır (Edelbrock ve Archenbach, 1984). Yaş ile bilişsel becerileri artış gösterdikçe çocukların tehlikelere ve değişimlere karşı bir bakış açısı edindikleri de görülmektedir. Karşıt gelme ya da aşırı şekilde bağlanma davranışları da sıklıkla görülen tepkiler arasındadır (İşmen, 2001). Arkadaşlık ilişkilerinin büyük önem arz ettiği bu dönemde arkadaşlarını kaybetme ya da ayrı kalma durumları da çocukları psikolojik anlamda etkileyebilmektedir (Coffman, 1998).

Sağlıklı bir toplum adına deprem gibi afetlerin çocuklar üzerinde kaygı ya da depresyon meydana getirebilecek psiko-sosyal etkilerinin araştırılması, bunların sonucunda müdahale programlarının oluşturulması büyük önem arz etmektedir (Kıratlı, 2001). Etkin destek, tedavi, eğitim ve koruyucu hizmetlerin hem aile hem çocuklar hem de toplumlara önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Sarman, 2012).

Tüm bu bilgiler ışığında, depremler çocuklar üzerinde hem anlık hem de uzun vadeli etkiler yaratmaktadır. Travmatik yaşantılar; çocukların güven duygusu, duygu düzenleme becerileri ve geleceğe dair algıları üzerinde kalıcı izler bırakabilmekte; iyi oluşlarını zedeleyebilmektedir. Travmatik yaşantılar sonrasında çocukların yaşadığı yoğun korku, yalnızlık ve çaresizlik gibi duygular; güvenlik duygusunun sarsılması, kontrol duygusunun kaybı ve çevreyle olan ilişkilerin zedelenmesiyle ilişkilidir. Bu bağlamda travma sonrası iyileşmenin ancak güvenliğin yeniden tesis edilmesi, travmatik yaşantının tanınması ve bireyin sosyal ilişkilerinin yeniden inşasıyla mümkün olduğunu öne süren Herman'ın (1992) üç aşamalı modelinden yararlanmak, çocuklara yönelik psiko-sosyal müdahale süreçlerinin planlanmasında güçlü bir kuramsal temel sağlayabilir. Özellikle gelişimsel olarak hassas dönemlerde yaşanan bu tür travmalar, çocukların dünyayı algılayış biçimini derinden etkileyerek, ileriki yaşamlarında da izler bırakabilmektedir. Bu durum, afet sonrası destek mekanizmalarının çocukların yaş, gelişim ve ihtiyaç düzeylerine göre yapılandırılmasının gerekliliğini göstermektedir.

2.1.4 Çocuklarda Deprem Algısı

Depremler, çocukların dünyayı algılayış biçimlerini temelden sarsabilen olaylardır. Gelişimsel alanları henüz tam anlamıyla olgunlaşmamış olan çocuklar, bu tür travmatik olaylardan en fazla etkilenen gruplar arasında yer alır. Çocuklarda deprem algısı, çocukların yaşı, cinsiyeti, gelişim seviyeleri, sosyal çevreleri ve aile dinamikleri gibi birçok faktörden etkilenmektedir (Pynoos, 1993). Bu faktörler, çocukların depremle ilgili yaşantıyı algılamada önemli rol oynamaktadır (La Greca ve ark., 1996).

Çocukların depremden etkilenme düzeyi, yaşadıkları gelişimsel döneme bağlıdır. Bu bağlamda, Piaget'nin bilişsel gelişim kuramına göre, ilkokul çağında çocuklar gelişimsel olarak somut işlemler döneminde. Bu dönemde çocuklar, olayları mantıksal ancak somut düzeyde anlamlandırabilirler. Bu da deprem gibi karmaşık afet durumlarını, gözlemlenebilir fiziksel etkiler (örneğin yıkım, yaralanma, ağlayan insanlar, kayıplar) üzerinden anlamlandırmalarına neden olur. Soyut kavramlara hâlâ tam olarak ulaşamamış bu yaş

grubundaki çocuklar, yaşananları semboller ve basit neden-sonuç ilişkileriyle anlamlandırmaya çalışır (Piaget, 1952). Bu durum, çocukların yaşadıkları olaylara verdikleri tepkilerin gelişimsel özellikleriyle doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

Çocuklar için ebeveynler, her türlü zorluğun üstesinden gelebilen, güçlü ve sarsılmaz bir figür olarak görülür. Çocuklar, ne olursa olsun ebeveynlerini her zaman güçlü ve kararlı bir şekilde ayakta görmek ister. Ancak, depresyon gibi travmatik olaylarda ebeveynlerin de kaygı ve endişe yaşaması ve bazen çocukların ebeveynlerini ağlarken ya da çaresiz bir durumda görmelerine yol açabilir. (Erden & Gürdil, 2009). Ebeveynin çaresiz görünmesi, çocuğun tehlikenin boyutlarını daha büyük algılamasına neden olur ve bu da çocuğun tepkilerinin daha ağır ve farklı şekillerde ortaya çıkmasına zemin hazırlar (Aral ve Ersoy, 2001; Özgölet ve Utkucu, 2021).

Çocuğun yaşadığı kaybın derecesini belirleyen en önemli unsur, kaybettiklerinin büyüklüğüdür. Özellikle ebeveynlerinden birini kaybetmesi, çocuk üzerinde derin yaralar açabilir. Bunun yanı sıra, ebeveyn ya da yakın aile çevresinden birini kaybetmenin yanı sıra, evinin yıkılması da çocukta ciddi travmalara yol açabilir (Aral ve Ersoy, 2001 Maslow, ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramında insanların doğuştan gelen bazı temel ihtiyaçları olduğunu ve bu ihtiyaçların karşılanması hayati önem taşıdığını vurgulamıştır. Hiyerarşide birincil sırada yer alan fizyolojik ihtiyaçlar, yeme, içme gibi yaşamın devamı için gerekli temel ihtiyaçları kapsarken, ikinci sıradaki güvenlik ihtiyacı ise güvenli ve istikrarlı bir ortamın varlığını ifade etmektedir (Kula ve Çakar, 2015). Bu bağlamda, çocuğun yaşadığı kayıplar temel güven duygusunu zedeleyerek psikolojik iyi oluşunu derinden etkileyebilmektedir.

Ailelerdeki krizler de çocuğun algısını etkileyen önemli faktörlerdendir. Çocuğun daha önce aile içinde şiddet olaylarına tanıklık etmesi, ailenin parçalanmış olması veya istismar ve ihmal gibi olumsuz deneyimler yaşaması, depresyon karşısındaki tepkilerini önemli ölçüde etkileyebilir (Pynoos vd.,1993) Bu tür geçmiş deneyimlerin yanı sıra, aile içi iletişimin sağlıklı olduğu, aile bireylerinin birbirleriyle konuşmadığı veya iletişimi sürdüremediği durumlarda hem çocukların hem de ailelerin depresyondan etkilenme olasılığı daha yüksektir. Böyle bir ortamda, zaten var olan çatışmalar ve iletişim eksikliği, duyguların anlaşılmasına ve ifade edilememesine yol açabilir (Aral ve Ersoy, 2001). Bu nedenle, aile içindeki problemler çocuğun depresyonu nasıl algıladığı noktasında kritik rol oynamaktadır.

Depresyon sırasında ailenin ve dolayısıyla çocuğun psikososyal destek mekanizmalarına sahip olması, çocukların depresyonu nasıl algıladığını doğrudan etkileyebilir. Güçlü destek

sistemlerine sahip çocuklar, yaşanan depremi daha güvenli ve kontrol edilebilir bir olay olarak yorumlayabilirken; yetersiz destek, çocukların depremi tehditkâr bir durum olarak algılamalarına neden olabilir. Bu nedenle, aileye ve çocuğa sağlanacak psikososyal destek, çocuğun deprem algısını olumlu yönde şekillendirecektir. (Altun, 2016).

2.2 Deprem ve Çocuk Resimleri

2.2.1 Çocuk Çizimlerinin Gelişimi ve Simgesel Anlamları

Çocuklar, kendi dünyalarını simgeler aracılığıyla keşfetmek için sıklıkla çizim yaparlar. Genellikle 3-4 yaş civarındaki çocuklar, çevrelerini gözlemleyerek gerçeklikle simgesel bir bağ kurabilecek nitelikte resimler çizerler (Collado, 1999). Resim, çocuklar için en önemli iletişim araçlarından biri olarak kabul edilir ve bireysel ile toplumsal gereksinimlerini anlamalarıyla doğrudan ilişkilidir. Çocuğun boyama ve çizim çalışmaları sırasında kâğıt üzerinde bıraktığı her bir işaret ve simge, bir tür iletişim biçimi olarak değerlendirilebilir (Artut, 2004). Çocuğun çizdiği resimler, çevresiyle ilgili geliştirdiği deneyimleri, dikkat ettiği unsurları ve önem verdiği şeyleri ifade eder. Bilişsel kurama göre, çocuklar resim çizme sürecinde iç dünya ile dış dünya arasında bir bağ kurabilir ve bu süreç, çoğu zaman çocuğun kişilik yapısını yansıtabilir (Collado, 1999).

Çocukların çizdikleri resimler gelişim dönemlerine göre farklılık göstermektedir. Lowenfeld ve Brittain (1987), bu gelişimsel süreci 5 döneme ayırmaktadır:

- Karalama Dönemi (2–4 yaş): Çocukların kalem kullanmayı keşfetmesi ile birlikte kâğıda bıraktıkları izlerle başlamaktadır. Bu dönemde kâğıda bırakılan izler kontrolsüz ve amaçsız gibi görünse de kendi çizimlerine göre çizgilerin hareket ettiğini gören çocuk çizim yapmaktan keyif almaya başlamaktadır (Halimatov, 2018)
- Şematik Öncesi Dönem (4–7 yaş): Çocukların bu dönemde zihinsel büyüme ve gelişim ile birlikte zihninde semboller oluşmaya başlamakta ve akıl yürütme becerileri gelişmeye başlamaktadır. Çevresindeki nesne ve insanları temsil etmeye başlar. Çizimler anlamlı hale gelmeye başlamaktadır ancak oran, perspektif ve yön hala gelişmemiştir. En bilinen çizimlerden biri de kafadan çıkan kol ve bacaklardır. Mekân algısı ve derinlik henüz gelişmemiştir bu nedenle yeryüzü ve gökyüzü çizimleri birbirine karışabilmektedir (Kellogg, 1969)
- Şematik Dönem (7–9 yaş): Piaget'in somut işlemler dönemi olarak da adlandırdığı bu dönemde çocuk anlamlandırdığı nesneleri zihninde şemalaştırmakta ve bu

şemaları resme yansıtmaktadır (Lowenfeld ve Brittain, 1987). Bu yaş grubunda çocuklar resimlerinde bir düzen geliştirmektedir. Kendisini de çevrenin bir parçası olarak algılamaktadır. Çizimlerinde artık yer çizgisi ve gök çizgisi belirginleşmekte ve figürler zemindedir. Ağaç, ev, güneş gibi öğeler belirgin ve tekrarlıdır.

- Gerçekçilik Dönemi (9–12 yaş): Bu dönemde çocukların gözlem yetenekleri artmakla birlikte toplumun bir parçası olduğunu farkında varmaya başlamaktadır. Figürlerde oran, ayrıntı, perspektif gibi görsel gerçekliğe dair unsurlar görülmeye başlamaktadır. Duygular figürlere mimik ve beden diliyle yansıtılmaktadır.
- Görsel Gerçeklik ve İfadecilik (12 yaş ve üzeri): Bu aşamada çocukların çizimlerinde ayrıntılar artmaktadır. Çocukların bu dönemde resimlerinde ışık, gölge, oran görülmektedir. Duygu ve düşüncelerini resimlerinde semboller ve daha bireysel yaklaşımlarla ifade ederler. Sanatsal tercihlerde farklılaşma ve anlam derinliği dikkat çeker (Malchiodi, 2005).

Çocukların resimleri içerik açısından incelendiği zaman 7 yaşından çok daha küçük çocukların nesneleri merkeze alan, daha büyük çocukların ise kişi merkezli resimler yapmaya çalışıldıkları gözlemlenmektedir. İlgili literatürü bu durumdan daha sonraki kısımlarında çocukların tiplerine ve sözü edilen sınıflandırmaların çizimler içerisindeki yansımalarına bakılması gerekmektedir (Yavuzer, 2010):

- Görücü Tip: Görücü tipi ifade eden çocuklar iki farklı boyutlu resimler çizebilmektedir. Resimleri içerisinde detaylara çok fazla takılmadan sayfaları tamamen boyamaya çalıştıkları gözlemlenmektedir. Kol, bacak, el çizimlerinde ayrıntılardan daha fazla büyüklük göz önüne gelmektedir. İfade edilen çocuklar resimleri çizmeden daha önce çizecekleri figürleri ifade etmektedirler ve bu çerçevede çizimler yapılmaktadır.
- Yapıcı Tip: Yapıcı tip bireyler, resimlerin üzerinde daha fazla detay kullanılmaktadır. Resimler çizilirken parçalardan bütüne doğru çizimler yaparak detaylara inilmektedir. Bir insan figürü çizecek oldukları sadece kol, yüz, el çizmekle kalmadıkları gibi insan figürlerinin üzerlerinde var olan diğer ayrıntılar hatta elbiseler üzerindeki bar olan detayların bile çizildiği gözlemlenmektedir. Yapıcı tip olarak ele alınan çocuklar resimleri içerisinde artık üçüncü boyutu da kullanmışlardır. Resimler üzerinde tam bir derinlik kazandırmaya çalıştıkları gözlemlenmektedir.

- Karışık Tipler: Bu tip içerisinde değerlendirilen çocuklar hem görücü hem de yapıcı tiplerdeki bireylerin özelliklerini içerisinde barındırabilmektedir. İfade edilen çocuklar iyi resimler çizebilmektedir. Hem de boyama gerçekleştirdikleri gözlemlenmektedir. Resimler içerisinde bütünleri ön plana çıkıttıkları zaman detayların da es geçildiği ifade edilmektedir. Resimlerde fiziksel ve sanatsal bağlamda bütünlük sağlayabilmektedir.

Çocukların çizdikleri resimler incelendiğinde resimlerin boyutlarını küçülterek dar bir alana sığdırıyorsa çocukta bir özgüven eksikliğinin olduğu gözlemlenmektedir. Yine çocuk resimlerde aile fertlerine yapışık duruyorsa ve resimlerde tam olarak cinsiyet ayrımı belirli olmuyorsa cinsiyet kararsızlığı yaşadığı düşünülmektedir (Ergül, 2015). Çocuk resimlerinde kendileri ile diğer aile bireyleri arasında başka nesneler eklediğinde, bu sefer de aile içerisinde iletişim sorunlarının yaşandığı düşünülmektedir (Keskin, 2016). Çocuklar kendi bedenlerindeki bir uzvu çizmiyor ise bedenlerindeki o uzvu ile alakalı sorunlar yaşadığı düşünülmektedir. Çocuk resimleri içerisinde herhangi bir uzvunu özellikle ön plana çıkarıyor ise bu durumda da kendi uzvuna yönelik aşırı bir ilgisinin olduğu düşünülmektedir (Ergül, 2015). Çocuklar resimlerinde büyük ve geniş bir ev çizdiği zaman, bu durum bir ev isteği olarak nitelendirmektedir. Resim içerisinde çocuklar yalnız ise bu sosyal anlamda yalnız olan bir çocuğu işaret edebilmektedir (Yavuzer, 2010). Bu ifadeler, çocukların yaşantılarını anlatırken simgesel anlatımlar geliştirdiklerini dolaylı yollarla ifade ettiklerini ortaya koymaktadır.

Eller toplumla kurulan bir ilişkiyi yansıtmaktadır. Kafaların çizilmesi ise bireylerin demokratik fikirlerini ve davranış biçimlerinin kontrol altına aldıkları yer olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuklar genel olarak kafaları olduğundan büyük resmetmektedir. Ancak olması gerekenden çok daha büyük çizilen kafa resimlerin ben merkezciğe işaret ettiği gözlenmektedir (Venger, 2011). İlgi gösterilmesinden memnun olan çocuklar ise resimler üzerinde çok daha büyük resmedilmektedir. Hayatlarından bakan çocuk çizimlerinde genel olarak insanların oturdukları gözlemlenmektedir. Ayakta duran insan figürlerine rastlanmamaktadır (Artut, 2004). Çocukların çizimlerinde bulunan boyutların yanı sıra çizimlerde kullanılan renkler de çocukların anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Çocuklar çizimlerinde genel olarak hoşlandıkları renklere yer vermektedir. Bireylerin kendilerini anlatabilme yöntemleri birbirlerinden farklıdır. Renkler ile bireylerin özellikleri arasında bir etkileşimin varlığından söz edilmektedir. Çocukların iç dünyalarının anlaşılmasında en iyi

yol renklerin analiz edilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireylerin renklere yönelik yaklaşımlarında da farklılıklar gözlemlenmektedir. Bazı renklere pozitif yaklaşılmaktadır. Kimi renklere ise negatif bir duruş gösterilmektedir. Kullanılan renklere ve çizimlerin anlamına bakılarak bir karakter analizi mümkün olmaktadır (Başbuğ, 2020). Bu bilgiler ışığında figür büyüklüğü, duruş biçimi ve renk tercihleriyle ilgili çizimler, çocuklarla ilgili benlik algısı, sosyal ilişkileri ve duygusal durumları hakkında ipuçları sunmaktadır.

Bazı çocukların resimlerini sayfaların sağ kısmına, ortasına ya da soluna çizdikleri gözlemlenmektedir. Resimler özellikle sağ tarafa yapıldığı zaman dış dünyaya, sol tarafa yapıldığı zaman ise iç dünyasına bir yönelişi ifade etmektedir. Resmin üst kısımlarına yapılması durumunda ise çocuklarda yersiz bir iyimserliğin olduğu gözlemlenmektedir. (Halmatov, 2016). Çocukların resimleri kullanarak kendilerini yansıtmaları ve olaylar karşısındaki düşüncelerini ve duygularını ifade etmelerinde, sade bir anlatım yolu olarak karşımıza çıkan resmin büyük bir önemi bulunmaktadır (Savaş, 2015). Resim faaliyetleri, çocukları tanımak ve onların iç dünyalarında, yakın çevrelerinde var olan ilişkileri hakkında bilgi edinebilecek geçerli araştırmalar ve yansıtma araçları olarak değerlendirilmektedir. (Malchiodi, 2005).

Çocuklar kalemi nasıl tutmaları gerektiğini tam olarak öğrenmeleri ile resme yönelik hevesi içerisine girmektedir. Boş bir kâğıt parçası buldukları zaman bile sürekli olarak bir şeyleri karaladıkları gözlemlenmektedir. Yaşları ilerledikçe artık yaptıkları resimlerin bir anlamı, resmin yapıldığı sırada bile anlatılması beklenen olaylar ile karşı karşıya kaldıkları gözlemlenmektedir (Halmatov, 2016). Çocukların çeşitli şiddet ve tecavüz gibi konuları resim yolu kullanılarak yansıtılması öğretmenlerin dikkatlerini çekmesi ve bu durumu yalnızca resim çizdi olarak kabul etmemek gerekmektedir (Arıcı, 2006).

Çocukların çizdikleri resimler bizlere iç dünyasını ifade etmektedir. Çizilen bir karaktere ya da çizdikleri bir figüre bakılarak nelerin anlatılmasını istedikleri anlaşılabilmektedir. Örnek olarak bir çocuk figürü olduğu zaman çok daha geniş çizdiği zaman bu çocukların hırçın olabilecekleri ifade edilebilmektedir (Savaş, 2015). Resim içerisinde çocuklar yalnız ise bu sosyal anlamda yalnız olan bir çocuğu işaret edebilmektedir (Yavuzer, 2010). Çocukların resimlerini daha küçük yaptıkları zaman genellikle kendilerini çok güvende hissetmedikleri düşünülebilmektedir. Çocuklarda konuşma sorunu olduğu durumlarda ağız kısmının çok daha dolgun ve kocaman çizmesinden anlaşılabilmektedir (Altinköprü, 2003). Bir çocuk resimlerde kocaman ayaklar çiziliyor ise bu durum onun özgüveni olduğunu göstermektedir. Umutsuz ve stresli olan çocuklar ayak çizdikleri sırada

zorlanabilmektedirler. Burun yapılarında problemler yaşayan çocuklar genel olarak burunlarını kocaman çizmektedir. Kocaman kulak çizmiş olan çocuklar duymada ufak problemler yaşadıkları için çizimleri muhtemel olmaktadır (Abdi ve ark., 2004; Dilci, 2014; Sayar, 2021). Bir resim içerisinde çocuklar parmaklarını en küçük ayrıntılarına kadar çizildiği zaman, çocukların çok daha fazla parmak çiziyor ise bu durumu onun tutkulu olabileceklerini göstermektedir. Dişler agresiflik olgusunu göstermektedir. Çok daha kocaman çizilen dişler ise çok daha fazla agresifliği ifade etmektedir. Eller görünmeyecek gibi çizildiği zaman çocukların tırnak yeme ya da parmak emme gibi alışkanlarının olduğu anlaşılabilmektedir. (Halmatov, 2018). Bahsi geçen çizimler dikkate alındığı zaman çocukların çizdikleri tek bir resimden onların hayatları içerisinde nasıl gelişme gösterdiğinin var olduğunu, nelerin etkilediğini anlamamız mümkün olmamaktadır (Arıcı, 2006).

Çocuğun içinde bulunduğu sosyo-kültürel ortam, resim yapma davranışını önemli ölçüde şekillendirir. Kültürel faktörlerin yanı sıra, çocuğun bulunduğu çevre, yaptığı resimlerin kalitesini ve içeriğini de belirleyebilir. Çocuklar, yaptıkları resimleri sadece içsel deneyimlerini ve algılarını tamamlamak için değil, dış dünyaya yönelik algı ve deneyimlerini anlamak, kendileri ve çevresiyle olan ilişkilerini keşfetmek ve bu bağlantıları kendi iç dünyalarına entegre etmek için kullanırlar (Malchiodi, 2005).

2.2.2 Renk Seçimi ve Diğer Görsel Öğelerin Anlamı

Çocuk resimlerinde renkler dikkat edilmesi gereken önemli unsurlardandır. Araştırmacılar resimlerde duygu durumlarının renkler ile ilişkili olduğunu düşünmüştür (Halmatov, 2018; Çankırılı, 2011). Burkitt ve arkadaşlarının (2003), çocuk resimlerinde renklerin kullanımı ile ilgili yaptığı bir araştırmada, güzel ve hoş giden resim figürlerinde çocukların en sevdiği renkleri kullandığını, kötü resim figürlerinde ise çocuklar sevmedikleri renkleri kullandığı görülmüştür. Olumsuz figürlerde ise en çok siyah renginin kullandığı belirlenmiştir.

Çocuk resimlerinde kullanılan renkler ile renklerin yoğunluğu da farklı anlamlar ifade etmektedir. Farklı bir deyişle çocukların yaptığı resimlerdeki renkler nasıl kullanıldığına bağlı olarak değişmektedir (Malchiodi, 2013).

Çocukların resimlerinde kullandıkları bazı renklerin yorumları;

Kırmızı: Bu rengin yoğun olarak kullanılması saldırganlık ve öfkenin bir işareti olabilmektedir (Halmatov, 2018). Aynı zamanda kaygı ve duygusal olarak zorlanmayı da ifade edebilmektedir (Venger, 2011).

Sarı: Malchiodi (2013)'e göre çocukların bu rengi kullanması olumlu hisleri işaret etmektedir. Çocuklar aynı zamanda huzurlu ve sevdiği şeyleri çizirken de bu rengi kullanma eğiliminde olmaktadır (Furth, 2002). Aynı zamanda bu renk hasta insanları da temsil etmektedir (Çankırılı, 2022).

Turuncu: Endişe ve kaygıyı ifade edebilmektedir. Çocukların tehdit edici unsurlardan kurtulmasını da simgelemektedir (Savaş, 2015).

Mor: Kırmızı ile birlikte kullanılan mor renginin hastalığı temsil edebildiği düşünülmektedir (Öztürk, 2022). Aynı zamanda ebeveynlerinden destek ihtiyacı olan çocukların bu rengi sık sık kullandığı görülmüştür (Çankırılı, 2022).

Yeşil: Bu rengin mutlu ve kendilerine güvenen çocuklar tarafından kullanıldığı görülmüştür (Çankırılı, 2022).

Kahverengi: İlgi ve sevgi ihtiyacı duyan çocukların kahverengini sıklıkla kullanıldığı görülmüştür (Çankırılı, 2022).

Mavi: Deniz ve gökyüzünü temsil eden bu renk güven ve sakinliği simgelemektedir. Bu rengi sık kullanan çocukların duygularını daha iyi yönettiği düşünülmektedir (Çankırılı, 2022).

Siyah: Kötü ve karamsar olan şeyleri simgelediği düşünülen (Savaş, 2015) bu renk ölümcül hastalığı olan çocukların da en sık kullandığı renk olmuştur (Malchiodi, 2013).

Renkler ile çocukların resimlerinde resimlerin sayfa üzerindeki konumu, resimlerin boyutu ve çizgiler de önemli detaylardır.

Çocuk resimlerinin sayfa üzerinde konumu: Çocukların resimlerinin sayfa merkezinden uzakta çizmesi çocuğun umutsuz olduğu ve bulunduğu ortamdan uzaklaşmak istediği şeklinde yorumlanabilmektedir (Çankırılı, 2015). Kâğıdın arka ve sol kısmı geçmiş ve geçmiş yaşantıya özlemi ve olumsuz düşünceleri, kâğıdın sağına çizilen resimlerin ise geleceği ve umudu kâğıdın tam orta kısmının ise şimdiki zamanı, bugünü ve çocuğun benliğini temsil ettiği düşünülmektedir. Kâğıda alt tarafa çok küçük çizilen figürlerin ise çocuklarda güvensizliği temsil ettiği düşünülmektedir (Halimatov, 2015).

Resimlerin Boyutu: Normalden küçük ve sayfanın bir tarafına sıkıştırılmış çizilen figürlerin çocuğun kendine olan güveni ile ilgili olduğu düşünülürken, olağandan fazla büyük çizilen figürlerin ise kaygı ve endişe belirtisi olduğu, aynı resimlerde çocuğun

figürlerinin boyutu değişken ise duygusal dalgalanmalar yaşadığı düşünülmektedir (Halmatov, 2018).

Resimlerde kullanılan çizgiler: Resimdeki çizgiler silik ve belirsiz çizgilerden oluşuyor ise çocuklarda ince motor becerileri ile ilgili problemler ve çekingenliğe işaret edebilirken çok fazla silmesi ve tekrar yapması kendine olan güveni ile ilgili bir duruma ve çok bastırarak çizmesi ve kâğıda zarar vermesi, saldırgan tutumlara ve hiperaktiviteye işaret edebilmektedir (Halmatov, 2018).

Çocukların resimlerinde kullandığı insan figürlerinin ve uzuvlarının ayrıntılı olarak yorumlanması aşağıdadır.

Baş: vücudun en üst kısmı olan kafayı, yani akli ve zihni simgeler. Çocuklar tarafından olağandan büyük çizilen baş çok zeki ve bilge kişiyi temsil ederken, resimlerde baş çizilmemesi veya çok farklı şekillerde, küçük çizilmesi bir problemi gösterebilir (Venger, 2011). Çocuk kendini akranları arasında daha zeki görüyorsa ve okul başarısı ile ilgili kaygıları varsa kafayı büyük çizmesi beklenmektedir. Kafa resminin orantısız ve küçük çizilmesi duygusal problemlere işaret edebilir (Altınköprü, 2003, Bahçıvan-Saydam 2004).

Göz: Dünyayı gördüğümüz organ olan göz yalnızca görmeyi değil, çocuk resimlerinde duyguları sembolize etmektedir. Olağandan küçük, nokta veya çizgi şeklinde çizilmiş gözler olumsuz duygular ve bunları saklamaya işaret ederken olağandan büyük gözler tedirgin durumu işaret etmektedir (Venger, 2011).

Ağız: Beslenme ve iletişim kurma organı olan ağızın çocuk resimlerinde de önemi büyüktür. Dişleri görünür şekilde açık çizilen ağız konuşma ve iletişim kurma isteği, kapalı çizilen ağız ise iletişimde yaşanan zorlukları ifade etmektedir (Altınköprü, 2003).

Burun: Cinsellik sembolü olarak yorumlanan burun, olağandan fazla büyük çizildiğinde cinsel kimlik gelişiminin önem kazandığını işaret etmektedir (Altınköprü,2003).

Boyun: Çocuğun yaşı da dikkate alarak yorumlanan boyunun, kısa çizilmesi veya olmaması öfke kontrol problemlerine işaret etmektedir. Kuralcı ailelerde büyüyen çocukların resimlerinde boyun figürüne sık rastlanmaktadır (Halmatov, 2018).

Kulak: Bilgi alma organıdır, kulak çizmeyen çocukları, dışarıdan gelen sesleri duymak istememe gibi bir arzusu olabilmektedir (Venger, 2011).

Eller: Çocuğun çevresi ile iletişimini sembolize eder. Ellerin büyük çizilmesi çocuklarda saldırgan ve agresyon durumlarını, küçük çizilmesi özgüvensizliği işaret eder.

Ayrıca tırnak yeme problemi olan çocuklar da resimde elleri çizmemiş veya saklamış olabilmektedir (Halmatov, 2018).

Ayaklar: Hayatta kalmayı sembolize etmektedir. Ayakların büyük olması güçlü olmayı küçük olması güvensizliği sembolize etmektedir (Halmatov, 2018).

Resimlerde kullanılan diğer figürlerin anlamı ise şu şekildedir.

Ev: Çocuğun duygusal hayatının olduğu yer olan ev çocukların çizimlerinde çok erken yaşlarda belirlemektedir (Yavuzer, 2018). Evde huzurlu olan çocukların görsel açıdan güzel evler çizmekte ve baca pencere gibi detaylar eklemektedir. Huzursuz ve mutsuz olan çocukların çizdiği resimlerde ise evlerin bacası olmamaktadır. Ayrıca boşanmış ebeveynlerin çocuklarının evleri ortadan ikiye ayırmış şekilde çizdikleri ve evde iki kapı olduğu görülmüştür (Dilci, 2014).

Ağaç: Çocukların resimlerindeki ağaç çizimi aynı zamanda çocuğun kişiliği ile ilgili bilgi vermektedir. Çocuklar ağaç çizimlerinde korunma, beslenme, hayaller ve umutlarını yansıtmaktadırlar (Savaş, 2015).

Güneş ve Bulut: Resimlerde çizilen güneş anneyi sembolize eder. Anne ile problem yaşayan çocuklar güneşi çizerken saklayabilmekte ya da hiç yer vermemektedirler. Bulut figürünün ise diğer aile üyelerini temsil ettiği düşünülmektedir (Savaş, 2015).

Çiçek: Çocuk resimlerinde çiçeklerin mutluluk sembolü olduğu düşünülmektedir. Bu yüzden çocuklar çiçekleri mutlu oldukları yerlere çizerler; evler, okul yolları ve parklar (Çankırılı, 2015).

Hayvanlar: Çocuk resimlerinde çizilen hayvanlar çocuklarda var olan hayvan sevgisi ve arkadaşlığı ifade etmektedir (Çankırılı, 2015).

2.2.3 Resim Analizinde Temel Yaklaşımlar ve Yöntemler

Resim analizi, kişilerin bilinç düzeyinde, ifade etmekte zorlandıkları düşüncelerini duygularını deneyimlerini ortaya çıkarmakta kullanılan bir yöntemdir. Doğal afetler, şiddet, savaş gibi yıkıcı olumsuz yaşam olaylarında kişilerin tepkilerini ve algılarını açığa çıkarmak için tercih edilmektedir. Özellikle çocuklar için resim, duygusal ve bilişsel süreçleri görselleştirme açısından güçlü bir iletişim aracı sunar (Cohen ve Mannarino, 2004).

Resim analizi Alfred Binet ile birlikte önem kazanmıştır. Binet projektif yöntemlerde ilk defa çocukların çizdiği resimleri kullanmıştır (Tezelli, 2020). Türkiye de ise Yavuzer

(2021) çocuk resimleri çalışmalarına öncülük etmiştir. Araştırmalarda resim analizi, nitel ve nicel veri toplama yöntemleriyle birleştirilerek kapsamlı bir değerlendirme sağlamaktadır. Çocuklardan bir tema çerçevesinde resim çizmeleri istenmekte ve bu resimlerde kullanılan renkler, çizim detayları ve tematik öğeler üzerinden değerlendirme yapılmaktadır. Bu sayede çocukların iç dünyaları hakkında derinlemesine bilgi edinilmektedir (Lowenfeld ve Brittain, 1987).

Çocukların zihinsel gelişimini ölçmek amacı 1950 yılında Harris tarafından Harris-Goodenough, "Bir İnsan Çiz" testi geliştirilmiştir. Çocuğun zihinsel gelişiminin yanı sıra aynı zamanda söyleyemediği korkularını ve endişelerini ifade etmesini sağlarken; çocuğun sosyal ve duygusal durumu ile ilgili de bilgi vermektedir (Halmatov, 2018). Resimde çocuğun çizdiği insan vücudunun ayrıntılarına göre norm çizelgesine göre puanlanıp zekâ yaşı bulunmaktadır (Altınköprü, 2003).

Çocuğun resminde kullandığı renkler ve resimdeki çizgileri çocuğa ait davranışları ve kişiliği ile ilgili bilgi vermektedir. Üç ile on beş yaş arasındaki çocuklara uygulanmaktadır (Dağlıoğlu ve Deniz, 2011; Sağlam ve Aral, 2011).

Projektif değerlendirme araçlarından biri olan "Bir Aile Çiz" testi ise Maurice Porot tarafından 1973 yılında geliştirilmiştir. Bu testteki amaç çocuğun ailesi ve ailesi ile arasındaki ilişkinin ortaya çıkarılmasıdır (Porot, 1973). Bu test yapılırken çocuktan bir aile resmi çizmesi istenir ve araştırmacı tarafından çocuk resim çizerken izlenir. Çizilen figürlerin boyutu, uzuvları, figürlerin birbirine yakın ya da uzak olması, gibi faktörlerle değerlendirilir (Halmatov, 2018).

2.3 Çocukların Zorlayıcı Yaşantıları Yaratıcı Yollar ile İfade Ettikleri İlgili Alanyazındaki Çalışmalar

Resim, çocukların duygusal durumlarını, korkularını ve travmatik deneyimlerini ifade etmenin güçlü bir aracıdır. Bu bağlamda yapılan çalışmalar, çocukların resimlerinde sıkça depremle ilgili temaları, duygusal tepkileri ve sosyal destek ihtiyaçlarını yansıttığını göstermektedir.

Çocukların resim yoluyla deprem algısını ifade etmesi üzerine yapılan araştırmalar, bu yöntemin çocukların duygusal durumlarını, korkularını ve travmatik deneyimlerini anlamada etkili olduğunu göstermektedir. Burkitt, Barrett ve Davis (2003) tarafından yapılan bir çalışmada, çocukların resimlerinde travmatik olayları renk, figür ve kompozisyon yoluyla ifade ettikleri belirtilmiştir. Araştırma, resimlerin, çocukların korkularını ve olaydan nasıl etkilendiklerini yansıtan önemli bir araç olduğunu ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, Malchiodi (1998) "Understanding Children's Drawings" adlı kitabında, çocukların çizimlerinin onların dünyayı algılama biçimlerini ve duygusal durumlarını anlamaya yardımcı olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, deprem gibi travmatik deneyimler yaşayan çocukların resimlerinde genellikle yıkılmış binalar, yaralı insanlar ve kaotik sahneler gibi unsurlar ön plana çıkmaktadır.

Cummings, Goeke-Morey ve Papp (2004) tarafından gerçekleştirilen başka bir çalışmada, doğal afetlerin çocuklar üzerindeki duygusal etkileri ve bu etkinin sanatsal ifade ile ilişkisi incelenmiştir. Çizimlerdeki renk, figür ve düzenlemelerin; çocuğun stres düzeyi ve başa çıkma biçimlerini anlamada anlamlı göstergeler olduğu vurgulanmıştır. Bu bulgular, sanat temelli ifadelerin özellikle küçük yaştaki çocuklar için etkili bir dışavurum aracı olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmada, çocukların afet sonrası çizimlerinin, travmanın şiddetini ve başa çıkma mekanizmalarını anlamak için kritik bilgiler sunduğu ifade edilmiştir.

Rousseau ve diğerleri (2005) yaptıkları çalışmada, göçmen ve mülteci çocukların yeni ortamlarına uyum sağlama sürecinde karşılaştıkları zorlukları ele almak amacıyla yaratıcı ifade atölyelerinin uygulanmasını ve etkilerini incelemektedir. Montreal Çocuk Hastanesi -Psikiyatri Ekibi tarafından okullarla iş birliği içinde yürütülen bu atölyeler, çocukların geçmiş ve şimdiki yaşamları arasında bağ kurmalarını, geldikleri kültürle ev sahibi toplum arasındaki farklılıkları anlamalarını ve yaşadıkları zorlukları ifade etmelerini sağlamayı hedeflemektedir. Çocuklara güvenli bir alan sunarak onların duygu ve

deneyimlerini ifade etmelerine olanak tanıyan bu programlar, farklı yaş gruplarına yönelik olarak tasarlanmıştır. Örneğin, okul öncesi çocuklar için kum tepsileriyle oyun etkinlikleri düzenlenirken, ilkokul düzeyindeki çocuklar için hikâye anlatımı ve çizim çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalar, çocukların travmatik deneyimlerini anlamlandırmalarını, öz güvenlerini artırmalarını ve sosyal uyumlarını geliştirmelerini desteklemiştir. Ayrıca, ergenler için düzenlenen drama terapisi atölyeleri, onların travmalarını grup ortamında paylaşmalarını ve çözüm yolları bulmalarını kolaylaştırmıştır. Araştırma, bu tür atölyelerin çocukların psikolojik dayanıklılığını güçlendirdiğini, semptomları azalttığını ve akademik başarılarını olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuştur.

İran’da depremden etkilenen 7-12 yaş arası çocuklarla yapılan bir çalışmada depremden doğrudan etkilenen çocuklara deprem temalı resimler çizdirmiş ve bu görsel veriler içerik analizi yoluyla değerlendirilmiştir. Çocukların çizimlerinde sıklıkla çatlamış yollar, yıkılmış binalar ve yaralanmış insanlar gibi çizimlere yer verdikleri gözlemlenmiştir. Bu temsiller, çocukların depremi şiddet, yıkım ve acı ile ilişkilendirdiklerini ortaya Ayrıca sıklıkla kaotik şekiller ve koyu renkler kullandığı belirlenmiştir (Izadkhah ve Gibbs,2015)

Sapasağlam (2019) 3-7 yaş arası çocuklarla yaptığı bir çalışmada çocukların deprem algılarını metaforlar ve resimler vasıtası ile incelemiştir. Nitel araştırma yöntemine dayalı olarak yürütülen bu çalışmada, çocukların deprem kavramını nasıl içselleştirdiği, semboller ve görsel ifadeler üzerinden analiz edilmiştir. Araştırma bulgularına göre, çocukların çizimlerinde sıklıkla çatlamış yollar, yıkılmış binalar, yardım bekleyen ya da korkmuş insanlar gibi travmatik unsurlar yer almakta; bu durum çocukların depremi yıkım, tehlike ve korku ile özdeşleştirdiklerini ortaya koymaktadır.. Ayrıca çocukların depremi temsil eden metaforlar için ise canavar, dev ve yer sarsıntısı gibi ifadeleri kullandığı ve depremi bilinmez , kontrol edilemez bir güç olarak algıladıklarını tespit etmiştir.

Kurtdede Fidan ve Yaşar’ın 2024 yılında ilkokul öğrencileri ile yaptığı bir çalışmada öğrencilerin depreme yönelik metaforik algılarını araştırmıştır. Konya’da 3 ve 4. Sınıf öğrencilerinden oluşan 251 kişi ile yapılan bir çalışmada öğrencilere ‘‘deprem.....gibidir, çünkü.....’’ sorusunu sormuş ve depremle ilgili resim çizilmesi istenmiştir. 104 metafordan 11 kategori oluşturulmuş ve en yüksek frekansa sahip olan kategoriler ise oyun ve oyuncak, en çok metafor üretilen kategori ise dini ve mitolojik olgular kategorisi olmuştur.

Diyarbakır'da 86 Bilsem öğrencisi ile yapılan bir çalışmada ise çocukların depreme yönelik metaforik algıları araştırılmıştır. Öğrencilere “deprem.....gibidir, çünkü.....” sorusu sorulmuş ve gelen yanıtlara göre 62 adet metafor üretilmiştir. 62 metafor sarsıntı, yıkım, korku ve ani olmak üzere dört kategori altında toplanmıştır. Çocukların yoğunluklu olarak sarsıntı, beşik, gondol, canavar, kıyamet, doların artışı gibi metaforlar ürettiği ve depremin bu metaforlarla temsil edildiği görülmüştür.

İsrail’de Ronen ve ark (2003), yaptığı bir çalışmada yaşları 6-12 arasında değişen 80 çocukla yapılan bir çalışmada çocukların kaygı düzeyini ölçmek amacı ile deprem anına dair çizim yapılması istenmiştir. Çocuklar özellikle daha kaygılı ve karamsar olan çocukların depremi koyu renklerle temsil ederken, kırılmış yollar, çatlamış evler, enkaz altında kalan insanlar gibi figürlerle de depremin temsil edildiği görülmüştür.

2017 yılında İran’da yapılan bir çalışmada ise Kermansah bölgesinde meydana gelen yıkıcı bir depremin ardından, 8-10 yaş aralığındaki çocuklarla duygusal durumları çocukların çizdiği resimler aracılığı ile araştırılmıştır. Çalışmada, 20'si kız ve 20'si erkek olmak üzere toplam 40 çocuğun resimleri değerlendirilmiştir. Çocukların resimlerinde sıklıkla korku, yalnızlık gibi duyguların sembollerle ifade edildiği görülmüştür. Ev, ağaç, insan figürleri ve yüz ifadeleri gibi unsurlar, çocukların yaşadıkları travmanın yansımaları olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, kız ve erkek çocukların resimlerinde konu ve ifade biçimleri açısından farklılıklar gözlemlenmiştir. Araştırma, çocukların resim yapma sürecinin, onların duygusal ifadelerini ortaya koymada ve travmatik deneyimlerle başa çıkmada önemli bir araç olduğunu vurgulamaktadır (Naderi, 2020).

Garbarino ve Kostely (1996) yaptığı bir çalışmada savaş, iç çatışmalar ve şiddet gibi tehlikeli ortamlarda yaşayan çocukların deneyimlerini ve çocukların nasıl etkilendiğini araştırmıştır. Araştırmacılar, çocukların yaşadığı korku, kaygı, yalnızlık gibi duyguları doğrudan ifade etmekte zorlandıklarını; ancak resim, oyun ve öykü gibi anlatım yolları kullanarak bu duygularını ifade edebildiklerini Araştırma aynı zamanda çocukların içinde bulundukları tehlikeli ortamları anlamlandırmak ve bu ortamlarla başa çıkmak için gelişim düzeylerine uygun yapılar geliştirdiklerini vurgular. Bu da onların sadece mağdur değil, aynı zamanda başa çıkma becerilerine sahip bireyler olduğunu ortaya koymaktadır.

BÖLÜM III

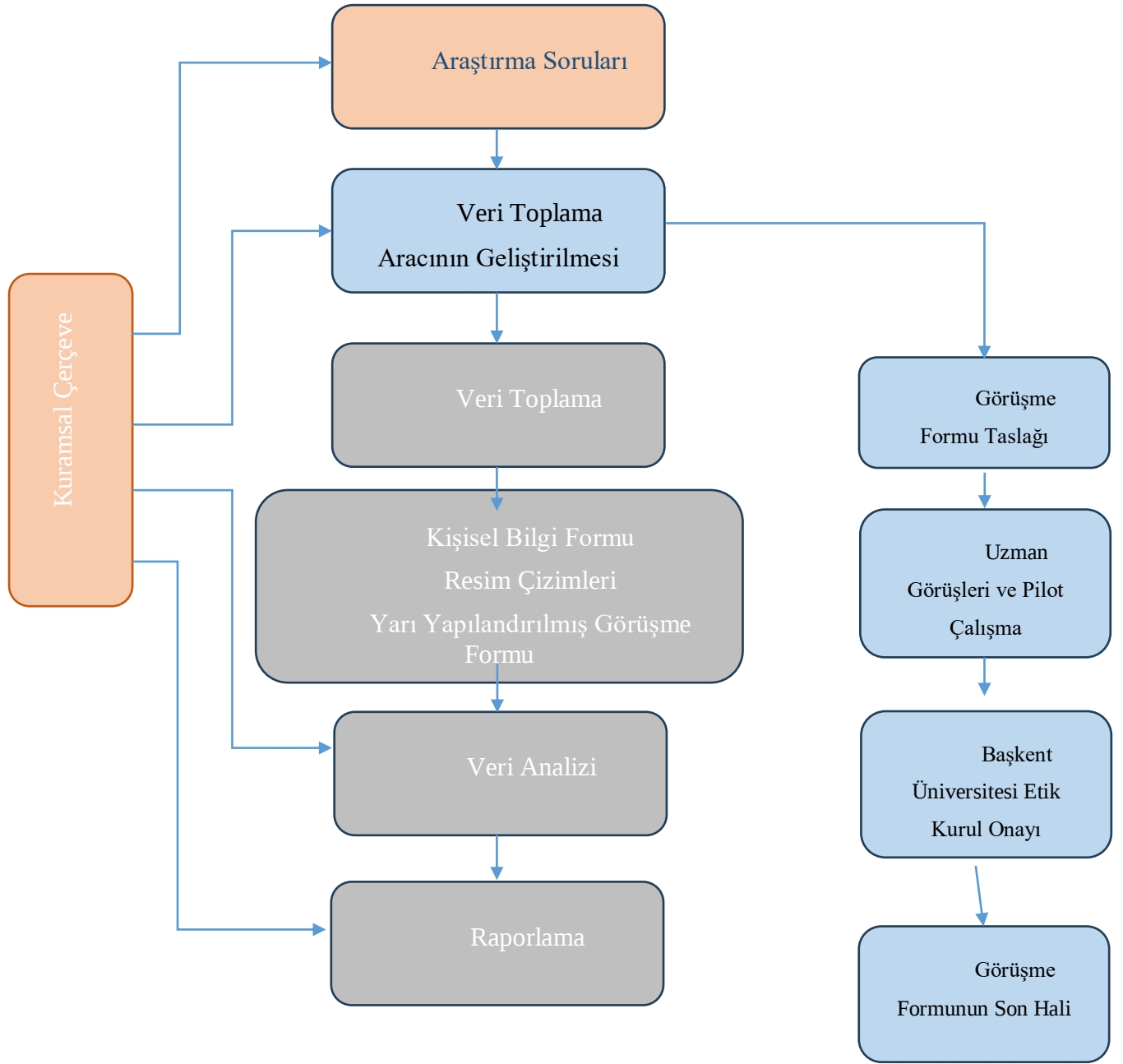
YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomenolojik) yaklaşım temel alınarak yürütülmüştür. Olgubilim, bireylerin yaşadıkları bir olguya ilişkin deneyimlerini ve bu deneyimlere yükledikleri anlamları ortaya koymayı amaçlayan bir yaklaşımdır (Yıldırım & Şimşek, 2018). Bu bağlamda, araştırma depremin ilkökul öğrencileri üzerindeki etkilerini anlamak amacıyla yürütülmüş ve katılımcıların deneyimlerini ortaya koymak için resim analizi ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır.

Bu çalışma, Patton'un (1987) nitel veri analizine yönelik vurguladığı esneklik ilkesine dayanarak yürütülmüş olup, veri organizasyonu ve yorumlama sürecinde katılımcı anlatıları detaylı olarak incelenmiştir. Sonuç olarak, nitel durum çalışması çerçevesinde elde edilen bulgular, öğrencilerin deprem öncesi, sonrası ve geleceğe dair algılarını hem görsel hem de yazılı ifadeler üzerinden analiz etmeye olanak sağlamıştır. Tüm bu bilgiler ışığında araştırma aşağıdaki şemada gösterilen şekilde gerçekleştirilmiştir.

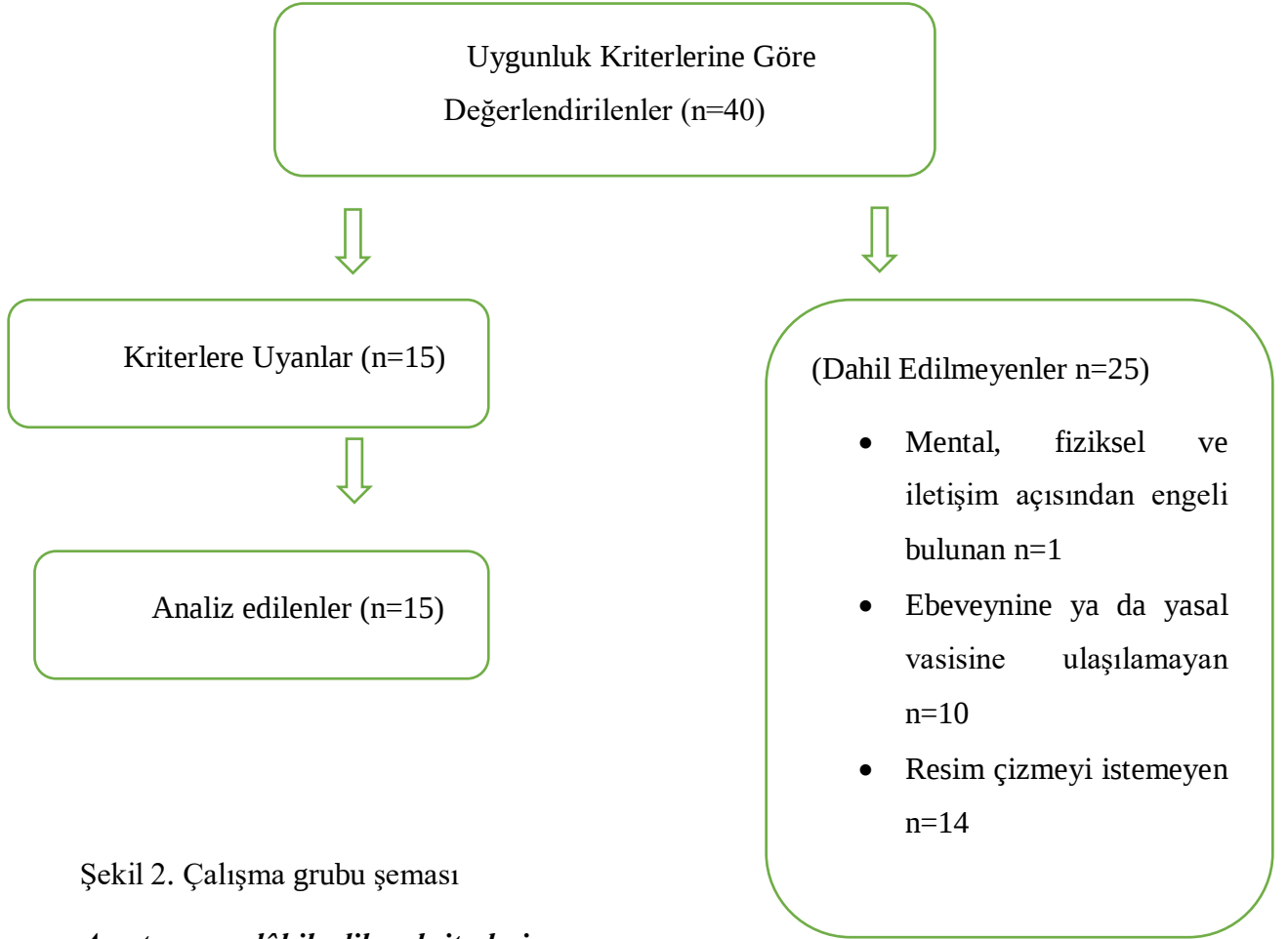

Şekil 1. Araştırma tasarımı

3.2. Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu, Hatay’da yaşayan ve 6 Şubat 2023 depremini deneyimlemiş olan 15 ilkokul öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada, nitel veri toplama sürecine uygun katılımcıların belirlenmesi amacıyla ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme, belirli bir durumu deneyimlemiş ve araştırma açısından anlamlı veriler sunabilecek bireylerin, önceden belirlenmiş ölçütlere göre seçildiği amaçlı bir örnekleme türüdür (Patton, 1987). Katılımcılar, 3., 4. ve 5. sınıf seviyelerinde olup 7 ile 10 yaş aralığında değişen yaşlara sahiptir. Katılımcıların seçiminde, depreme maruz kalmış ve halen Hatay’da yaşayan öğrenciler olmalarına özen gösterilmiştir. Mental, fiziksel ve iletişim açısından engeli bulunan, ebeveynine ya da yasal vasisine ulaşamayan, resim

çizmeyi istemeyen çocuklar araştırmaya dahil edilmemiştir. Nitel araştırmalarda veriler doyuma ulaştığında, tekrar etmeye başladığında veri toplama işi sonlandırılmaktadır. Çalışmaya dahil edilecek kişi sayısı önceden belirlenemez (Yıldırım, Şimşek, 2016). Veriler 15. çocuktan sonra veriler tekrar etmeye başladığı için doyuma ulaşmıştır.

Şekil 2. Çalışma grubu şeması

Araştırmaya dâhil edilme kriterleri

- Çocuğun 7-10 yaş arasında olması,
- Çocuğun mental ve fiziksel engelinin olmaması,
- Çocuğun araştırmaya katılmayı kabul etmesi
- Çocuğun araştırmaya katılımını ebeveyninin ya da vasisinin onaylaması

Araştırmadan dışlama kriterleri

- Çocuğun depreme maruz kalmamış olması

Çalışma grubunun çeşitliliğini artırmak amacıyla, farklı yaş ve sınıf seviyelerinden öğrenciler dahil edilmiştir. Katılımcılar arasında 7 yaşında 3. sınıf öğrencisi, 8 ve 9 yaşında 3. ve 4. sınıf öğrencileri ile 10 yaşında 4. ve 5. sınıf öğrencileri bulunmaktadır. Katılımcıların

cinsiyet dağılımı incelendiğinde, 8 kız ve 7 erkek öğrenciden oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin detaylar Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcıların demografik bilgilerine ilişkin bilgiler

Katılımcı	Cinsiyet	Sınıf fDüzeyi	Yaş
K1	Erkek	4. sınıf	10 yaş
K2	Erkek	5. sınıf	10 yaş
K3	Erkek	4. sınıf	9 yaş
K4	Kız	4. sınıf	9 yaş
K5	Erkek	4. sınıf	10 yaş
K6	Erkek	4. sınıf	10 yaş
K7	Erkek	4. sınıf	9 yaş
K8	Erkek	5. sınıf	10 yaş
K9	Kız	4. sınıf	9 yaş
K10	Kız	5. sınıf	10 yaş
K11	Kız	5. sınıf	10 yaş
K12	Kız	4. sınıf	10 yaş
K13	Kız	3. sınıf	7 yaş
K14	Kız	3. sınıf	9 yaş
K15	Kız	3. sınıf	8 yaş

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada katılımcıların demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu, ilkökul öğrencilerinin deprem öncesi, deprem sonrası ve geleceğe dair beklentilerini anlamak amacıyla resim çizimleri ve resimlerini açıkladığı içeriğin alınması amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak veri toplanmıştır. Bu iki veri toplama aracı sayesinde, öğrencilerin yaşadıkları travmatik deneyimlere yönelik algıları, duygusal tepkileri ve geleceğe dair umutları hem görsel hem de sözel ifadeler üzerinden kapsamlı bir şekilde analiz edilmiştir. Veri toplama araçlarına ilişkin ayrıntılı bilgiler aşağıda verilmiştir.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Katılımcıların yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi durumlarına ait demografik bilgilerin edinilmesini amaçlayan sorulardan oluşan formdur.

3.3.2. Resim Çizimleri

Katılımcıların yaşadıkları deneyimleri ifade etmeleri için resim çizimleri birincil veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Katılımcıların duygu ve düşüncelerini sözel olarak ifade etmekte zorlanabileceği göz önünde bulundurularak, onlardan deprem öncesi, deprem sonrası ve geleceğe dair hayallerini yansıtan üç ayrı resim çizimleri istenmiştir. Bu yöntem, katılımcıların travmatik deneyimlerini ve algılarını sözel olmayan bir şekilde ifade etmelerine olanak sağlamıştır (Malchiodi, 1998). Çizimler, renk kullanımı, kompozisyon, figürler ve mekânsal düzenlemeler açısından analiz edilerek temalara ayrılmıştır (Rose, 2016).

3.3.3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Katılımcıların çizimlerini desteklemek ve derinlemesine bilgi toplamak amacıyla, yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşmelerde, katılımcılara resimlerinde anlatmak istedikleri duygular, yaşadıkları deneyimler ve geleceğe dair beklentileri hakkında açık uçlu soru sorulmuştur. (EK3) Görüşmeler, katılımcıların rahat hissedeceği bir ortamda gerçekleştirilmiş ve katılımcıların ifadelerini doğrudan yazıya dökmüşlerdir.

Görüşme formu hazırlanırken, katılımcıların bilişsel ve duygusal gelişim düzeyleri dikkate alınmış, açık ve anlaşılır soru oluşturulmuştur. Verilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini artırmak için, iki uzman görüşüne başvurulmuştur. (Patton, 1987; Yıldırım &

Şimşek, 2022). Bu uzmanlardan biri, ruh sağlığı alanında çocuklarla doğrudan çalışan bir uzman; diğeri ise ruh sağlığı alanında çocuk ve afet psikolojisi üzerine araştırmaları bulunan bir uzmandır. Görüşme formu pilot uygulama ile test edilmiştir Görüşme formu, pilot uygulama ile önceden test edilmiştir. Pilot uygulama, 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Ankara’da bir ilkokulda öğrenim görmekte olan 3. sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulama sonucunda, görüşme formundaki soruların katılımcılar tarafından anlaşılır bulunduğu ve yaş grubu açısından uygun olduğu belirlenmiştir.

3.4. Verilerin Toplaması

Araştırmanın verileri, 2024 yılının temmuz ayında Hatay ilinin Defne ilçesinde, 6 Şubat 2023 tarihli depremi yaşamış 15 ilkokul öğrencisinden toplanmıştır. Veri toplama süreci, etik ilkeler doğrultusunda yürütülmüş; çocuklara ve ebeveynlerine süreç öncesinde bilgilendirme yapılmış ve yazılı onamları alınmıştır. Ayrıca uygulama sürecinde zarar vermeme etik ilkesi doğrultusunda hareket edilmiştir (ERIC, 2016). Verilerin tamamı araştırmacının kendisi tarafından toplanmıştır. Veri toplama süreci sona erdiğinde, herhangi bir iletişim ihtiyacı ihtimaline karşı iletişim bilgileri ebeveynler ile paylaşılmıştır.

Veri toplama süreci beş günde, yapılandırılmış kılavuza dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Her bir oturum, çocukların gelişim düzeyleri göz önünde bulundurularak yapılandırılmış olup, 5’er kişilik gruplar şeklinde çalışma gerçekleştirilmiştir. Veri toplama süreci, çocuklarla ilk temasın sağlandığı tanışma ve ısınma oyunları ile başlamıştır. İlk gün katılımcılarla tanışma ve katılımcıların kendilerini rahat ve güvende hissetmeleri amacıyla isim oyunu ve hayvan yürüyüşü gibi ısınma oyunları kullanılmıştır. Aynı gün çocuklara ve ebeveynlerine çalışmanın amacı açıklanmış, yazılı onam formları alınmıştır.

İkinci gün, çocuklara bir öykü okunmuş ve oyun hamurlarından bir karakter yapmaları istenmiştir. Ardından bu karakterlere isim vermeleri istenmiş ve ‘‘Bu karakterin depremden önce nasıl bir hayatı vardı?’’ sorusu yöneltilmiş ve çocuklardan bu soruyu resmetmeleri beklenmiştir. Çizimlerin altına, resmi kendi bakış açılarından açıklamaları istenmiştir. Gün sonunda çocuklar karakterlerini güvenli bir kutuya yerleştirerek kaldırmışlardır. Çalışma gevşeme egzersizleri ile bitirilmiştir.

Üçüncü gün bir önceki gün oluşturulan karakterler tekrar ortaya konmuş ve çocuklara “Bu karakter depremden sonra nasıl bir hayat yaşıyor?” sorusu yöneltilmiştir. Çocuklardan bu yaşantıyı çizerek ifade etmeleri ve resim altına açıklama yazmaları istenmiştir. Çalışma gevşeme egzersizleri ile bitirilmiştir.

Dördüncü gün bir önceki gün oluşturulan karakterler tekrar ortaya konmuş ve çocuklara “Bu karakter depremden sonra nasıl bir hayat yaşıyor?” sorusu yöneltilmiştir. Çocuklardan bu yaşantıyı çizerek ifade etmeleri ve resim altına açıklama yazmaları istenmiştir. Çalışma gevşeme egzersizleri ile bitirilmiştir.

Beşinci gün, aktif veri toplama süreci tamamlanmış olmakla birlikte, araştırmacı gözlemci olarak çocukların yanında kalmaya devam etmiştir. Veri toplama süreci boyunca doğrudan müdahale yapılmamıştır. Ayrıca, olası bir psikolojik destek ihtimali göz önünde bulundurularak, araştırmacının iletişim bilgileri hem ebeveynlerle hem de sahada görevli yetkililerle paylaşılmıştır. Her dönem için çocuklara A4 boyutunda kağıtlar ve çeşitli renkli kalemler verilmiş; herhangi bir zaman sınırlaması getirilmeden resimlerini çizmeleri istenmiştir. Her resmin altına, çocuklardan çizimlerini ve resimlerinde ne anlattığını kendi bakış açısında kısa bir açıklama yazmaları ya da sözlü olarak anlatmaları istenmiştir. Çocukların ifade etme biçimlerine sınırlama getirilmemiş, her birey yaşantısını ve duygularını özgürce aktarabilmesi desteklenmiştir. Veri toplama sürecinin sonunda, çocuklardan oluşturdukları oyun hamuru karakterlerini kendi elleri ile bozarak güvenli bir kutuya yerleştirmeleri istenmiştir. Çocukların kendi elleriyle travmatik nesneyi yaratıp sonrasında bozarak kontrol edilebilir duruma getirmeleri, yaşadıkları olay üzerindeki kontrol duygusunu yeniden kazanmalarına katkı sağlamaktadır (Cohen & Cox, 2017). Her oturumun sonunda kendi etkinliğine dönen öğrenciler ile ilgili davranışsal gözlemleri yapılmış ve sürece ilişkin notlar alınmıştır ve herhangi olumsuz bir duruma rastlanmamıştır. Oyun hamuru ve öykü veri toplamada çocuklara zarar vermeme ilkesi (ERIC,2016) doğrultusunda araç olarak kullanılmıştır. Veri analizi sürecine dahil edilmemiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Bu çalışmada, katılımcıların deprem öncesi, deprem sonrası ve geleceğe dair beklentilerini anlamak amacıyla iki aşamalı bir analiz süreci yürütülmüştür. İlk aşamada, resim analizi yöntemi kullanılarak katılımcıların çizimleri incelenmiş; ikinci aşamada ise nitel analiz yöntemlerinden içerik analizi uygulanmıştır. Bu iki aşamalı analiz süreci, katılımcıların yaşadıkları deneyimleri hem görsel hem de metinsel boyutta ele almayı mümkün kılmıştır.

Resim analizi yöntemi ile katılımcıların duygu ve düşüncelerini ifade etme biçimleri görsel olarak incelenmiştir (Rose, 2016). Daha sonra, Bogdan ve Biklen'in (1992) önerdiği içerik analizi yöntemi kullanılarak, katılımcıların anlatıları sistematik bir şekilde temalara ayrılmıştır. İçerik analizinde, Miles ve Huberman'ın (1994) içsel homojenlik ve dışsal heterojenlik ilkeleri benimsenerek, verilerin anlamlı şekilde sınıflandırılması sağlanmıştır.

Resim analizi, bireylerin yaşantılarını, duygularını ve algılarını yansıtmak için önemli bir görsel veri analiz yöntemidir (Rose, 2016). Bu bağlamda, verilerin analizinin ilk aşamasında, katılımcıların çizimleri tematik olarak değerlendirilmiş ve öne çıkan görsel öğeler sınıflandırılmıştır. Resimlerde kullanılan renkler, kompozisyon düzeni ve belirgin semboller dikkate alınarak, katılımcıların deprem öncesi, sonrası ve geleceğe yönelik duygu durumları incelenmiştir. Resim analizine ilişkin yaklaşımlar doğrultusunda, çocukların ve yetişkinlerin travmatik olayları ifade etme biçimleri değerlendirilmiştir (Malchiodi, 1998; Alptekin & Sarıkaya, 2023).

İkinci aşamada, katılımcılardan elde edilen anlatılar nitel analiz yöntemlerinden içerik analizi ile değerlendirilmiştir. İçerik analizi, yazılı veya sözlü metinleri belirli temalar çerçevesinde sistematik bir şekilde sınıflandırmayı amaçlayan bir yöntemdir (Krippendorff, 2018). Bu çalışmada, veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilerek, belirgin temalar oluşturulmuştur. Deprem öncesi, deprem sonrası ve geleceğe dair beklentilere ilişkin ana temalar belirlenmiş ve anlatılardaki ortak ifadeler kodlanarak gruplandırılmıştır. Temaların belirlenmesi süresinde kodların hangi temalar altında gruplanabileceği Miles ve Huberman'ın (1994) içsel homojenlik ve dışsal heterojenlik ilkelerine göre değerlendirilmiştir. Veri Örgütlenme ve Analiz kısmında kod-tema ilişkileri karşılaştırmalı olarak incelenmiş, açıklamalar veri setiyle ilişkilendirilmiştir. Raporlama aşamasında ise araştırma sorularına uygun temalar oluşturulmuş, bulgular uygun alıntılarla desteklenerek içerik analiz tamamlanmıştır.

3.6 Araştırmacının Rolü

Bu araştırmada, veri toplama ve analiz süreçleri doğrudan araştırmacı tarafından yürütülmüş; araştırmacı sürecin her aşamasında etkin bir rol üstlenmiştir. Verilerin tamamı aynı araştırmacı tarafından toplanmış, resimlerin analizi ve içerik ise nitel veri analiz ilkeleri doğrultusunda yürütülmüştür. Araştırmacının resim analizi ve oyun terapisi alanlarında aldığı eğitimler, çocukların çizimlerinden yorumlama daha derinlikli ve çocuk merkezli bir yaklaşım benimsemesini sağlamıştır. Bu uzmanlık hem etkileşim sürecinde hem de veri analizinde çocukların yaş ve gelişim düzeylerine uygun duyarlılıkla hareket edilmesine olanak tanımıştır.

Verilerin çözümlenmesi sürecinde nesnelliği artırmak ve yorum gücünü desteklemek amacıyla iki uzmandan görüş alınmıştır. Bu uzmanlardan biri, ruh sağlığı alanında çocuklarla doğrudan çalışan bir uzman; diğeri ise ruh sağlığı alanında çocuk ve afet psikolojisi üzerine araştırmaları bulunan bir uzmandır. Uzman görüşleri, analiz sürecinin güvenilirliğini ve geçerliliğini artırmaya yönelik destekleyici bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Nitel araştırmalarda araştırmacının sürece aktif katılımı, anlam oluşturma sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır (Yıldırım & Şimşek, 2021). Bu çalışmada da araştırmacının gözlemleri, yorumları ve uzman katkıları, verilerin derinlemesine çözümlenmesine katkı sağlamıştır.

3.7 Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenilirliği

Araştırma sürecinde verilerin geçerliliğini ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla özen ve dikkat gösterilmiştir. Bu bağlamda, çalışmanın tutarlılığını, aktarılabilirliğini, inandırıcılığını ve doğruluğunu temin etmeye yönelik kullanılan yöntemler ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

3.7.1 Tutarlılık

Bu araştırmada güvenilirliğin sağlanmasına yönelik olarak, Lincoln ve Guba'nın (1985) nitel araştırmalar için önerdiği denetim izi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle birlikte, araştırmanın planlanmasından raporlanmasına kadar tüm süreçler açık, anlaşılır ve sistematik biçimde sunulmuştur. Araştırma sorusu açıkça belirlenmiş; veri toplamak amacıyla yapılandırılmış görüşme formu, çocuklara çizdirilen resimler ve kişisel bilgi formu bir arada kullanılmıştır. Katılımcılar belirli ölçütler doğrultusunda seçilmiş ve elde edilen

veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Bu yaklaşım sayesinde, ulaşılan sonuçların verilerle örtüşmesi sağlanmış ve araştırmanın izlenebilirliği artırılmıştır. Nitel araştırmalarda güvenirlik, bulguların bir başkası tarafından tekrarlanmasından öte, okurun elde edilen verilere dayanarak anlamlı çıkarımlar yapabilmesiyle ilgilidir (Lincoln & Guba, 1985; Merriam, 2013). Bu doğrultuda, araştırmada kullanılan veri toplama araçları, analiz süreci ve ulaşılan bulgular ayrıntılı olarak açıklanarak, çalışmanın güvenilirliği ve şeffaflığı desteklenmiştir (Patton, 2018).

3.7.2 Aktarılabilirlik

Araştırmanın aktarılabilirliğini desteklemek amacıyla çalışmanın amacı ve katılımcı özellikleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Çalışma, 2024 yılı temmuz ayında, 6 Şubat Kahramanmaraş merkezli depremlerden etkilenmiş olan Hatay ilinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcı grubunu, 8'i kız ve 7'si erkek olmak üzere toplam 15 çocuk oluşturmuştur. Veri toplama süreci 5'er kişilik küçük gruplar hâlinde organize edilmiş ve her bir çocukla aynı protokol izlenerek görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Süreç boyunca çocuklara çizimlerde renk seçimi, çizim süresi gibi konularda herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir. Bu yaklaşım, hem çocukların kendilerini daha rahat ve güvende hissetmelerine olanak tanımış, hem de elde edilen verilerin doğal ve otantik olmasını sağlayarak aktarılabilirliği güçlendirmiştir.

3.7.3 İnandırıcılık

Araştırmanın inandırıcılığını sağlamak amacıyla veri toplama ve veri analizi süreci sistematik bir biçimde planlanmış ve yürütülmüştür. Verilerin toplanmasından yorumlanmasına kadar tüm aşamalar araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş, öznel yorumların etkisini azaltmak amacıyla iki farklı uzman görüşlerine başvurulmuştur. Bu kapsamda biri çocuklarla çalışan bir ruh sağlığı uzmanı, diğeri ise çocuk psikolojisi ve afet sonrası müdahale alanında uzmanlaşmış ruh sağlığı uzmanıdır. Uzmanlarla elde edilen veriler ve kodlamalar paylaşılmış, tutarlılık değerlendirildikten sonra temalar gerekli görülen yerlerde yeniden gözden geçirilmiş ve düzenlenmiştir. Ayrıca veri çeşitlemesi sağlamak adına yalnızca çocukların çizimleri değil, bu çizimlere ilişkin kendi yazılı açıklamaları da analiz sürecine dahil edilmiştir. Her bir çocuk, çizdiği resmi kendi ifadeleriyle açıklamış ve bu açıklamalar yorumlamada belirleyici bir unsur olarak ele alınmıştır. Bu uygulamalar, çalışmanın iç geçerliğini ve inandırıcılığını artırmayı hedeflemiştir.

3.7.4 Doğruluk

Nitel araştırmalarda doğruluk, araştırmacının verileri toplarken, analiz ederken ve raporlarken gerçeğe mümkün olduğunca bağlı kalmasıyla ilgilidir (Yıldırım & Şimşek, 2018). Bu araştırmada doğruluk ilkesine bağlı kalınarak, verilerin toplanması sürecinde çocukların kendi duygu ve düşüncelerini serbestçe ifade etmelerine olanak tanınmış, yönlendirici sorulardan kaçınılmıştır. Görüşmeler yapılandırılmış formlar aracılığıyla yürütülmüş; çizimlerin ardından alınan yazılı açıklamalar çocukların kendi sözcükleri ile kaydedilmiştir. Böylece verilerin katılımcı perspektifini yansıtması sağlanmıştır. Araştırma sürecinde elde edilen verilerin analizinde yorumların sadece veriye dayalı olması konusunda hassas davranılmış; çıkarımlar araştırmacının ön yargılarından bağımsız biçimde yürütülmüştür. Ayrıca yorumların geçerliliğini artırmak için analiz bulguları alıntılarla desteklenmiş, çocukların ifadelerine sadık kalınmıştır. Tüm bu uygulamalar, araştırma sonuçlarının güvenilir ve verilerle uyumlu biçimde yansıtılmasını hedeflenmiş; doğruluğun sağlanmasına katkı sunmuştur.

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Deprem Öncesi, Şimdiki Hayatı ve Geleceğe Dair Beklediği Hayat ile İlgili Resim ve İçerik Analizlerine ilişkin Bulgular

4.1.1. Deprem Öncesi Hayatı İle İlgili Resimlerden Elde Edilen Verilere İlişkin Bulgular

Bu çalışmada, katılımcıların deprem öncesi hayatlarına dair çizimlerinde ortaya koydukları unsurlar analiz edilmiştir. Genel olarak "Güvenli ve Mutlu Yaşam" teması ön plana çıkmış ve çizimlerde güven, huzur ve neşe duygularını yansıtan unsurlar yoğunlukla kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda aşağıdaki kategoriler *Yakın Kişilerarası İlişkiler*, *Ev*, *Doğa ve Dış Mekân*, *Duygular*, *Görsel özellikler* alt temaları olmak üzere 5 alt tema belirlenmiştir.

Ana Tema: Güvenli ve Mutlu Yaşam

Alt Tema ve Kodlar:

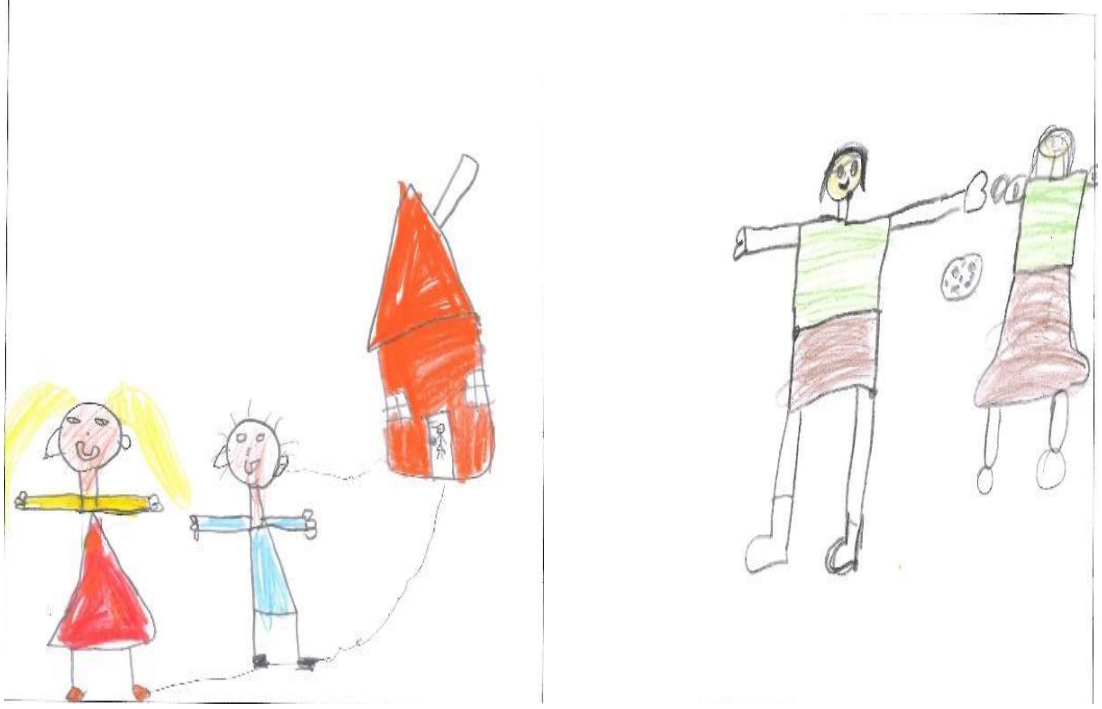
- *Yakın Kişilerarası İlişkiler:* Aile üyeleriyle vakit geçirme, arkadaşlarla oyun oynama, eğlenceli vakit geçirme
- *Ev:* Sağlam yapılar, konforlu ev düzeni, bahçeli veya apartman daireleri
- *Doğa ve Dış Mekân:* Parklar, oyun alanları, düzenli şehir yaşamı, doğa içindeki mutlu anlar, yıldızlar, ağaçlar
- *Duygular:* Mutluluk, güven hissi, sıcak renkler (güneş, yeşil alanlar).

Görsel Özellikler:

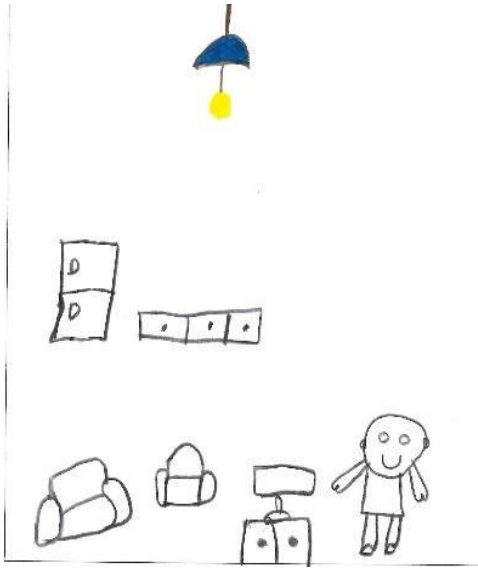
- Açık ve sıcak renkler (sarı, yeşil, mavi tonları ağırlıklı).
- Detaylı çizimler, düzenli kompozisyon.
- İnsan figürlerinde neşeli yüz ifadeleri.

Yakın Kişilerarası İlişkiler alt temasındaki çizimlerde aile bireyleriyle vakit geçirme, arkadaşlarla oyun oynama ve birlikte eğlenme sahnelerine sıkça yer verilmiştir. Katılımcılar,

sosyal çevrelerini güven veren ve neşeli bir ortam olarak yansıtmışlardır. Resimlerde anne, baba, kardeşler ve arkadaşlar birlikte görülmektedir. Çizimlerde oyun oynayan çocuklar, el ele tutuşan aile bireyleri yer almaktadır. Örneğin; aşağıdaki iki resimde katılımcılar çizimlerinde aileleri ve arkadaşları ile vakit geçirdikleri resimlere yer vermiştir:

Ev alt temasında katılımcıların çizimlerinde sağlam ve güvenli yapılar öne çıkmaktadır. Evler genellikle büyük, düzenli ve sağlam yapılar olarak resmedilmiştir. Çizimlerde düzenli evler ve apartman daireleri görülmektedir. Pencerelerden bakan mutlu insan figürleri sıkça kullanılmıştır. Evlerin yanında ağaçlar ve çiçekler yer almaktadır. Örneğin; aşağıdaki iki resimde katılımcılar çizimlerinde düzenli ve rahat ev yaşamı ve büyük, sağlam ev yapılarına yönelik resimlere yer vermiştir:

Doğa ve Dış Mekân alt temasındaki çizimlerde doğa ve açık alanların önemli bir yer tuttuğu gözlemlenmiştir. Katılımcılar, oyun alanlarını ve doğa içindeki huzurlu anları resmetmişlerdir. Oyun alanları, bahçeler ve sokaklar çizimlerde sıkça yer almaktadır. Gökyüzü genellikle mavi renkte, güneş parlak ve açık hava şeklinde betimlenmiştir. Ağaçlar, çiçekler, yıldızlar ve doğa unsurları resimlerin genelinde güven duygusunu pekiştiren öğeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; aşağıdaki iki resimde katılımcılar çizimlerinde sıcak renklerle güvenilir yıldızlarla çevrili gezegene, yeşillik ve ağaçların baskın olduğu dış mekân resimlerine yer vermiştir:

Duygular alt temasındaki çizimlerde bazı resimlerde gülümseyen yüz ifadeleri belirgin olarak görülmektedir. Mutluluk ve güven hissini yansıtan gülümseme, oynama, evde keyifli ve huzurlu oturma gibi figürler çizimlerde sıkça yer almaktadır. Ayrıca Görsel Özellikler alt temasında çizimlerde katılımcıların güven ve mutluluk duygularını yansıtan renklerin baskın olduğu görülmektedir. Sarı, yeşil ve mavi tonları ağırlıklı olarak kullanılmıştır. İnsan figürlerinde gülümseyen yüz ifadeleri yaygındır. Kompozisyonlarda düzenli ve simetrik çizimler tercih edilmiştir. Örneğin aşağıdaki iki resimde katılımcılar çizimlerinde evde keyifli vakit geçirme ve mutluluk ve güven hissini yansıtan gülümsemeye yönelik resimlere yer vermiştir:

4.1.2. Deprem Öncesi Hayatı İle İlgili İçeriklerden Elde Edilen Verilere İlişkin Bulgular

Katılımcıların depremden önceki hayatlarına yönelik ifadeleri incelendiğinde; "Sakin Yaşam ve Güçlü Bağlar" teması ön plana çıkmıştır. Katılımcılar, geçmişteki yaşamlarını güvenli, huzurlu ve mutlu bir çerçevede betimlemiş; anlatılarında sosyal ilişkiler, aile bağları ve oyun oynama gibi unsurlara sıkça yer vermişlerdir. Yapılan analiz sonucunda *Güvenli ve Huzurlu Yaşam, Sosyal İlişkiler ve Oyun, Aile Sıcaklığı ve Aidiyet* olmak üzere üç alt tema belirlenmiştir.

Güvenli ve Huzurlu Yaşam alt teması kapsamında, geçmişteki hayatın sakin, mutlu ve güven içinde geçtiği vurgulanmıştır. Katılımcılar, günlük yaşamlarının keyifli ve sorunsuz olduğunu, herhangi bir tehdit ya da endişe taşımadıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin, bir katılımcı bu durumu "Çok güzel ve huzurlu bir hayatı vardı." (K3) şeklinde anlatırken, bir diğeri "Güzel ve sakin bir hayat yaşıyordu." (K1) ifadesiyle dile getirmiştir.

Sosyal İlişkiler ve Oyun alt temasında ise çocukların oyun oynama ve arkadaşlarıyla vakit geçirme anıları ön plana çıkmıştır. Katılımcılar, deprem öncesinde arkadaşlarıyla rahatça vakit geçirebildiklerini ve sosyal ilişkilerinin güçlü olduğunu ifade etmişlerdir. Bir katılımcı bunu "Kardan adam arkadaşlarıyla oyun oynardı." (K7) şeklinde anlatırken, bir diğeri "Niloya depremden önce hep Mete'yle oynarmış." (K12) ifadesini kullanmıştır.

Aile Sıcaklığı ve Aidiyet alt teması ise katılımcıların deprem öncesindeki hayatlarında aile içindeki mutluluk ve güven duygusunun belirgin olduğunu göstermektedir. Anlatılarda aile bireyleriyle geçirilen mutlu anılar vurgulanmış, aile birlikteliğinin güçlü olduğu belirtilmiştir. Örneğin, bir katılımcı bunu "Momi ile Dodi kardeşlermiş. Çok iyi vakit geçirip hep oyun oynarlarmış." (K12) şeklinde anlatırken, bir diğeri "Pinokyo babasıyla birlikte yemek yermiş." (K14) ifadesini kullanmıştır.

Tablo 2. Katılımcıların deprem öncesi hayat ile ilgili ifadeleri

Katılımcılar	Kullandıkları İsimleri	Karakter	Deprem Öncesi Hayatı
K1	Aladora		Güzel ve sakin bir hayat yaşıyordu.
K2	Robotik		Depremden önce güzel ve sakin bir hayatı vardı.
K3	Daki		Çok güzel ve huzurlu bir hayatı vardı.
K4	Ayşe		Her şey çok güzeldi.
K5	Süper Çakırkaya		Süper çakırkaya yatıp dinleniyor.
K6	Uzaylı		Depremden önce çocuklara bağırır ve onları üzerdi.
K7	Kardan adam		Kardan adam depremden önce arkadaşlarıyla oyun oynardı.
K8	Miniş		Çok mutluydu ve arkadaşlarıyla oyun oynardı.
K9	Kit		Kit çok sevilen birisiymiş.
K10	Uzun saçlı		Evi ve ağaçları vardı.

K11	Mimi	Momi ile dodi kardeşlermiş. Çok iyi vakit geçirip hep oyun oynarlarmış.
K12	Niloya	Niloya depremde önce hep Mete'yle oynarmış. Annesi onlara meyve suyu ve kek yaparmış.
K13	Grani	Depremde önce bir evi vardı. Güneşli bir gündü.
K14	Pinokyo	Pinokyo babasıyla birlikte yemek yermiş.
K15	Kırmızı başlıklı kız	Kırmızı başlıklı kız neşeli neşeli evine gidermiş.

4.1.3 Şimdiki Hayatı ile İlgili Resim Analizlerinden Elde Edilen Verilere İlişkin Bulgular

Bu çalışmada, katılımcıların deprem sonrası hayatlarına dair çizimlerinde ortaya koydukları unsurlar analiz edilmiştir. Genel olarak "Kayıp, Belirsizlik ve Adaptasyon" teması ön plana çıkmış ve çizimlerde korku, üzüntü ve çaresizlik duygularını yansıtan unsurlar yoğunlukla kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda aşağıdaki kategoriler belirlenmiştir: *Yakın Kişilerarası İlişkiler*, *Mekân ve Ev*, *Barınma Problemleri*, *Duygular*, *Görsel Özellikler* olmak üzere beş alt tema tespit edilmiştir.

Ana Tema: Kayıp, Belirsizlik ve Adaptasyon

Alt tema ve Kodlar:

- *Yakın Kişilerarası İlişkiler:* Ayrılık, Ölüm, Mezar, Şiddet, sevdiklerini kaybetme
- *Mekân ve Ev:* Yıkılmış binalar, çatlaklar, kaotik ortam
- *Barınma:* Yeni ev arayışı, taşınma
- *Duygular:* Korku, üzüntü, yalnızlık, yas (karanlık renkler, küçük insan figürleri, yüzlerde mutsuzluk ve endişe, gözyaşı).

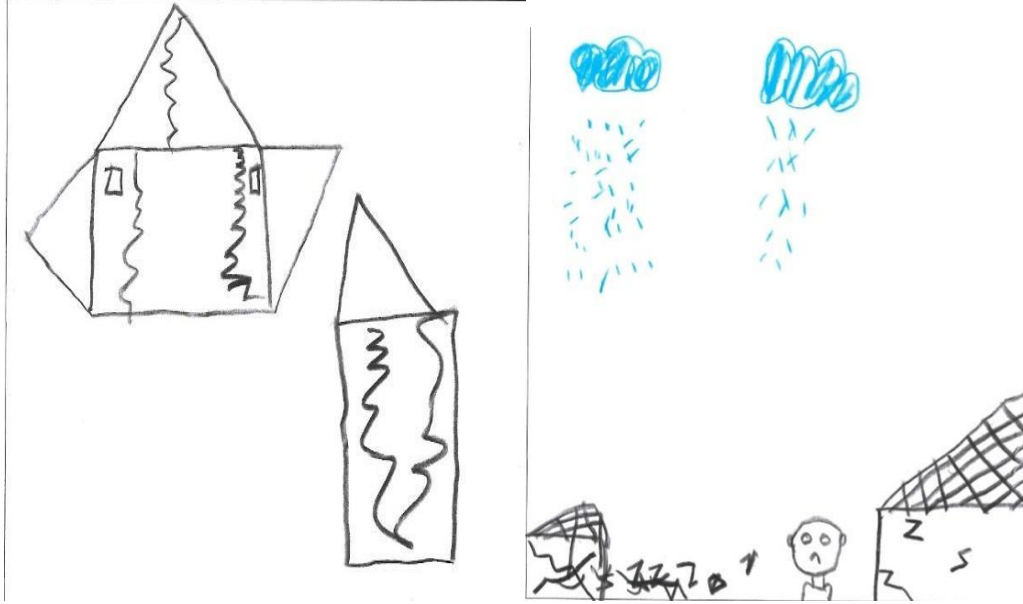
Görsel Özellikler:

- Koyu renkler (siyah, gri, kahverengi ağırlıklı).
- Belirsizlik içeren, eksik veya karışık kompozisyonlar.
- Daha az detay, çizimlerde sert ve keskin hatlar.
- İnsan figürlerinde korku ve üzüntü ifadeleri.

Yakın Kişilerarası İlişkiler alt temasına ait çizimlerde katılımcıların aile bireylerinden ayrılma, ölüm ve şiddet gibi travmatik olayları resmettikleri gözlemlenmiştir. Resimlerde eksik aile bireyleri, yalnız kalan çocuklar sıkça yer almaktadır. Bazı çizimlerde mezar, ağlayan insanlar ve kayıplar görselleştirilmiştir. Şiddet içerikli sahneler (örneğin, birinin vurulması, zarar görmesi) bazı çizimlerde belirgin şekilde yer almaktadır. Örneğin; aşağıdaki iki resimde katılımcılar ağlamaya, kayıplarına ve ölüme resimlerinde yer vermiştir:

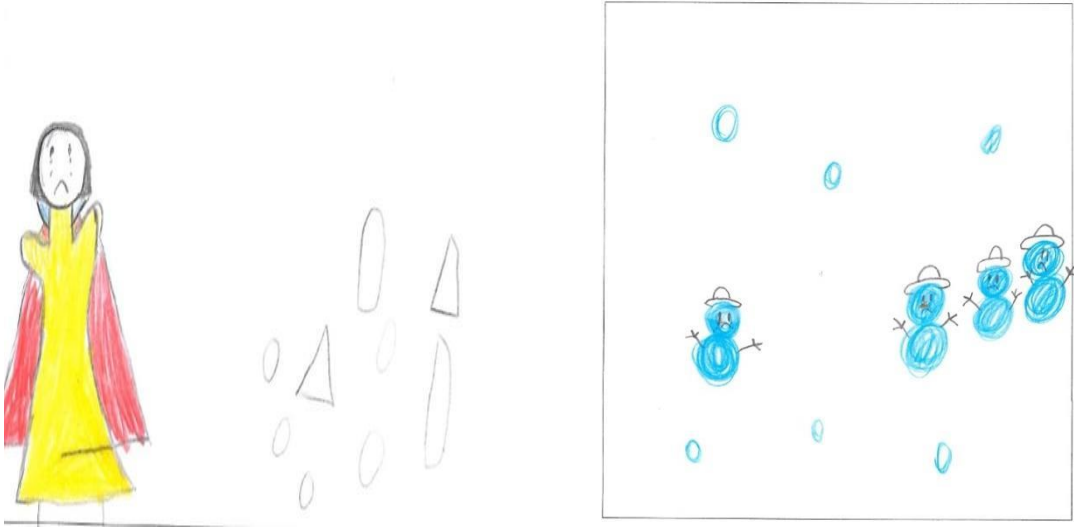
Mekân ve Ev alt temasında katılımcıların çizimlerinde kaotik ve güvensiz ortamlar ön plandadır. Evler genellikle yıkılmış, çatlamış ve kullanılamaz durumda betimlenmiştir. Yıkılmış binalar, devrilmiş yapılar, çatlak yollar ve enkaz alanları çizimlerde sıkça görülmektedir. Pencerelerden bakan korkulu yüz ifadeleri yaygındır. Bazı resimlerde boş alanlar, harabeye dönmüş sokaklar ve düzensiz yapılaşma öne çıkmaktadır. Örneğin; aşağıdaki iki resimde katılımcılar yıkılmış, çatlamış ve kullanılamaz durumdaki binalara resimlerinde yer vermiştir:

Barınma Sorunları alt temasında deprem sonrası yaşanan barınma sorunları katılımcıların çizimlerine yansımıştır. Yeni ev arayışı ve taşınma süreçleri, evlerini kullanamama durumları resmedilmiştir. Örneğin; aşağıdaki iki resimde katılımcılar barınma problemlerine ve evlerini kullanamama durumlarına resimlerinde yer vermiştir:

Duygular alt temasındaki çizimlerde katılımcıların korku ve kaygı duygularını yansıtan renklerin baskın olduğu görülmektedir. Diğer renkler kullanılsa da genellikle siyah, gri ve kahverengi gibi koyu renkler ağırlıklıdır. İnsan figürlerinde üzüntü, korku ve endişe ifadeleri belirgindir. Kompozisyonlarda karışıklık, düzensizlik ve eksik detaylar dikkat çekmektedir. Ayrıca *Görsel Özellikler alt temasında* çizimlerde katılımcıların korku ve üzüntü duygularını yansıtan renklerin baskın olduğu görülmektedir. Siyah, gri, kahverengi renkleri ağırlıklı olarak kullanılmıştır. İnsan figürlerinde korku ve üzüntü ifadeleri yaygındır. Belirsizlik içeren, eksik veya karışık kompozisyonlar tercih edilmiştir. Örneğin; aşağıdaki iki resimde katılımcılar ağlayan, üzülen ve yalnızlık duygularını belirten resimlere yer vermiştir:

4.1.4 Şimdiki Hayatı ile İlgili İçerik Analizlerinden Elde Edilen Verilere İlişkin Bulgular

Katılımcıların şimdiki hayatlarına yönelik ifadeleri incelendiğinde, "Zorunlu Değişim ve Duygusal Etkiler" teması ön plana çıkmıştır. Deprem sonrası süreçte yaşanan kayıplar, travmatik deneyimler ve belirsizlik hissi anlatılarda yoğun şekilde yer almıştır. Bu tema altında *Kayıp ve Yıkım, Üzüntü ve Travma, Yer Değişikliği ve Adaptasyon* olmak üzere üç alt tema belirlenmiştir.

Kayıp ve Yıkım alt teması kapsamında, katılımcılar depremin getirdiği fiziksel ve duygusal kayıplara vurgu yapmışlardır. Özellikle evlerin yıkılması, enkaz altında kalma ve

yaşanan büyük yıkım, anlatıların merkezinde yer almıştır. Örneğin, katılımcıların “Ev çöktü ve mahsur kaldılar.” (K4) ve “Kardan adamın arkadaşları gitti ve çok üzüldü.” (K7) ifadeleri bu durumu açıkça yansıtmaktadır.

Üzüntü ve travma alt temasında, katılımcılar depremin neden olduğu duygusal etkilerden bahsetmişlerdir. Hayal kırıklığı, yoğun üzüntü ve yaşanan travmalar anlatılarda sıkça ifade edilmiştir. Örneğin, katılımcıların “Çok üzüldü ve hayal kırıklığına uğradı.” (K3) ve “Depremde evi yıkıldığı için çok ağlamış.” (K13) ifadesi, bu duygusal çöküşü açıkça yansıtmaktadır.

Yer değişikliği ve adaptasyon alt teması ise katılımcıların deprem sonrası yeni bir yaşam alanına uyum sağlama süreçlerine odaklanmaktadır. Deprem nedeniyle taşınma zorunluluğu, yeni bir eve ya da çevreye alışma süreci anlatılarda sıkça dile getirilmiştir. Örneğin, “Depremden mutsuz olup başka bir yere gitmişler.” (K5) ifadesi yer değişikliği sürecini belirtirken; “Gezegende deprem olmuş ve yeni bir gezegene gitmek zorunda kalmış.” (K1) ifadesi, adaptasyon sürecine işaret etmektedir.

Tablo 3. Katılımcıların deprem sonrası hayatına ilişkin ifadeleri

Katılımcılar	Kullandıkları Karakter İsimleri	Şimdiki Hayatı
K1	Aladora	Gezegende deprem olmuş ve yeni bir gezegene gitmek zorunda kalmış.
K2	Robotik	Depremden sonra her yer çatlak yıkık evler olmuş.
K3	Daki	Çok üzüldü ve hayal kırıklığına uğradı.
K4	Ayşe	Ev çöktü ve mahsur kaldılar.
K5	Süper Çakırkaya	Depremden mutsuz olup başka bir yere gitmişler.

K6	Uzaylı	Çocuklara çok iyi davranıp onları şaşırtmış.
K7	Kardan adam	Kardan adamın arkadaşları gitti ve çok üzüldü.
K8	Miniş	Evler yıkıldı ve arkadaşları ile oynayamadı.
K9	Kit	Kit'e depremde sonra gelen geçen herkes sebepsiz yere ona vurmaya başlamış.
K10	Uzun saçlı	Herkese yardım etmek zorunda kalmış.
K11	Mimi	Momi arkadaşı dodiyi kaybetmiş ve çok üzölmüş. Tek kalmış.
K12	Niloya	Artık Niloya ile Mete'ye annesi kek ve meyve suyu yapmamış. Mete'nin annesi yapmış. Çünkü Niloya'nın annesinin evi hasar görmüş.
K13	Grani	Depremde evi yıkıldığı için çok ağlamış.
K14	Pinokyo	Deprem olmuş ve babası ölmüş. Pinokyo çok üzölmüş.
K15	Kırmızı başlıklı kız	Kırmızı başlıklı kızın evi yıkıldı ve çok üzüldü.

4.1.5. Geleceğe Dair Beklediği Hayat ile İlgili Resimlerden Elde Edilen Verilere İlişkin Bulgular

Bu çalışmada, katılımcıların geleceğe dair hayallerini yansıttıkları çizimler analiz edilmiştir. Genel olarak "Yeniden İnşa ve Umut" teması ön plana çıkmış ve çizimlerde iyileşme, mutluluk ve güven duygularını yansıtan unsurlar yoğunlukla kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda *Güvenli Yapılar*, *Yakın Kişilerarası İlişkiler*, *Doğa*, *Duygular*, *Görsel Özellikler* olmak üzere beş alt tema belirlenmiştir.

Ana Tema: Yeniden İnşa ve Umut

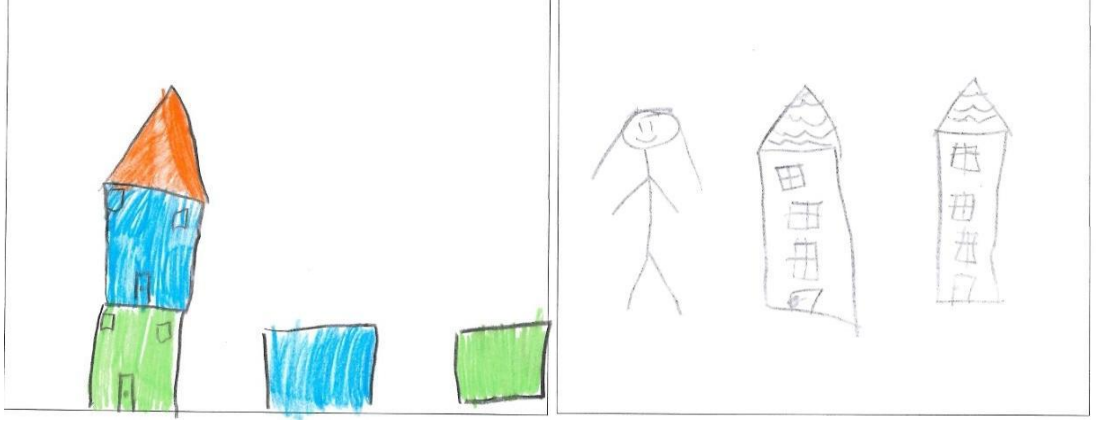
Alt tema ve Kodlar:

- *Güvenli Yapılar:* Depreme dayanıklı yeni evler, modern şehirler.
- *Yakın Kişilerarası İlişkiler:* Yeniden bir araya gelen aileler, oyun oynayan çocuklar, yeni başlangıçlar
- *Doğa:* Ağaçlar, parklar, temiz çevre, güneş
- *Duygular:* Umut, iyileşme, dayanıklılık, mutluluk (parlak ve pastel renkler, mutlu yüz ifadeleri).

Görsel Özellikler:

- Canlı renkler (mavi, yeşil, pembe tonları).
- Daha net ve düzenli kompozisyon.
- Mutlu ve huzurlu yüz ifadeleriyle betimlenmiş insan figürleri
- Yeniden yapılanma ve güven hissi veren detaylar (güçlü binalar, doğa ve sosyal etkileşim sahneleri).

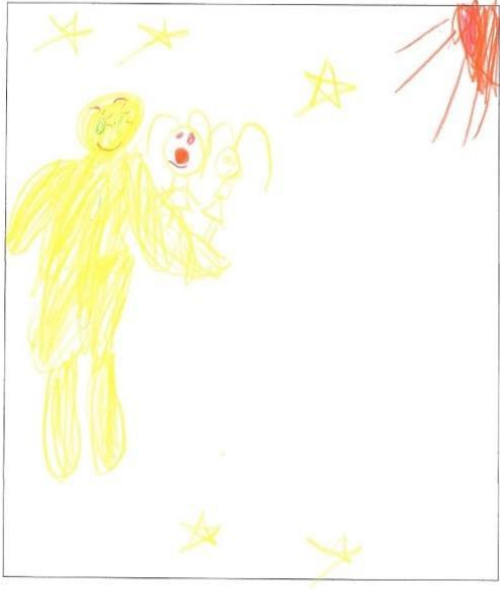
Güvenli Yapılar alt temasındaki çizimlerde depreme dayanıklı ve güven veren yapılar ön plana çıkmaktadır. Evler genellikle büyük, sağlam ve modern olarak resmedilmiştir. Yüksek katlı sağlam binalar, düzenli şehirler ve dayanıklı evler sıkça görülmektedir. Çizimlerde yeniden inşa edilmiş yapılar, sağlam çatı ve duvar detayları dikkat çekmektedir. Örneğin; aşağıdaki iki resimde katılımcılar depreme dayanıklı ve güven veren yapılara resimlerde yer vermiştir:

Yakın Kişilerarası İlişkilere alt temasında katılımcıların çizimlerinde yeniden bir araya gelen aileler ve sosyal yaşamın canlandığı sahneler gözlemlenmiştir. Aileyle ve arkadaşlarla birlikte vakit geçirmeye ve sıcak ev ortamına ait figürler öne çıkmaktadır. Oyun oynayan çocuklar, el ele tutuşan aile bireyleri, gülen insanlar sıkça resmedilmiştir. Yeni başlangıçları temsil eden toplu etkinlik sahneleri çizimlerde görülmektedir. Örneğin; aşağıdaki iki resimde katılımcılar arkadaşlarıyla vakit geçirme ve sıcak ev ortamına ait resimlere yer vermiştir:

Doğa alt temasında katılımcıların geleceğe dair umutlarını yansıttıkları resimlerde doğa ve çevre unsurlarının önemli bir yer tuttuğu gözlemlenmiştir. Büyük ağaçlar, yeşil ve temiz çevre, yıldızlar ve güneş resimlerde baskın olarak yer almaktadır. Gökyüzü açık ve güneşli, bulutlar yumuşak ve aydınlık tonlarda resmedilmiştir. Rengarenk çiçekler ve doğayla iç içe bir yaşam sıkça vurgulanmıştır. Örneğin; aşağıdaki iki resimde katılımcılar güneş, yıldız ve yeşil doğaya ait resimlere yer vermiştir:

Duygular alt temasındaki çizimlerde katılımcıların umut ve mutluluk duygularını yansıtan renklerin baskın olduğu görülmektedir. Ayrıca *Görsel Özellikler alt temasında* çizimlerde mavi, yeşil, pembe ve sarı gibi canlı ve sıcak renkler ağırlıklıdır. İnsan figürlerinde gülümseyen yüz ifadeleri, neşeli duruşlar ve hareketli sahneler dikkat çekmektedir. Kompozisyonlarda daha düzenli ve dengeli çizimler kullanılmıştır. Örneğin aşağıdaki iki resimde katılımcılar gülümseyen ve mutlu insan yüzlerine ait resimlere yer vermiştir:

4.1.6 Geleceğe Dair Beklediği Hayat ile İlgili İçerik Analizlerinden Elde Edilen Verilere İlişkin Bulgular

Geleceğe dair beklentiler incelendiğinde, katılımcıların anlatılarında "Güçlenme, Umut ve Geleceği Şekillendirme" teması öne çıkmıştır. Katılımcılar, gelecekte daha iyi bir yaşam umudu taşıdıklarını, ekonomik olarak güçlenmeyi, sosyal bağlarını yeniden kurmayı ve mutlu bir yaşam sürmeyi beklediklerini ifade etmişlerdir. Bu tema altında *Ekonomik Güçlenme, Sosyal Bağların Yeniden Kurulması ve Geleceğe Dair Umut* olmak üzere üç alt tema belirlenmiştir.

Ekonomik Güçlenme alt temasında, katılımcılar gelecekte maddi olarak daha iyi bir duruma gelmeyi ve büyük bir eve sahip olmayı hayal etmişlerdir. Örneğin, “Büyüyünce çok zengin oluyor.” (K1) ve “Zengin oldu ve herkese ev yaptı.” (K4) ifadeleri, ekonomik refah beklentisini yansıtmaktadır.

Sosyal Bağların Yeniden Kurulması alt temasında ise, katılımcılar arkadaşları ve aileleriyle yeniden bir araya gelmeyi ve kaybettikleri sosyal çevrelerini geri kazanmayı istemektedirler. Bir katılımcı bunu “Yeni bir arkadaşla tanışıp, çok iyi vakit geçirmişler.” (K11) şeklinde anlatırken, bir diğeri “Evi tamir edildi ve tekrar arkadaşlarıyla oynadı.” (K8) ifadesini kullanmıştır.

Geleceğe Dair Umut alt temasında ise katılımcılar gelecekte daha mutlu, huzurlu ve umut dolu bir yaşam sürececeklerini ifade etmişlerdir. Örneğin katılımcıların, “Kırmızı başlıklı kız büyüdüğünde çalışıp, para kazanınca kocaman bir ev almış.” (K15) ve “Büyüdüğünde çok güzel şeyler oldu ve çok sevindi.” (K3) ifadeleri, bu umudu somut bir şekilde göstermektedir.

Genel olarak, bulgular katılımcıların deprem öncesinde güvenli ve mutlu bir yaşam sürdüklerini, deprem sonrası süreçte kaygı ve belirsizlik içinde olduklarını ancak geleceğe dair umutlarını koruduklarını ortaya koymaktadır.

Tablo 4. Katılımcıların deprem öncesi hayat ile ilgili ifadeleri

Katılımcılar	Kullandıkları Karakter İsimleri	Geleceğe Dair Beklediği Hayat
K1	Aladora	Büyüyünce çok zengin oluyor.
K2	Robotik	Çok güzel bir hayatı olup, merkeze ev yapmış.
K3	Daki	Büyüdüğünde çok güzel şeyler oldu ve çok sevindi.
K4	Ayşe	Zengin oldu ve herkese ev yaptı.

K5	Süper Çakırkaya	Süper çakırkaya kendine bir çıkış yolu buluyor.
K6	Uzaylı	Çocukları çok sevmiş. Dünyadaki en sevdiği şey çocuklar olmuş.
K7	Kardan adam	Gelecekte kardan adamın arkadaşı gelmiş ve ömrünün sonuna kadar beraber kalacaklarmış.
K8	Miniş	Evi tamir edildi ve tekrar arkadaşlarıyla oynadı.
K9	Kit	Kit'in sahipleri onu buluyor ve eski sağlığına geri dönüyor.
K10	Uzun saçlı	Kırık evler düzeliyor.
K11	Mimi	Yeni bir arkadaşla tanışıp, çok iyi vakit geçirmişler.
K12	Niloya	Sonra Niloya ömür boyu Antalya'ya gitti.
K13	Grani	Çok parası oldu ve kendine iki katlı bir ev aldı.
K14	Pinokyo	Babası olmadan bir hayat yaşadı.
K15	Kırmızı başlıklı kız	Kırmızı başlıklı kız büyüdüğünde çalışıp, para kazanınca kocaman bir ev almış.

4.2. Deprem Öncesi, Şimdiki Hayatı ve Geleceğe Dair Beklediği Hayat ile İlgili Resimlerden Elde Edilen Verilerin Tablo ve Akış Diyagramına İlişkin Bulgular

Katılımcıların çizimlerinde, deprem öncesi güvenli ve mutlu bir yaşam teması öne çıkmış, aile ve sosyal etkileşimler, sağlam yapılar ve doğa unsurları sıcak renklerle betimlenmiştir. Deprem sonrası, kayıp ve belirsizlik hissiyle yıkılmış binalar, ayrılıklar ve barınma sorunları vurgulanmış, koyu renkler ve kaotik kompozisyonlar kullanılmıştır. Geleceğe dair beklentilerde ise yeniden inşa ve umut teması işlenmiş, güvenli yapılar, yeşil alanlar ve mutlu insan figürleri parlak renklerle resmedilmiştir. Katılımcıların deprem öncesi, şimdiki hayatı ve geleceğe dair beklediği hayat ile ilgili çizimlerinde yer alan ana temalar ve görsel öğeler arasındaki ilişkiler sistematik bir şekilde Tablo 2’de sunulmuştur:

Tablo 5. Deprem öncesi, şimdiki hayatı ve geleceğe dair beklediği hayat ile ilgili resim analizinden elde edilen verilere ilişkin bulgular

Ana Tema	Alt Tema	Kodlar	Görsel Özellikler
Deprem Öncesi: Güvenli ve Mutlu Yaşam	Yakın Kişilerarası İlişkiler	Aile üyeleriyle vakit geçirme, arkadaşlarla oyun oynama, eğlenceli vakit geçirme	-Açık ve sıcak renkler (sarı, yeşil, mavi tonları ağırlıklı)
	Ev	Sağlam yapılar, konforlu ev düzeni, bahçeli veya apartman daireleri	-Detaylı çizimler, düzenli kompozisyon
	Doğa ve Dış Mekân	Parklar, oyun alanları, düzenli şehir yaşamı, doğa içindeki mutlu anlar, yıldızlar, ağaçlar	-İnsan figürlerinde neşeli yüz ifadeleri

	Duygular	Mutluluk, güven hissi	
Deprem Sonrası: Kayıp, Belirsizlik ve Adaptasyon	Yakın Kişilerarası İlişkiler	Ayrılık, ölüm, mezar, şiddet, sevdiklerini kaybetme	-Koyu renkler (siyah, gri, kahverengi ağırlıklı) -Belirsizlik
	Mekân ve Ev	Yıkılmış binalar, çatlaklar, kaotik ortam	içeren, eksik veya karışık kompozisyon
	Barınma Problemleri	Yeni ev arayışı, taşınma	-Daha az detay, sert ve keskin hatlar
	Duygular	Korku, üzüntü, yalnızlık, yas	-İnsan figürlerinde korku ve üzüntü ifadeleri
Geleceğe Dair Beklenen Hayat: Yeniden İnşa ve Umut	Güvenli Yapılar	Depreme dayanıklı yeni evler, modern şehirler	-Canlı renkler (mavi, yeşil, pembe tonları)
	Yakın Kişilerarası İlişkiler	Yeniden bir araya gelen aileler, oyun oynayan çocuklar, yeni başlangıçlar	-Daha net ve düzenli kompozisyon
	Doğa	Ağaçlar, parklar, temiz çevre, güneş	-Mutlu ve huzurlu yüz ifadeleriyle betimlenmiş insan figürleri
	Duygular	Umut, iyileşme,	-Yeniden yapılanma ve güven hissi veren detaylar (güçlü binalar, doğa

Katılımcıların resimlerinde ortaya çıkan temalar arasındaki geçiş, üç ana döneme ayrılarak analiz edilmiştir: Deprem Öncesi (Güvenli ve Mutlu Yaşam), Şimdiki Hayat (Kayıp, Belirsizlik ve Adaptasyon) ve Geleceğe Dair Beklentiler (Bağ Kurma). Katılımcıların algısında, bu dönemler arasında belirgin bir duygusal ve görsel dönüşüm gözlemlenmiştir.

İlk aşamada, deprem öncesi hayatlarına dair çizimler, mutlu, güvenli ve sosyal bir yaşamı yansıtmaktadır. Katılımcılar aileleri, arkadaşları, oyun alanları ve doğayla iç içe huzurlu bir ortamı resmetmişlerdir. Canlı renklerin hâkim olduğu bu dönemde, güven duygusu ön planda olup, sıcak renkler ve düzenli çizimler yoğunlukla kullanılmıştır.

Ancak deprem sonrasında şimdiki hayata geçiş, önemli bir değişimi beraberinde getirmiştir. Katılımcıların resimlerindeki güvenli ve mutlu atmosferin yerini, kayıp, belirsizlik ve uyum problemleri süreci almıştır. Yıkılmış binalar, terkedilmiş sokaklar, ağlayan figürler, mezarlar ve yas sembelleri bu dönemin öne çıkan unsurlarıdır. Görsel olarak koyu renkler, düzensiz ve eksik çizimler ile karmaşık kompozisyonlar dikkat çekmektedir. Bu aşama, katılımcıların depremin etkileriyle başa çıkmaya çalıştıkları, belirsizlik içinde oldukları bir dönemi temsil etmektedir.

Son olarak, katılımcıların geleceğe dair beklentilerini yansıtan çizimler, umut ve yeniden inşayı öne çıkarmaktadır. Depremin olumsuz etkilerinin zamanla azalacağına dair bir inanç söz konusudur. Çizimlerde modern, sağlam yapılar, yeniden bir araya gelen aileler, oyun oynayan çocuklar ve yeşil alanlar dikkat çekmektedir. Görsel olarak pastel ve canlı renklerin kullanıldığı, net ve düzenli çizimlerin tercih edildiği bu aşamada, iyileşme ve pozitif bir gelecek algısı öne çıkmaktadır.

Bu üç aşama, birbirine akıcı bir şekilde bağlanmaktadır. Deprem öncesi güven ve mutluluk hissi, ani bir kayıp ve belirsizlik evresine dönüşmekte, ancak zamanla umut ve iyileşme beklentisiyle yeniden yapılanmaya yönelmektedir. Bu geçişler, katılımcıların psikolojik süreçlerini ve travmayla baş etme mekanizmalarını yansıtan güçlü göstergelerdir. Aşağıda, katılımcıların resimlerindeki deprem öncesi, şimdiki hayat ve geleceğe dair beklentiler arasındaki dönüşümü ve bu süreçte öne çıkan temalar arasındaki geçişi görselleştiren akış diyagramı Şekil 3’de sunulmuştur:

Şekil 3. Akış Diyagramı: Resimlerdeki Temalar Arasındaki Geçiş

4.3. Deprem Öncesi, Şimdiki Hayatı ve Geleceğe Dair Beklediği Hayat ile İlgili Anlatılardan Elde Edilen Verilerin Tablo ve Akış Diyagramına İlişkin Bulgular

Bu bölümde katılımcıların deprem öncesi, şimdiki hayatı ve geleceğe dair beklediği hayat ile ilgili kendileri için kullandıkları karakterler ve ifadelere ait bilgiler Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 6. Katılımcıların deprem öncesi, şimdiki hayatı ve geleceğe dair beklediği hayat ile ilgili ifadeleri

Katılımcılar	Kullandıkları Karakter İsimleri	Deprem Öncesi Hayatı	Şimdiki Hayatı	Geleceğe Dair Beklediği Hayat
K1	Aladora	Güzel ve sakin bir hayat yaşıyordu.	Gezegeninde deprem olmuş ve yeni bir gezegene gitmek zorunda kalmış.	Büyüyünce çok zengin oluyor.
K2	Robotik	Depremden önce güzel ve sakin bir hayatı vardı.	Depremden sonra her yer çatlak yıkık evler olmuş.	Çok güzel bir hayatı olup, merkeze ev yapmış.
K3	Daki	Çok güzel ve huzurlu bir hayatı vardı.	Çok üzüldü ve hayal kırıklığına uğradı.	Büyüdüğünde çok güzel şeyler oldu ve çok sevindi.

K4	Ayşe	Her şey çok güzeldi.	Ev çöktü ve mahsur kaldılar.	Zengin oldu ve herkese ev yaptı.
K5	Süper Çakırkaya	Süper çakırkaya yatıp dinleniyor.	Depremden mutsuz olup başka bir yere gitmişler.	Süper çakırkaya kendine bir çıkış yolu buluyor.
K6	Uzaylı	Depremden önce çocuklara bağırır ve onları üzerdi.	Çocuklara çok iyi davranıp onları şaşırtmış.	Çocukları çok sevmiş. Dünyadaki en sevdiği şey çocuklar olmuş.
K7	Kardan adam	Kardan adam depremden önce arkadaşlarıyla oyun oynardı.	Kardan adamın arkadaşları gitti ve çok üzüldü.	Gelecekte kardan adamın arkadaşı gelmiş ve ömrünün sonuna kadar beraber kalacaklarmış.
K8	Miniş	Çok mutluydu ve arkadaşlarıyla oyun oynardı.	Evler yıkıldı ve arkadaşları ile oynayamadı.	Evi tamir edildi ve tekrar arkadaşlarıyla oynadı.

K9	Kit	Kit çok sevilen birisiymiş.	Kit'e depremten sonra gelen herkes sebepsiz yere ona vurmaya başlamış.	Kit'in sahipleri onu buluyor ve eski sağlığına geri dönüyor.
K10	Uzun saçlı	Evi ve ağaçları vardı.	Herkese yardım etmek zorunda kalmış.	Kırık evler düzeliyor.
K11	Mimi	Momi ile dodi kardeşlermiş. Çok iyi vakit geçirip hep oyun oynarlarmış.	Momi arkadaşı dodiyi kaybetmiş ve çok üzölmüş. Tek kalmış.	Yeni bir arkadaşla tanışıp, çok iyi vakit geçirmişler.
K12	Niloya	Niloya depremten önce hep Mete'yle oynarmış. Annesi onlara meyve suyu ve kek yaparmış.	Artık Niloya ile Mete'ye annesi kek ve meyve suyu yapmamış. Mete'nin annesi yapmış. Çünkü Niloya'nın annesinin evi hasar görmüş.	Sonra Niloya ömür boyu Antalya'ya gitti.

K13	Grani	Depremden önce bir evi vardı. Güneşli bir gündü.	Depremde evi yıkıldığı için çok ağlamış.	Çok parası oldu ve kendine iki katlı bir ev aldı.
K14	Pinokyo	Pinokyo babasıyla birlikte yemek yermiş.	Deprem olmuş ve babası ölmüş. Pinokyo çok üzülmüş.	Babası olmadan bir hayat yaşadı.
K15	Kırmızı başlıklı kız	Kırmızı başlıklı kız neşeli neşeli evine gidermiş.	Kırmızı başlıklı kızın evi yıkıldı ve çok üzüldü.	Kırmızı başlıklı kız büyüdüğünde çalışıp, para kazanınca kocaman bir ev almış.

Katılımcıların anlatılarında ortaya çıkan temalar arasındaki geçiş, üç ana döneme ayrılarak analiz edilmiştir: Deprem Öncesi: Sakin Yaşam ve Güçlü Bağlar, Şimdiki Hayat: Zorunlu Değişim ve Duygusal Etkiler ve Geleceğe Dair Beklentiler: Güçlenme, Umut ve Geleceği Şekillendirme. Katılımcıların algısında, bu dönemler arasında belirgin bir duygusal ve anlatısal dönüşüm gözlemlenmiştir.

İlk aşamada, deprem öncesi hayatlarına dair anlatılar, huzurlu, güvenli ve sosyal bir yaşamı yansıtmaktadır. Katılımcılar, geçmiş yaşantılarını güven içinde tanımlamış, aile bağları ve oyun oynama gibi unsurlara sıklıkla vurgu yapmışlardır. "Sakin Yaşam ve Güçlü Bağlar" teması altında belirlenen alt temalar, güvenli ve huzurlu bir hayat, sosyal ilişkiler ve oyun ile aile sıcaklığı ve aidiyet olmuştur. Bu dönemde, anlatılar düzenli, neşeli ve güven duygusunu öne çıkaran bir yapıya sahiptir.

Ancak deprem sonrasında şimdiki hayata geçiş, önemli bir değişimi beraberinde getirmiştir. Katılımcıların anlatılarındaki huzur ve güvenin yerini, kayıp, belirsizlik ve adaptasyon süreci almıştır. "Zorunlu Değişim ve Duygusal Etkiler" teması altında kayıp ve yıkım, üzüntü ve travma ile yer değişikliği ve adaptasyon alt temaları belirlenmiştir. Anlatılarda, deprem nedeniyle yaşanan fiziksel ve duygusal kayıplar, yoğun üzüntü ve hayal kırıklığı ön planda yer almış, yeni bir yaşama uyum sağlama süreci belirsizlik içinde ifade edilmiştir. Bu aşama, katılımcıların depremin etkileriyle başa çıkmaya çalıştıkları, zorunlu bir değişim ve uyum süreciyle yüzleştikleri bir dönemi temsil etmektedir.

Son olarak, katılımcıların geleceğe dair beklentilerini yansıtan anlatılar, umut ve yeniden yapılanmayı öne çıkarmaktadır. "Güçlenme, Umut ve Geleceği Şekillendirme" teması altında ekonomik güçlenme, sosyal bağların yeniden kurulması ve geleceğe dair umut alt temaları ele alınmıştır. Katılımcılar, gelecekte daha iyi bir yaşam beklentisi içinde olduklarını, ekonomik olarak güçlenmeyi, sosyal bağlarını yeniden kurmayı ve daha güvenli bir hayat sürmeyi umut ettiklerini ifade etmişlerdir. Genel olarak, bu aşama anlatılarda daha olumlu, iyileşme sürecini vurgulayan ve geleceğe dair beklentileri şekillendiren bir yapıya sahiptir.

Bu üç aşama, birbirine akıcı bir şekilde bağlanmaktadır. Deprem öncesi güven ve mutluluk hissi, ani bir kayıp ve belirsizlik evresine dönüşmekte, ancak zamanla umut ve iyileşme beklentisiyle yeniden yapılanmaya yönelmektedir. Bu geçişler, katılımcıların psikolojik süreçlerini ve travmayla baş etme mekanizmalarını yansıtan güçlü göstergelerdir. Aşağıda, anlatılardaki deprem öncesi, şimdiki hayat ve geleceğe dair beklentiler arasındaki dönüşümü ve bu süreçte öne çıkan temalar arasındaki geçişi görselleştiren akış diyagramı Şekil 4’de sunulmuştur.

Şekil 4. Akış Diyagramı: Anlatılardaki Temalar Arasındaki Geçiş

Katılımcıların anlatılarında, deprem öncesi hayatlarını huzurlu, mutlu ve sosyal bir yaşam olarak tanımladıkları görülmektedir. Deprem sonrası dönemde ise kayıplar, yıkım, üzüntü ve yer değişikliği gibi travmatik deneyimler öne çıkmaktadır. Geleceğe dair beklentilerde ise ekonomik güçlenme, sosyal bağların yeniden kurulması ve umut dolu bir hayat beklentisi baskın olarak yer almaktadır. Katılımcıların deprem öncesi, şimdiki hayatı ve geleceğe dair beklediği hayat ile ilgili anlatılarının içerik analizi doğrultusunda, ana temalar, alt temalar ve kodlar arasındaki ilişkiler sistematik bir şekilde Tablo 7’te sunulmuştur:

Tablo 7. Deprem öncesi, şimdiki hayatı ve geleceğe dair beklediği hayat ile ilgili anlatılardan elde edilen verilere ilişkin bulgular

Ana Tema	Alt Tema	Kodlar
Deprem Öncesi: Sakin Yaşam ve Güçlü Bağlar	Güvenli ve Huzurlu Yaşam	Güzel hayat, sakinlik, huzur
	Sosyal İlişkiler ve Oyun	Oyun oynama, arkadaşlarla vakit geçirme
	Aile Sıcaklığı ve Aidiyet	Aile ile mutlu anlar
Deprem Sonrası: Zorunlu Değişim ve Duygusal Etkiler	Kayıp ve Yıkım	Yıkım, hasar, mahsur kalma, kayıplar
	Üzüntü ve Travma	Üzülme, hayal kırıklığı
	Yer Değişikliği ve Adaptasyon	Taşınma, yeni ev bulma
Geleceğe Dair Güçlenme, Umut ve Geleceği Şekillendirme	Ekonomik Güçlenme	Zenginlik, büyük ev, maddi güç
	Sosyal Bağların yeniden Kurulması	Arkadaşlarla yeniden buluşma, aile bağları
	Geleceğe Dair Umut	Mutluluk, umut, yeni başlangıçlar

BÖLÜM V

TARTIŞMA

Bu çalışma, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen depremi deneyimleyen ilkokul öğrencilerinin deprem öncesi, sonrası ve geleceğe dair algılarını anlamayı amaçlamıştır. Nitel durum çalışması deseninde yürütülen bu araştırmada, çocukların depreme ilişkin yaşantıları ile bu yaşantıların geçmişlerini ve gelecek algılarını nasıl etkilediği; hem görsel hem de sözel ifadeler aracılığıyla değerlendirilmiş, elde edilen veriler resim analizi ve içerik analizi yöntemleriyle analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, depremin çocuklar üzerindeki etkisini ortaya koymakla kalmamış, aynı zamanda bu etkilerin zaman içinde farklılaştığını ve çocukların geleceğe yönelik umutlarını koruduğunu göstermiştir.

5.1 Deprem Öncesi Yaşamın Resim ve İçerik Analizi Bulgularının Tartışılması

Katılımcıların deprem öncesine dair çizim ve anlatıları, ağırlıklı olarak güvenli, huzurlu ve sosyal ilişkilerle beslenen bir yaşam biçimini yansıtmaktadır. “Güvenli ve Mutlu Yaşam” ve teması altında şekillenen bu dönem, güçlü aile bağları, arkadaşlarla geçirilen keyifli anlar, sağlam yapılar ve doğayla iç içe yaşamla betimlenmiştir. Güneş, çiçek, aile üyeleri ve oyun alanları gibi pozitif semboller, bu döneme ait duygusal iyilik hâlini temsil etmektedir. Çocukların çizimlerinde sıcak renklerin (sarı, yeşil, mavi) hâkimiyeti, düzenli kompozisyonlar ve gülümseyen yüz ifadeleri de bu döneme dair olumlu duyguların simgesel göstergesi olmuştur (Rose, 2016; Malchiodi, 1998). Çocukların çizdikleri görsel temsilleri bu anlatıyı desteklemiştir. Öte yandan katılımcıların tamamı deprem öncesi dönemi olumlu imgelerle temsil etmiş olsa da bu çalışmanın farklılaştığı temel nokta, yaşantılarını resmederken ayrıntı zenginliği ve ifade derinliğidir. Çizimlerde kullanılan simgelerin çeşitliliği, renklerin tonu ve betimleyici açıklamaların içeriği, çocukların güvenli yaşam koşullarına dair güçlü bir aidiyet ve özlem duygusu taşıdığını ortaya koymaktadır. Bu durum, çocukların afet öncesi dönemi yalnızca olumlu hatırlamakla kalmayıp, bu döneme ait güçlü duygusal bağlar taşıdıklarını da göstermektedir (Malchiodi, 1998; Rose, 2016).

Katılımcılar, geçmişte herhangi bir tehdit ya da kaygı duymadıklarını, aileleriyle ve arkadaşlarıyla keyifli vakit geçirdiklerini ve oyun oynadıklarını, sosyal etkinliklerden keyif aldıklarını sıklıkla dile getirmiştir. Bu bulgu, çocukların deprem öncesi gelişimsel

süreçlerinde huzurlu ve mutlu hissettiklerine, güven ortamlarına sahip olduklarına ve korunaklı bir yaşam sürdüklerine işaret etmektedir (Bogdan & Biklen, 1992). Bu dönemle ilgili çocukların kullandığı imgeler olan güneş, çiçek, ağaç gibi nesnelerin sadece doğaya ait olumlu çağrışımların ötesinde aynı zamanda güven, mutluluk gibi olumlu duyguları temsil ettiği görülmektedir. Aynı zamanda kullandığı renkler olan sarı, yeşil ve mavi huzur, mutluluk ve kendine güven, sakinlik gibi olumlu hisleri yansıttığı görülmektedir (Halmatov 2018). Bu durum çocukların temel güven duygusunu kurabildiğini ve hayatla kurduğu olumlu bağı gösterdiği için gelişimsel olarak da anlamlıdır (Erikson, 1963).

5.2 Deprem Sonrası Yaşamın Resim ve İçerik Analizi Bulgularının Tartışılması

Katılımcıların deprem sonrası yaşantılarına dair anlatılarında ve çizimlerinde ise keskin bir değişimler görülmüştür. Katılımcıların çizimlerinde “Kayıp, Belirsizlik ve Adaptasyon” teması ön plana çıkmış; yıkılmış binalar, mezarlar, ağlayan insanlar, karanlık renk paletleri (siyah, gri, kahverengi) ve düzensiz kompozisyonlar ve keskin hatlar belirginleşmiştir. Resimlerde sıkça yıkılmış binalar, mezarlar, ağlayan insanlar ve korku dolu ifadeler görülmektedir. Bu bulgular İran’ da depremden etkilenen 7-12 yaş arası çocuklarla resim ve metafor kullanılarak yapılan bir çalışma ile benzerlik göstermektedir (Izadkhah ve Gibbs,2015). Yıkılmış binalar, çatlak yollar, kaotik şekiller her iki çalışmada da çocukların resimlerinde çizdiği sembollerdendir. Bu bulgular, deprem gibi zorlu yaşam olaylarının çocukların iç dünyasında bıraktığı etkilerin, görsel ve sözel ifade biçimleriyle görünür hâle geldiğini göstermektedir. Özellikle çizimlerde kullandıkları semboller, renkler ve yapılar; çocukların deprem sonrası verdikleri tepkileri anlamak açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Çocukların deprem sonrası yaşantılarını temsil ederken sergiledikleri karanlık tonlar, kayıp temaları ve düzensizlik, yalnızca yaşanan fiziksel yıkımı değil, aynı zamanda kendi dünyalarında oluşan zorlanmayı da yansıtmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, çizimlerin çocukların iyilik hâllerinin ve baş etme süreçlerinin değerlendirilmesinde işlevsel bir araç olduğu söylenebilir.

Renk tercihleri ve çizim kompozisyonları, katılımcıların yaşadığı belirsizlik ve travmatik süreci yansıtmaktadır. Burkitt ve arkadaşlarının (2003) yaptığı çalışmada da çocukların hoşuna giden resim figürlerinde en sevdiği renkleri kullanırken, olumsuz figürlerde ise daha çok siyah rengini kullandığını belirtmiştir. Bu araştırmada da çocukların deprem sonrası resimlerinde siyah rengini ve koyu renkleri tercih etmesi de duygularının renklerle ilişkili olduğunu desteklemiştir (Halmatov, 2018; Çankırılı, 2011).

Çocukların çizimlerinde kullandıkları renkler, tercihlerden öte, aynı zamanda içsel dünyalarının bir yansımasıdır. Burkitt ve arkadaşlarının (2003) çalışmasında da görüldüğü üzere, çocuklar olumlu içerikli resimlerde daha canlı renkler kullanırken, olumsuz içeriklerde siyah gibi koyu tonlara yönelmektedir. Aynı şekilde, Halmatov (2018) ve Çankırılı'nın (2011) çalışmalarında da çocukların olumsuz duygu durumlarında koyu renkleri tercih ettikleri vurgulanmaktadır. Güncel sanat terapisi literatürü de bu bulguları desteklemektedir. Cohen-Yatziv ve Regev'in (2019) sanat terapisi üzerine yaptığı sistematik derleme, çocukların duygu durumlarını ifade etmede renklerin kıymetli bir araç olduğunu ve özellikle travma sonrası sanat temelli ifadelerin, bireyin iç dünyasını görünür kıldığını göstermektedir. Bu bağlamda, çalışmadaki renk tercihleri, çocukların travmatik yaşantılarına verdikleri tepkilerin hem görsel hem de psikolojik boyutunu anlamada önemli ipuçları sunmaktadır. İçerik analizleri de bu kesin değişimi açık bir şekilde ortaya koymuştur. Katılımcıların ifadelerinde “kayıp ve yıkım”, “üzüntü ve travma” ile “yer değişikliği ve adaptasyon” alt temaları öne çıkmıştır. Çocuklar; aile bireylerini ve sevdiklerini kaybetme, evlerinin yıkılması ve hasar görme, yer değişikliği yapmak zorunda kalma ve yeni çevrelere uyum sağlama zorunluluğu belirsizlik gibi ağır zorlayıcı yaşam deneyimlerini anlatılarında ifade etmişlerdir. Bu süreç, derin üzüntü ve hayal kırıklığı ile anlatılmış, yeni yaşam alanlarına uyum sağlama zorunluluğu ise büyük bir değişim olarak görülmüştür. Bu bulgular, travma sonrası stres tepkilerinin çocukların hem duygusal hem de bilişsel yapılarında belirgin yansımaları olduğunu göstermektedir (Pynoos, Steinberg ve Piacentini, 1999). Bu bulgu, Naderi'nin (2020) Kermansah depremini yaşamış 8–10 yaş arası çocuklarla yürüttüğü çalışmanın sonuçlarıyla da örtüşmektedir. Naderi'nin araştırmasında, çocuklarla deprem sonrası yaptığı çalışmada resimlerden faydalanmıştır.

Çocukların resimlerinde sıklıkla korku, yalnızlık ve izolasyon gibi duyguların semboller yoluyla ifade edildiği, özellikle insan figürlerinde mutsuz yüzler, kırık binalar ve terkedilmiş alanların öne çıktığı görülmüştür. Benzer şekilde, bu çalışmada da çocuklar deprem sonrası dönemi anlatırken yıkım, belirsizlik ve üzüntü duygularını koyu renkler, boşluklu kompozisyonlar ve dağınık figürler aracılığıyla ifade etmişlerdir. Hem Kermansah hem Hatay örneklerinde çocukların afet sonrası dönemi travmatik bir kırılma olarak algıladıkları; buna karşın gelecek temsillerinde yeniden yapılanma ve umut unsurlarına yer verdikleri dikkat çekmektedir. Her iki grupta da çocukların deprem sonrası çizimlerinde yıkım, kayıp, belirsizlik ve korkuya ilişkin sembollerin yoğunlaştığı; buna karşılık geleceğe ilişkin çizimlerinde iyileşme, umut ve güvenli yaşam temalarının ön plana çıktığı

görülmüştür. Bu benzerlikler, çocukların yaşadıkları kültürel bağlamlar farklı olsa da, travma sonrası duygusal sürece verdikleri tepkilerde benzer sembolik ifade biçimlerine başvurduklarını göstermektedir. Bu durum hem resim analizi hem de içerik analizi sonuçlarının birbirini desteklediğini ortaya koymaktadır. Bu benzerlikler, çocukların afet sonrası yaşadıkları duygusal süreçlerde kültürden bağımsız ortak sembolik ifade kalıpları geliştirdiklerini düşündürmektedir. Bu durum, çocukların afet sonrası temel ihtiyaçlardan olan güvenlik ihtiyaçlarının karşılanmasında yaşadıkları zorlukları da yansıtmaktadır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre, bireylerin sağlıklı psikolojik gelişimi için önce fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir (Maslow, 1943). Deprem gibi zorlayıcı yaşam olayları, çocukların fiziksel güvenliğini tehdit ederek bu ihtiyaçların karşılanmasını güçleştirmektedir. Dolayısıyla çocukların çizimlerinde karanlık renkler, kaotik şekiller ve yalnız figürler gibi semboller, bu temel ihtiyaçların karşılanamamasına verilen sembolik tepkiler olarak da değerlendirilebilir. Bu bağlamda, çocuk resimlerinin yalnızca bir anlatım aracı değil, aynı zamanda ruhsal iyileşme sürecinin bir parçası olarak ele alınması gerektiği söylenebilir. Garbarino ve Kostelny (1996) tarafından çatışma bölgelerinde yaşayan çocuklarla yapılan araştırmanın sonuçları ile de benzer bulgulara ulaşılmıştır. Bu çalışma ile çocukların oyun, resim, öykü gibi yollarla korkularını, kaygılarını daha anlaşılır ifade ettiği görülmüştür. Aynı zamanda depremin ardından bozulan yaşam düzenlerini, hissettikleri korkuyu ve yaşadıkları kayıpları çizerken koyu renk paletleri, yıkılmış yapılar, ağlayan figürler gibi semboller kullanmış; resimlerinin altına yazdıkları açıklamalarla da yaşantılarını kendi perspektiflerinden anlamlandırmışlardır. Sanatsal ifadeler, çocukların hem içsel dünyalarındaki karmaşayı düzenlemelerine ve anlamlandırmalarına olanak sağlamaktadır. Dolayısıyla, Garbarino ve Kostelny'nin (1996) çalışması, bu araştırmanın bulgularını destekleyen ve güçlendiren bir referans niteliğindedir.

5.3 Geleceğe Dair Yaşamın Resim ve İçerik Analizi Bulgularının Tartışılması

Araştırmanın son kısmında; katılımcıların geleceğe ilişkin hayatlarının çizim ve anlatılarında “Bağ Kurma ve Umut” teması belirgin şekilde ön plana çıkmaktadır. Çizimlerinde sağlam ve güçlü yapılar, açık ve pastel renklerin baskınlığı, yeşil alanlar ve parklar, mutlu ve gülen yüz ifadeleri görülmüştür. Çocuklar, gelecekte tekrar bir araya gelmiş aileler, güvenli ve mutlu bir yaşam, sağlıklı bir çevre çizmişlerdir. Görsel temsiller, iyileşme ve yeniden yapılanma sürecine dair güçlü semboller içermektedir (Rose, 2016; Yin, 2014). Katılımcılar, gelecekte daha iyi bir yaşam beklentisi içinde olduklarını, ekonomik

olarak güçlenmeyi ve daha güvenli bir yaşam alanına sahip olmayı hedeflediklerini ifade etmişlerdir. Çocukların anlatıları da bu pozitif gelecek algısını desteklemektedir. Katılımcılar, “sosyal destek kaynaklarının fark edilmesi ve güçlendirilmesi” “ekonomik iyileşme” ve “umut” gibi alt temalar çerçevesinde daha iyi bir yaşam beklentisi taşıdıklarını belirtmişlerdir. Güvenli evler, ekonomik refah, sosyal etkileşim isteği, arkadaşlarla tekrar buluşma ve anlatılarda ön plana çıkmıştır. Aynı zamanda geleceğe dair umut duygusu baskın olarak hissedilmiştir. Travmanın ardından yeniden güven inşa etme, kimlik bütünlüğünü onarma ve yaşamı anlamlandırma çabası, Herman’ın (1992) tanımladığı üç aşamalı iyileşme sürecinin son evresi olan “yeniden bağ kurma” ile doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda, çocukların gelecek temsillerinde umut, güvenlik ve sosyal hayat ve kişilerarası ilişkiler temalarının ön plana çıkması, travma sonrası psikolojik yeniden yapılanmanın işaretidir. Bu bulgular, çocukların geleceği yeniden yapılandırma yönünde aktif bir hayal gücü geliştirdiklerini ortaya koymaktadır (Masten, 2010).

5.4 Resim ve İçerik Analizi Bulgularının Bütüncül Değerlendirilmesi

Çocukların çizim ve yazılı ifadelerine dayalı olarak şekillenen üç dönem; deprem öncesi, deprem sonrası ve geleceğe dair temsiller aralarında keskin geçişler barındıran bütünlüklü bir yaşam anlatısını oluşturmaktadır. Deprem öncesi dönem, çocukların güvenli, düzenli ve aidiyet duygusu yüksek bir yaşam sürdükleri; sosyal destek kaynaklarının güçlü, fiziksel çevrenin korunaklı ve olumlu duyguların yoğun yaşam kesiti olarak temsil edilmektedir. Bu dönemin çizimlerinde yer alan canlı renkler düzenli çizgiler, mutlu yüz ifadeleri ve doğayla iç içe imgeler, çocukların temel güven duygusunu inşa ettikleri gelişimsel bir zemin olarak öne çıkmaktadır. Ancak bu zemin, deprem sonrası dönem ile değişmekte; çocukların hem fiziksel çevrelerinde hem de içsel dünyalarında ciddi bir dönüşüm yaşanmaktadır. Bu döneme dair görsel ve sözel temsillerde belirgin bir şekilde “kayıp”, “belirsizlik”, “yalnızlık” ve “uyum zorlukları” temaları ön plana çıkmaktadır. Resimlerdeki renk tonlarının koyulaşması, düzensiz ve dağınık figürlerin ve kaotik mekânların artışı, çizgilerin keskinleşmesi ve simgelerin ağırlıklı olarak yıkım, , gözyaşı gibi travmatik içeriklerden oluşması; bu geçişin sadece bir çevresel değişim değil, aynı zamanda çocuklar için zorlayıcı bir denetim olduğundan bahsetmektedir. Sözel anlatılarla bu bulgular desteklenmekte; çocuklar aile kayıplarını, evlerini terk edişlerini, taşınma süreçlerini ve

korkularını açıkça ifade etmektedir. Bu iki dönem arasındaki geçiş, çocukların yaşamlarının kesintiye uğradığı, duygusal bağlarının sarsıldığı ve güven duygusunun yerini belirsizliğe bıraktığı bir deneyimine işaret etmektedir. Ancak bu deneyim, geleceğe dair çizim ve anlatılarda belirli daha olumlu bir duruma dönüşmekte; çocukların yeni anlamlar üretme, umutlarını yeniden inşa etme kapasiteleri devreye girmektedir. Geleceğe dair çizimlerde yeniden sağlam evlerin yapılması, açık ve sıcak renklerin hâkimiyeti, mutlu yüz ifadelerinin tekrar belirmesi ve yeşil alanlar gibi yeniden yapılanmayı simgeleyen unsurlar; çocukların yaşadıkları yıkımı dönüştürme ve kontrolü yeniden ele alma yönünde çaba gösterdiklerini göstermektedir. Sözel anlatılarda ise daha iyi bir yaşam kurma arzusu, güvenli yaşam alanı beklentisi, ekonomik iyileşme isteği ve sosyal bağların yeniden kurulması gibi temalar, bu yeniden yapılanma çabasının diğer boyutunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda, her üç dönem; çocukların yaşamlarında art arda olarak yaşanan bir olaylar bütününden çok daha fazlasını temsil etmektedir. Bu dönemler arasında, bireyin çevresine, kendine ve geleceğe dair bakışının nasıl değiştiği; dönüştüğü ve iyileştirilmeye çalışıldığı görülebilir. Resim analizi ve içerik analizleri bu geçişlerin boyutlarını göz önüne sererken; üç dönem arasındaki bağ, güven, kayıp, belirsizlik ve yeniden yapılanma döngüsü içinde işleyen bir süreç olarak değerlendirilebilir.

Çocukların resim ve anlatılarında deprem öncesi dönemde güven, huzur, mutluluk ve sosyal bağlılık gibi olumlu temaların öne çıktığı görülmüştür. Çocuklar bu dönemi sıcak renklerle, düzenli kompozisyonlarla ve olumlu figürlerle resmederken; sözel anlatımlarında da güvenli yaşam, sosyal bağlar ve sosyal destek kaynakları ve oyun temaları vurgulanmıştır. Bu iki ifade biçimi, çocukların deprem öncesi yaşantılarına dair olumlu duygusal temsiller geliştirdiğini göstermiştir. Deprem sonrası dönemde ise çocukların anlatı ve resimleri arasında benzerlikler görülmüştür. Resimlerde koyu ve karanlık renkler, yıkılmış yapılar, mezarlar ve ağlayan figürler gibi semboller kullanılırken; içeriklerde “ölüm”, “korku”, “kaygı” ve “yer değişikliği” gibi kavramlara yer verilmiştir. Bu durum, deprem sonrası çizilen resimlerin ve anlatıların birbirine paralel olduğunu ifade biçimlerinin farklılaştığını göstermektedir. Geleceğe dair temsillerde ise her iki analiz türü de umut, iyileşme ve yeniden yapılanma temaları görülmektedir. Resimlerde açık ve canlı renkler, sağlam yapılar, mutlu yüzler ve doğayla bütünleşik mekânlar görülürken; içeriklerde “güvenli bir yaşam”, “ekonomik iyileşme” ve “sosyal destek” kavramları öne çıkmıştır. Bu ortaklık, çocukların

zorlu yaşantılara rağmen gelecek kurgularında umut duygusunu koruyabildiklerini ortaya koymaktadır. Piaget'nin bilişsel gelişim kuramı çerçevesinde, bu görsel ve sözel temsillerin, somut işlemler dönemindeki çocukların yaşadıkları travmatik deneyimleri anlamlandırma biçimlerini yansıttığı söylenebilir. Bu dönemdeki çocuklar, olayları somut semboller ve görsel imgeler aracılığıyla ifade etme eğilimindedirler (Piaget, 1952). Sonuç olarak, resim ve içerik analizleri, çocukların deneyimlerini anlamlandırma yöntemini sembolik düzeyde ortaya koymuştur. Bu iki yöntem birlikte değerlendirildiğinde, çocukların deprem sonrası yaşantılarına dair daha bütüncül bir bakış açısı geliştirilmesini sağlamıştır.

Bu çalışma, sanat temelli ifade biçimlerinin çocukların zorlu yaşam olaylarını yalnızca bireysel düzeyde değil, içinde bulundukları kültürle birlikte de anlamlandırmasına katkı sunmaktadır. Çocukların çizimlerinde ve anlatılarında kullandıkları imgeler; örneğin aile figürleri, ev, bayrak, oyun alanları ait oldukları kültürel yapının izlerini taşımaktadır. Özellikle deprem sonrası döneme ilişkin resimlerde yer alan semboller, çocukların yalnızca yaşadıklarını değil, aynı zamanda toplumsal bellekte yer eden güvenlik, aidiyet ve kayıp temsillerini de göstermektedir. Bu bağlamda, çocukların içinde bulunduğu kültürün de anlamlandırma ve ifade etme biçimleri üzerinde bir etkisi olduğu söylenebilir. Örneğin, güçlü aile bağları, dayanışma, ev gibi imgelerin hem görsel hem de sözel anlatılarda sıkça yer alması; çocukların sadece bireysel değil, aynı zamanda kültürel olarak anlamlandırılmış ortak deneyimler yansıttığını göstermektedir. Bu durum, sanat temelli çalışmaların yalnızca bireysel ifade etme ve anlamlandırma değil, aynı zamanda içinde bulunduğu kültürden de etkilendiğini ifade etmektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1 Sonuç

Bu araştırma, Kahramanmaraş merkezli 6 Şubat 2023 depremlerinin ardından, Hatay’da yaşayan 7–11 yaş aralığındaki çocukların deprem öncesi, sonrası ve geleceğe dair algılarını anlamaya yönelik olarak yürütülmüştür. Nitel araştırma deseni ile gerçekleştirilen bu çalışma, metaforik öykü anlatımı ve üç aşamalı resim çizimi gibi yaratıcı sanat temelli etkinlikler uygulanarak gerçekleştirilmiştir. Çocukların anlatıları ve çizimleri resim analizi ve içerik analizi yöntemleriyle değerlendirilmiş; ortaya çıkan temalar ışığında çocukların depreme ilişkin yaşantılarını nasıl anlamlandırdıkları incelenmiştir.

Elde edilen bulgular, çocukların deprem öncesine dair dönemi sıcak, güvenli ve bağlılık içeren bir yaşam alanı olarak gördüklerini göstermektedir. Bu döneme ilişkin çizimler genellikle canlı renkler, aile bireyleri, ev, okul ve doğa temaları içerirken; huzur ve aidiyet hissi ön plana çıkmıştır. Deprem sonrasına dair çizimler ise yıkım, kayıp, korku ve belirsizlik gibi yoğun olumsuz duyguları sembolize eden karanlık tonlar ve bozulmuş mekânsal kompozisyonlarla karakterize edilmiştir. Çalışmanın en dikkat çekici yönlerinden biri ise, çocukların geleceğe dair umutlarını, yardımseverlik hedeflerini ve yeniden yapılanma arzularını ifade etmeleridir. Özellikle “herkese ev alacağım, başkalarına yardım edeceğim” gibi motivasyonlar, çocukların yaşadıkları zorlayıcı sürece rağmen umutlu olduğunu göstermektedir. Resim çizimi ve sözel ifadeler oluşturma süreci, çocukların yaşadıkları olayları sembolik düzeyde ifade etmelerine ve bu ifadeleri sağlıklı biçimde dışa vurmalarına olanak tanımıştır. Bu bağlamda çalışma, sanat temelli uygulamaların çocukların deprem sonrası yaşantılarını anlamlandırma ve ifade etme süreçlerine katkıda bulunacaktır.

5.2 Öneriler

Araştırmanın bulguları üç aşamalı bir dönüşüm sürecini göstermektedir. İlk aşamada yer alan güvenli ve mutlu bir yaşamdan ani bir şekilde kayıp ve belirsizliğe geçiş yaşanmış; ardından ise umut ve yeniden yapılanma süreci başlamıştır. Her üç aşama da çocukların

gelişimsel düzeyleri, sembolik ifade biçimleri ve psikososyal ihtiyaçları doğrultusunda dikkatle ele alınmalıdır. Çalışmada çocukların anlatı ve çizimlerinde açıkça gözlemlenen bu dönüşüm, onların sadece mağdur olmadığını, aynı zamanda umut taşıyan ve geleceğe dair yeniden yapılanma potansiyeli barındıran bireyler olduğunu da göstermektedir.

5.2.1 Ruh Sağlığı Uzmanlarına Yönelik Öneriler

Ruh sağlığı uzmanlarının afet sonrası süreçte çocukların duygularını ifade edebilmelerine olanak sunan yaratıcı ve projektif yöntemleri (resim, oyun, hikâye tamamlama gibi) kullanmaları önerilmektedir. Ayrıca, çocukların sembolik anlatımlarını doğru şekilde anlamlandırabilmek ve yorumlamak önemlidir. Bu sayede çocukların yaşadıkları travmatik deneyimleri ifade etme ve anlamlandırma süreçleri sağlıklı bir şekilde yürütülebilir.

Çocukların yaratıcı ifade yollarına alan açmalı ve destekleyici müdahale programları geliştirmelidir. Afet sonrası süreçte çocukların ifade biçimleri sadece sözel değil; resim, oyun, hikâye ve benzeri sembolik anlatım biçimleri ile desteklenmelidir. Bu da zorlayıcı yaşam olayını sembolleştirecek kolaylaştıracak ve iyileşme sürecini hızlandıracaktır. Rehberlik servisinde görev yapan psikolojik danışmanların, çocukların yaşadıkları travmatik deneyimleri güvenli bir ortamda paylaşabilecekleri güvenli alanlar sunmaları öğrencilerin ruh sağlığı destekleyici nitelikte olduğu düşünülmektedir. Öğretmenler, okul idarecileri ve ebeveynler de çocukların duygusal tepkilerini anlama konusunda bilgilendirilmelidir. Travma sonrası okula dönüş sürecinde psikolojik güvenliğin sağlanması; sağlıklı ilişkiler kurmanın, benlik algısının, akademik başarının, sosyal ilişkilerin büyük bir yardımcısı olmaktadır.

5.2.2 Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Gelecekte yapılacak çalışmalarda çocukların ifade biçimlerini destekleyici ve kolaylaştırıcı yöntemler (örneğin; oyun temelli teknikler, hikâye tamamlama, drama) kullanılabilir. Sadece sözlü ifade etme biçimine dayalı yöntemlerin sınırlılığı göz önünde bulundurularak, çoklu veri toplama tekniklerine yönelinmesi önerilmektedir. Ayrıca bu tür çalışmalar, boylamsal tasarlanarak çocukların travmayla baş etme süreçlerinin zaman içinde değişimi izlenebilir. Çocukların deprem algısına ilişkin verilerin daha bütüncül biçimde elde edilebilmesi için ebeveyn ve öğretmen görüşmelerinin araştırmalara dâhil edilmesi önerilmektedir. Böylece çocukların anlatılarının okul ve aile ortamındaki yansımaları hakkında da bilgi sahibi olunabilir. Ayrıca, farklı yaş gruplarıyla karşılaştırmalı çalışmalar

yapılarak, çocukların gelişimsel dönemlerine göre deprem algılarında ortaya çıkan farklar belirlenebilir. Çocuklarla farklı afet türlerinde (örneğin sel, yangın) yapılacak araştırmalar, çocukların afet türüne özgü algı ortaya çıkarabilir. Aynı zamanda farklı bölge ve kültürlerdeki çocukların afet sonrası algıları karşılaştırmalı olarak incelenebilir. Ayrıca boylamsal çalışmalarla, bu algıların zaman içerisindeki değişimi analiz edilebilir.

5.2.3 Politika Yapıcılara Yönelik Öneriler

Afet bölgelerinde dezavantajlı gruplardan biri olan çocukların yaşadıkları deneyimleri anlamlandırabilmeleri ve duygularını ifade edebilmeleri için sanat ve oyun temelli uygulamaların desteklenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda çocukların yaşadıkları zorlu yaşam olaylarını anlamlandırmalarını ve sembolik yollarla dışavurumlarını da kolaylaştırmaktadır. Çocukların ifade ve anlamlandırmasını desteklemeye yönelik yapılandırılmış sanat temelli programların okul temelli olarak yaygınlaştırılması, özellikle afet bölgelerinde gelişimsel ihtiyaçlara duyarlı bir yaklaşım sunulması açısından önemlidir. Çocuklara yönelik geliştirilen sanat ve oyun temelli programlar kamu kurumlarında yaygınlaştırılmalı ve ihtiyacı olan herkesin kolaylıkla erişebileceği şekilde düzenlenmeli ve yaygınlaştırılmalıdır. Okul temelli programların da yaygınlaştırılması ve tüm öğrencilere ulaşması sağlanmalıdır. Çocukların iyileşmesine yönelik her girişim, toplumsal kalkınmaya da katkı sağlamaktadır.

KAYNAKLAR

- Abdi, S., Jalili, B., Tavakoli, H., & NADER, P. M. (2004). *Emotional changes in children undergoing cochlear implantation through evaluation of their drawings.*
- AFAD (2014). *Afet ve Acil Durum Başkanlığı. Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü.* (<https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimlerisozlugu>) Erişim tarihi: Aralık 2024
- Akaya, T., Kırımlı, Y., Polat, T. (2001). Deprem Yardımlarından Yararlanan Kişilerin Değerlendirme Raporu. İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Akdur, R. (2000). Deprem yönetimi ve depremde sağlık konu ve amaçları [Disaster management, medical topics, and aims in disasters]. *Sağlık ve Toplum*, 2000(Temmuz özel sayı), 25–38.
- Akkök, F., Aşkar, P., & Sucuoğlu, B. (1988). *İlkokul çocuklarının davranışlarının öğretmenler yoluyla gözlenmesi: Öğretmen gözlem formu el kitabı.* Şafak Matbaası.
- Aksoy, Ş., & Kabasakal, Z. (2023). Afet sonrası durumlara yönelik hazırlanan psikososyal destek uygulamalarının incelenmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(15), 80–91.
- Aksoy, A., & Ögel, K. (2003). Kendine zarar verme davranışı/self-injurious behavior. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 4(4), 226.
- Altun, F. (2016). Afetlerde psikososyal hizmetler: Marmara ve Van depremleri karşılaştırmalı analizi. *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8–9), 183–197.
- Altınköprü, T. (2003). *Çocuğun başarısı nasıl sağlanır?* Hayat Yayıncılık.
- Aral, N., & Ersoy, Ş. (2001). Deprem ve çocuk. *Yaşadıkça Eğitim*, 70, 2–7.
- Arıcı, B. (2010). Resim, psikoloji ve çocuğun dünyasında resim. *Sanat Dergisi*(10), Ağustos.
- Artut, K. (2004). Okul öncesi resim eğitiminde çocukların çizgisel gelişim düzeylerine ilişkin bir inceleme. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 223–234.
- Artut, K. (2017). *Okul Öncesinde Resim Eğitimi.* Anı Yayıncılık

- Avcı, A. (2020). *9-14 yaş çocuklarında resimsel anlatımlarında göç ve göçmenlik algısı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aykut, A. (2006). Günümüzde görsel sanatlar eğitiminde kullanılan yöntemler. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2).
- Başbuğ, Z. (2020). Resim sanatında düşünce sistematığı bağlamında algı ve uzam üzerine düşünceler. *İdil*, 66, Şubat.
- Batı, D. (2012). *4-12 yaş çocuk resimleri ve onların iç dünyalarının resimlere yansımaları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Berument, S. K., Sayıl, M., & Uçanok, Z. (1999). Depremden etkilenen çocuklarınıza nasıl yardımcı olabilirsiniz? Anne-baba el kitabı. *Türk Psikoloji Bülteni*, 5(14), 78–88.
- Bıkçe, M. (2015). Türkiye’de hasara ve can kaybına neden olan deprem listesi (1900–2014).
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Volume I. Attachment*. Basic Books.
- Bogdan, R. C., & Biklen, S. K. (1992). *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods*. Allyn & Bacon.
- Bruner, J. (2010). *The culture of education*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Brunton, P., & Thornton, L. (2010). *Science in the early years: Building firm foundations from birth to five*. Sage Publications.
- Burkitt, E., Barrett, M., & Davis, A. (2003). Children's colour choices for completing drawings of affectively characterised topics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 44(3), 445–455.
- Carr, C. P., Martins, C. M. S., Stingel, A. M., Lemgruber, V. B., & Juruena, M. F. (2013). The role of early life stress in adult psychiatric disorders: A systematic review according to childhood trauma subtypes. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 201(12), 1007–1020.
- Coffman S., (1998). Children's reactions to disaster. *Journal of Pediatric Nursing*, 13(6):376- 382.

- Coffman, S. (1998). Children's reactions to disaster. *Journal of Pediatric Nursing*, 13(6), 376–382.
- Cohen, J. A., & Mannarino, A. P. (2011). Trauma-focused cognitive behavioral therapy for traumatized children. *Child and Adolescent Psychiatric Clinics of North America*.
- Collado, F. Y. (1999). The role of spontaneous drawing in the development of children in early childhood settings. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED438898.pdf>
- Cummings, E. M., Goeke-Morey, M. C., & Papp, L. M. (2004). Everyday marital conflict and child aggression. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 32, 191–202.
- Çalış, S. (2023). İş sağlığı ve güvenliğinden yaşam güvenliğine. In S. Tepe (Ed.), *Sağlık sektöründe iş sağlığı ve güvenliği* (ss. 63–75). Akademisyen Kitabevi.
- Çankırılı, A. (2012). *Çocuk Resimlerinin Dili* . İstanbul: Zafer Yayınları.
- Çolak, B., Kokurcan, A., & Özsan, H. H. (2010). DSM'ler boyunca travma kavramının seyri. *Kriz Dergisi*, 18(3), 19–25.
- Dağlıoğlu, H. E., & Deniz, Ü. (2011). Okul öncesi dönem çocuklarının insan figürü çizimlerinin gelişimsel açıdan cinsiyete göre incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 16–30.
- Daşçı, E. (2023). Afetlerden etkilenen çocuk ve gençlere yönelik kültür ve sanat temelli psikososyal müdahalelerin psikolojik ve sosyal uyum üzerindeki etkisi. *Afet ve Risk Dergisi*, 7(1), 226–241.
- Deprem ve Risk Azaltma Genel Müdürlüğü Deprem Dairesi Başkanlığı 02 Haziran (2023). *6 Şubat 2023 Pazarcık-Elbistan Kahramanmaraş (Mw: 7.7 – Mw: 7.6) Depremleri Raporu*
- Dereboy, Ç., Şahin Demirkapı, E., Şakiroğlu, M., & Şafak Öztürk, C. (2018). Çocukluk çağı travmalarının kimlik gelişimi, duygu düzenleme güçlüğü ve psikopatoloji ile ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 29(4).
- Dilci, T. (2018). *Çocuk resimlerini okuyabilmek*. Eğitim Yayınevi.
- Dubowitz, H., Papas, M. A., Black, M. M., & Starr, R. H. (2002). Child neglect: Outcomes in high-risk urban preschoolers. *Pediatrics*, 109(6), 1100–1107.

- Duyan, V. (2000). A brief look at the case history of earthquakes in Turkey. In B. T. Aliye Mavili Aktaş & V. Duyan (Eds.), *Trauma treatment professionals training*. Hacettepe University Social Work.
- Dyregrov, A. (2008). *Psychological debriefing: Theory, practice and evidence*. Cambridge University Press.
- Edelbrock, C. S., & Achenbach, T. M. (1984). The teacher version of the child behavior profile: I. Boys aged 6–11. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 52, 207–217.
- Edelbrock, C. S., & Achenbach, T. M. (1984). The teacher version of the child behavior profile: I. Boys aged 6–11. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 52, 207–217.
- Eker, İ., & Yılmaz, B. (2016). Risk alma davranışı: Çocukluk çağı travmaları ve benlik saygısı temelinde bir değerlendirme. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 19(1), 27–36.
- Erden, G., & Gürdil, G. (2009). Savaş yaşantılarının ardından çocuk ve ergenlerde gözlenen travma tepkileri ve psiko-sosyal yardım önerileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12(24), 1–13.
- Ergül, A. (2015). 55-74 aylık çocukların resimlerinde aile algısının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 44(2), 209–228.
- ERIC. (2016). *Çocuk araştırmalarında etik kurallar: Bir rehber* [PDF]. https://childethics.com/wp-content/uploads/2016/09/ERIC_Turkish.pdf
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society* (Vol. 2). Norton.
- Erkan, S. (2010). Deprem yaşayan ve yaşamayan okul öncesi çocukların davranışsal/duygusal sorunlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28), 55–66.
- Furth, G. M. (2002). *The secret world of drawings: Healing through art*. Inner City Books.
- Garbarino, J., & Kostelny, K. (1996). What children can tell us about living in danger. *American Psychologist*, 51(1), 22–26. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.51.1.22>
- Göktaş, G. M. (2014). *Aile içi şiddeti algılama biçimlerinin çocuk resimlerine yansımaları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Gratz, K. L., & Roemer, L. (2004). Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the

- difficulties in emotion regulation scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 26(1), 41–54.
- Green, C. R., Flowe-Valencia, H., Rosenblum, L., & Tait, A. R. (1999). Do physical and sexual abuse differentially affect chronic pain states in women? *Journal of Pain and Symptom Management*, 18(6), 420–426.
- Güvercin, A. (2006). *Depremzede anneler ve çocuklarının depresyon düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Halmatov, S. (2016). *Çocuk resimleri analizi ve psikolojik resim testleri* (3. baskı). Pegem Akademi.
- Harris, D. B. (1963). *Children's drawing as measures of intellectual maturity*. Harcourt, Brace.
- Herman, J. L. (1992). *Trauma and recovery: The aftermath of violence—from domestic abuse to political terror*. Basic Books.
- İnşaat Mühendisleri Odası. (2024). *Bölüm 5: Dünya ve Türkiye 'de Tarihsel ve Aletsel Depremler*. (<https://www.imo.org.tr/Eklenti/6794,5-bolum-dunya-veturkiyede-tarihsel-ve-aletsel-depremlerpdf.pdf?0>) Erişim tarihi: Aralık 2024
- İşmen E., (2001), Deprem yaşantısına bağlı travma ve çocuklar üzerindeki etkisi, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 80-104.
- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Sage Publications.
- Karakaya, I., Coşkun, A., & Sağkal, A. S. (2004). 1999 Marmara Depremi sonrası çocuklarda görülen travma sonrası stres bozukluğu belirtileri. *Kriz Dergisi*, 12(1), 1-8.
- Karakaya, I., Coşkun, A., & Sağkal, A. S. (2004). 1999 Marmara depremi sonrası çocuklarda görülen travma sonrası stres bozukluğu belirtileri. *Kriz Dergisi*, 12(1), 1–8.
- Karakuş, U. (2013). Depremi yaşamış ve yaşamamış öğrencilerin deprem algılarının metafor analizi ile incelenmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 18(29), 97–116.
- Karanci, A. N., & Rüstemli, A. (1995). Psychological consequences of the 1992 Erzincan (Turkey) earthquake. *Disasters*, 19(1), 8–18.

- Kasapoğlu, K. (2007). *Depremler ve Türkiye hakkında bilmek istedikleriniz*. Berkay Ofset.
- Kıratlı, D. (2001). *Depremzede olan ve olmayan gençlerin kaygı ve depresyon düzeylerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kırıçoğlu, O. T. (1988). Sanat yazıları. *Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*.
- Kıryak, Z. (2020). Öğrencilerin fen bilimleri dersine yönelik zihinsel imajlarının belirlenmesi: Bir sınıflar arası karşılaştırma. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 50, Mayıs.
- Klorer, P. G. (2000). *Expressive therapy with troubled children*. Rowman & Littlefield.
- Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology*. Sage Publications.
- Kocadayı, S., & Erbiçer, E. S. (2021). Çocukluk çağı travmaları ile iyileşme arasındaki ilişkide kolektivist başa çıkma stillerinin aracı rolü. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(3), 676–690.
- Kurtdede Fidan, N., & Yaşar, M. (2024). İlkokul öğrencilerinin depreme yönelik metaforik algıları. *Uluslararası Karamanoğlu Mehmetbey Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 41–56. <https://doi.org/10.47770/ukmead.1424690>
- Malchiodi, C. A. (2005). *Çocukların resimlerini anlamak* (T. Yurtbay, Çev.). Epsilon Yayıncılık.
- Malchiodi, C. A. (1998). *Understanding children's drawings*. Guilford Press.
- Marangoz, M., & Çağrı, Ş. (2023). Doğal afetlerin ekonomik, sosyal ve çevresel etkilerinin 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremler bağlamında girişimciler açısından değerlendirilmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 24(52), 1–30.
- Marusak, H. A., Martin, K. R., Etkin, A., & Thomason, M. E. (2015). Childhood trauma exposure disrupts the automatic regulation of emotional processing. *Neuropsychopharmacology*, 40(5), 1250–1258.

- Maschi, T., Baer, J., Morrissey, M. B., & Moreno, C. (2013). The aftermath of childhood trauma on late life mental and physical health: A review of the literature. *Traumatology*, 19(1), 49–64.
- Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396. <https://doi.org/10.1037/h0054346>
- Masten, A. S., & Narayan, A. J. (2012). Child development in the context of disaster, war, and terrorism: Pathways of risk and resilience. *Annual Review of Psychology*, 63, 227–257.
- Masten, A. S., & Osofsky, J. D. (2010). Disasters and their impact on child development: Introduction to the special section. *Child Development*, 81(4), 1029–1039. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01452.x>
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama için Bir Rehber* (Çev. S. Turan). Nobel Yayıncılık.
- McElheran, M., Briscoe-Smith, A., Khaylis, A., Westrup, D., Hayward, C., & Gore-Felton, C. (2012). A conceptual model of post-traumatic growth among children and adolescents in the aftermath of sexual abuse. *Counselling Psychology Quarterly*, 25(1), 73–82.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Sage Publications.
- Naderi, P. (2020). An analysis of the components of crisis in the structure of painting of earthquake-stricken children in Kermanshah. *Specialty Journal of Humanities and Cultural Science*, 5(1), 11–14.
- Nakajima, Ş. (2012). Deprem ve sonrası psikolojisi. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 28(2), 150–155.
- Nakaya, N., Nakamura, T., Tsuchiya, N., Narita, A., Tsuji, I., Hozawa, A., & Tomita, H. (2016). Prospect of future housing and risk of psychological distress at 1 year after an earthquake disaster. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 70(4), 182–189.
- Osofsky, H. J., Osofsky, J. D., Kronenberg, M., Brennan, A., & Hansel, T. C. (2009). Posttraumatic stress symptoms in children after Hurricane Katrina: Predicting the need for mental health services. *American Journal of Orthopsychiatry*, 79, 212–220.

- Özer M. (2023) Education Policy Actions By The Ministry Of National Education After The Earthquake Disaster On February 6, 2023 in Türkiye. *Bartın University Journal Of Faculty Of Education*. 2023;12(2)
- Özgölet, B. M., & Utkucu, M. (2021). Depremın yıkıcı etkisiyle başa çıkmada etkili olan etkenler. *Academic Platform*.
<https://www.acperpro.com/papers/articles/ISHAD2021ID38.pdf>
- Özmen, M. (2024). Kahramanmaraş depremi sonrasında depremzede çocuklarda görülen psikiyatrik bulgular. *Turkish Journal of Child & Adolescent Mental Health*, 31(2), 168–173.
- Öztürk, B. (2022). *Pıhtılaşma faktör eksikliği tedavisi uygulanan çocukların hemşirelik algısına yönelik resim analizi* (Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü). YÖK Ulusal Tez Merkezi.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Peek, L. (2008). Children and disasters: Understanding vulnerability, developing capacities, and promoting resilience. *Children, Youth and Environments*, 18(1), 1–29.
- Patton, M. Q. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation*. Sage Publications.
- Pennebaker, J. W., & Beall, S. K. (1986). Confronting a traumatic event: Toward an understanding of inhibition and disease. *Journal of Abnormal Psychology*, 95(3), 274–281.
- Penrose, A., & Takaki, M. (2006). Children's rights in emergencies and disasters. *The Lancet*, 367(9511), 698–699.
- Phelps, C., & Gerin, M. I. (2021). *Trauma, memory, and the future self: Developmental implications of early adversity*. *Development and Psychopathology*, 33(2), 527–541. <https://doi.org/10.1017/S0954579420001720>
- Piaget, J. (1952). *The origins of intelligence in children*. International Universities Press.
- Pine, D. S. (2008). Anxiety and trauma-related disorders in children and adolescents. In M. Rutter, D. Bishop, D. Pine, S. Scott, J. Stevenson, E. Taylor, & A. Thapar (Eds.), *Rutter's child and adolescent psychiatry* (5th ed., pp. 592–611). Blackwell Publishing.

- Pynoos, R. S., Steinberg, A. M., & Piacentini, J. C. (1999). A developmental psychopathology model of childhood traumatic stress and intersection with anxiety disorders. *Biological Psychiatry*, 46(11), 1542–1554.
- Porot, M. (1973). *L'enfant et les relations familiales*. FeniXX.
- Read, J., & Gumley, A. (2008). Can attachment theory help explain the relationship between childhood adversity and psychosis? *Attachment*, 2(1), 1–35.
- Rousseau, C., Lacroix, L., Singh, A., Gauthier, M. F., & Benoit, M. (2005). Creative expression workshops in school: Prevention programs for immigrant and refugee children. *The Canadian Child and Adolescent Psychiatry Review*, 14(3), 77–80.
- Rose, G. (2016). *Visual methodologies: An introduction to researching with visual materials*
- Runtz, M. G., & Schallow, J. R. (1997). Social support and coping strategies as mediators of adult adjustment following childhood maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 21(2), 211–226
- Runtz, M. G., & Schallow, J. R. (1997). Social support and coping strategies as mediators of adult adjustment following childhood maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 21(2), 211–226.
- Sarman, A. (2012). *Elâzığ ili Karakoçan ilçesinde yaşanan yıkıcı deprem sonrasında, depremi yaşayan ilköğretim çağı çocuklarda kaygı düzeyi, depresyon belirtileri ve etkileyen faktörler* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Sağlam, M., & Aral, N. (2000). Bir insan çiz testi ile boşanma sürecinde olan aile çocuklarının sorunlarının karşılaştırmalı incelenmesi. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*
- Savaş, İ. (2015). *Çocuğunuzun resimleri size ne anlatır?* Nesil Basım Yayın.
- Sayar, E. (2021). *Fiziksel engelli çocukların resim çizdirme yöntemiyle benlik algılarının incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi].
- Shipman, K. L., Schneider, R., Fitzgerald, M. M., Sims, C., Swisher, L., & Edwards, A. (2007). Maternal emotion socialization in maltreating and non-maltreating families: Implications for children's emotion regulation. *Social Development*, 16(2), 268–285.

- Taner, Y., & Gökler, B. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. *Acta Medica*, 35(2), 82–86.
- Taycan, O., & Yıldırım, A. (2015). Çoklu travmanın etkilerine alternatif bir yaklaşım: Karmaşık travma sonrası stres bozukluğu. *Archives of Neuropsychiatry*, 52, 312–314.
- UNICEF (2023). *Child-Centered Risk Assessment and Resilience Framework*.
<https://www.unicef.org>
- Ustamehmetoğlu, F., & Sevi, O. M. (2020). Do childhood trauma and attachment dimensions predict psychotic-like experiences in a non-clinical sample? *Klinik Psikoloji Dergisi*, 4(1), 63–72.
- Ünaldı, N., & Alyanak, B. (2018). Travma ve ilişkili bozukluklar ve dışsallaştırma boyutu. *Çocuk ve ergenlerde travma ve travmatik durumların etkileri ve çözümleyici yaklaşımlar* (1. baskı). Türkiye Klinikleri.
- Ünver, H., & Karakaya, I. (2019). Çocuk ve ergen psikiyatrisinde özelleşmiş bir travma polikliniği deneyimi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 22, 298–303.
- Venger, A. (2011). *Psikolojik resim testleri: Resimli rehber*. Moskova: Vlados Yayıncılık.
- Yavuzer, H. (2010). *Resimleriyle Çocuk, Resimleriyle Çocuğu Tanıma*. (14. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yeşilyaprak, B., & Kısaç, I. (2000). Marmara bölgesi depremleri sonrası stres tepkileri: Karşılaştırmalı bir çalışma. 36. Ulusal Psikiyatri Kongresi, 3–7 Ekim, Antalya.
- Yin, R. K. (2014). *Case study research: Design and methods* (5th ed.). Sage Publications.
- Yıldız, C., & Öner Koruklu, N. (2013). 4-6 yaş arasındaki çocukların serbest resim çalışmalarındaki resim özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(2), 543–556.
- Zara, A. (2011). Krizler ve travmalar. In *Yaşadıkça psikolojik sorunlar ve başa çıkma yolları* (pp. 91–119).
- Zoroğlu, S. S., Tüzün, U., Şar, V., Öztürk, M., Kara, M. E., & Alyanak, B. (2001). Çocukluk döneminde ihmal ve istismarın olası sonuçlarının incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2(2), 69–78.

EKLER

EK 1: Veri Toplama Kılavuzu

İÇİNDEKİLER

1.BÖLÜM

Demografik Bilgi Formu

Tanışma, Isınma Oyunu

2.BÖLÜM

Oyun Hamurlarından Karakter Yapma

Öykü Okuma

3. BÖLÜM

Deprem Öncesi, Şimdiki Hayatı Ve Geleceğe Dair Beklediği Hayat İle İlgili Resim Çizimi

4. BÖLÜM

Rahatlama ve Gevşeme Egzersizleri

5.BÖLÜM

Vedalaşma

YÖNERGE

Bu çalışma ile birlikte çocukların depreme ilişkin metaforik algılarının incelenmesi amaçlanmıştır. Hatay’da yaşayan ve depremi görmüş ilköğretim öğrencileri ile gerçekleştirilecek bu çalışmada, ilk olarak çocuklardan oyun hamurlarından karakterler yapmaları istenir ve karakterlere isim verilmesi istenir. Daha sonra kahramanı oyuncak ayı Moli olan bir deprem öyküsü okunur. Uygulayıcı çalışma sırasında çocuklar şimdi olup olmayacağı ile ilgili bir soru sorarsa, olabileceğini fakat bulunduğumuz yerin güvenli

olduğunu söyler. Bunun için burada olunduğu ve bu konuda neler yapılabileceğini ile ilgili konuşulabileceği belirtilir.

Daha sonra çocuklara karakterlerinin depremde önce nasıl bir hayatı olduğu sorulur ve dağıtılan kağıtlara istedikleri şekilde ve sürede çizmesi istenir. Etkinlik tamamlandıktan sonra çocuklara karakterlerinin depremde sonra nasıl bir hayatı olduğu sorulur dağıtılan kağıtlara istedikleri şekilde ve sürede çizmesi istenir.

Son olarak çocuklara karakterleri büyüyüp bir yetişkin olduğunda nasıl bir hayat hayal ettiği sorulur ve dağıtılan kağıtlara istedikleri şekilde ve sürede çizmesi istenir. Çocukların yaptıkları karakterleri ise bozup, güvenli bir yere konulması istenir.

1. Tanışma ve ısınma oyunları

Araç-Gereç:Top

Tanışma oyunu

Öğretmen ilk olarak gruptan çember olmasını ister. Eline bir top alır ve kendi ismini söyler, ardından isminin baş harfi ile başlayan bir özellik söyler. Örneğin benim adım Ezgi, esprili biriyim. Çemberdeki kişiler bitene kadar devam eder.

Isınma Oyunu

Öğretmen farklı hayvanlar söyler. Bu hayvanlarının yürüyüşlerinin taklitlerini gruptan yapmasını ister.

- Flamingo gibi bacaklarını kırmadan yürü.
- Yengeç gibi dört ayak üzerinde yürü
- Maymun gibi ellerin yerle temasını kesmeden yürü.
- Deve gibi dört ayaküstünde, sağ el sağ ayakla, sol el sol ayakla birlikte hareket ettirerek yürü.
- Fil gibi, bu kez sağ ayak sol elle, sol ayak sağ elle hareket ettirerek yürü
- Kanguru gibi eğil ve ayak bilekleri tut. İleriye doğru bir kanguru gibi sıçraya sıçraya yürü

2. Oyun Hamurlarından Karakter Yapma

Araç-Gereç: renkli oyun hamurları, kağıt,kalem, stickerlar, el kuklası

Çocuklardan masada duran oyun hamurlarından istedikleri renkte olanları seçmeleri ve bu oyun hamurlarından bir karakter yapması istenir. Bu karakterlere isim konulmasını ister. Uygulayıcı el kuklası (ayı kuklası ismi moli) kullanarak bu karakterlerle bir masada

olduğu ile ilgili bir hikayeleştirme yapar ve ardından “Oyuncak Ayı Moli Sallanıyor” hikayesini okur.

Okul bir süredir çok sessizdi. Kapı ve pencereleri çoktandır açılmamıştı. Yer yer kırılmış camlardan hafif hafif rüzgâr esiyordu. Üzerlerine resimler asılmış beyaz duvarlar da suskundu. Bazı yerlerde çatlaklar bu resimleri ikiye ayırmıştı. Oyuncak ayı Moli, çok sıkılmıştı bu sessizlikte. Oysa her sabah çocuklar gelirdi yanına. Oradan oraya koştururlardı birlikte. Bazen bir uzay roketi yolcusu olurdu bazen doktora kontrole giden bir hasta. Bazı günler çocuklardan biri öğretmen olurdu, Moli de uslu uslu onu dinlerdi. Öğle vakti bahçeye çıkarlardı güneşli günlerde. Işıl ışıl güneşin altında piknik yaparlardı.

Ancak bir sabah yer titremeye başladı. Çocuklar onu havaya atıp tuttuklarında, ellerinden tutup döndüklerinde hissettiği gibi bir titreşim değildi bu. Çocuklar oyunlarını bırakıp öğretmenlerinin izinde başlarını koruyarak büyük masasının altına saklandılar. Sonra çocuklar öğretmenleri ile dışarı çıktılar. Moli yanı başındaki kırık pencereden dışarıyı izledi. Herkes birbirine yardım ediyordu. Sonra bir canlılık geldi yine. Yanı başındaki ağacın dallarında tomurcuklar beliriyor, kelebekler uçuşuyordu. İnsanlar da ortalığı temizleyip, yeni binalar inşa ediyorlar, bazılarını ise tamir ediyorlardı. Moli pencerenin yanında uzandığı masadan heyecanla olanları izlemeye koyuldu. Zaman ilerlemişti. Ağaçlardaki tomurcuklar çiçek açmış, güneş ışıl ışıl parlıyordu. “Çocuklar burada olsa ne güzel eğlenirdik çiçeklerin altında.” diye geçirdi içinden Moli. Onlar olmadan kendini yalnız hissetmeye başlamıştı. O sırada başlarında baretlerle birkaç yetişkin girdi içeri. Moli heyecanlandı. Yetişkinler ölçtüler, biçtiler, kâğıtlara notlar aldılar. Sonra etrafa dağılan eşyaları kutulara doldurmaya başladılar. Moli de atladı hemen bir kutuya. Etraf yenilendi, boyandı, temizlendi. Bir sabah kutudan çıkardılar Moli ve Çufçuf’u. Bekledikleri gün gelmişti. Moli etrafa baktı. Her yer pırıl pırıldı. Eskisinden daha da güçlü, yepyeni güzel bir odaya dönüşmüştü sınıfları. Sonra alışıktığı neşeli çocuk sesleri geldi kulağına. Kapı açıldı, çocuklar geri dönmüştü! Moli’nin boncuk gözleri sevinçle parladı. Çocuklar da Moli’yi görünce sevindiler. Hemen kucakladılar onu. Özlemişlerdi birbirlerini. Yeni boyanmış duvarlar henüz bembeyazdı. Ancak çocuklar evde kaldıkları zamanlarda renkli kalemler ile gökyüzü, çiçek, kelebek resimleri çizmişlerdi. Bazı resimlerde Moli ve Çufçuf da vardı. Çocuklar uygun yerlere asması için öğretmenin masasına bıraktılar güzel resimlerini. Yenilenmiş okulları kahkahalarla, güzel anılarla, renkli resimlerle dolmaya hazırды.

3. Deprem öncesi, şimdiki hayatı ve geleceğe dair umutları ile ilgili resim çizdirme ve resmi açıklatma

Araç-Gereç: kağıt-kalem, silgi, renkli kuru boyalar ve kara kalem

Çocuklara kağıtlar dağıtılır. Oyuncak moli karakteri üzerine konuştuğundan sonra çocukların kendi seçtikleri karakterlerin neler yaptığı sorulur.

Sizin kahramanınızın depremden önce nasıl bir hayatı vardı ? Deprem öncesi hayatını çizer misin ?

- Seçtikleri karakterlerin deprem öncesi nasıl bir hayatı vardır ? çizilmesi istenir. Arkasına da çizdiği resmi açıklaması istenir. Çocuklar istediği renk kalemleri kullanabilir. Süre sınırı bulunmamaktadır. Çizdiği resmi paylaşmak isteyen olup olmadığı sorulur ve paylaşmak isteyenlere söz hakkı verilir.

Sizin kahramanınızın deprem sonrası nasıl bir hayatı var ? Deprem sonrası hayatını çizer misin ?

- Seçtikleri karakterlerin depremden sonra nasıl bir hayatı var? Çizilmesi istenir. Arkasına da çizdiği resmi açıklaması istenir. Çocuklar istediği renk kalemleri kullanabilir. Süre sınırı bulunmamaktadır. Çizdiği resmi paylaşmak isteyen olup olmadığı sorulur ve paylaşmak isteyenlere söz hakkı verilir

Sizin kahramanınızın büyüyünce, okulunu bitirince, boyu artık çok uzadığında nasıl bir hayatı olacak? Nasıl bir hayatı olacağını çizer misin ?

- Seçtikleri karakterlerin gelecekte nasıl bir hayatı olacağı sorulur ve çizilmesi istenir. Arkasına da çizdiği resmi açıklaması istenir. Çizdiği resmi paylaşmak isteyen olup olmadığı sorulur ve paylaşmak isteyenlere söz hakkı verilir. Süre sınırı bulunmamaktadır.

4. Rahatlama ve gevşeme egzersizleri

Nefes egzersizleri ve rahatlamak için kas germe ve bırakma egzersizleri yapılır. Daha sonra da çocuklara serbest zaman verilir ve gözlem yapılır. Egzersizler çalışma grubu gözlemlenerek her etkinliğin sonunda yapılır. Ertesi gün çocuklarla tekrar oyun oynanır ve gözleme devam edilir.

5. Vedalaşma

Araç-Gereç: kâğıt-kalem, silgi, renkli kuru boyalar ve kara kalem

Etkinliğin bittiği ve bu etkinliğin veda etkinliği olduğu söylenir. Çocuklarla paylaşımda bulunulur. İletişim numarası bırakılır ve çocuklarla vedalaşılır.

EK 2: Kişisel Bilgi Formu

Bu form sizi daha yakından tanımak amacı ile hazırlanmıştır .

Adınız Soyadınız:

☐☐

Cinsiyetiniz..... K E

Yaşınız:

Sınıfınız.....

Okulunuz.....

EK 3: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

KAHRAMANIMIN DEPREMDEN ÖNCE NASIL BİR HAYATI VARDI?

Bu resim için istediğin renkte boya kullanabilirsin. Kâğıdı yatay ya da dikey olarak kullanabilirsin. •

Çizdiğin resmi anlatır mısın ?

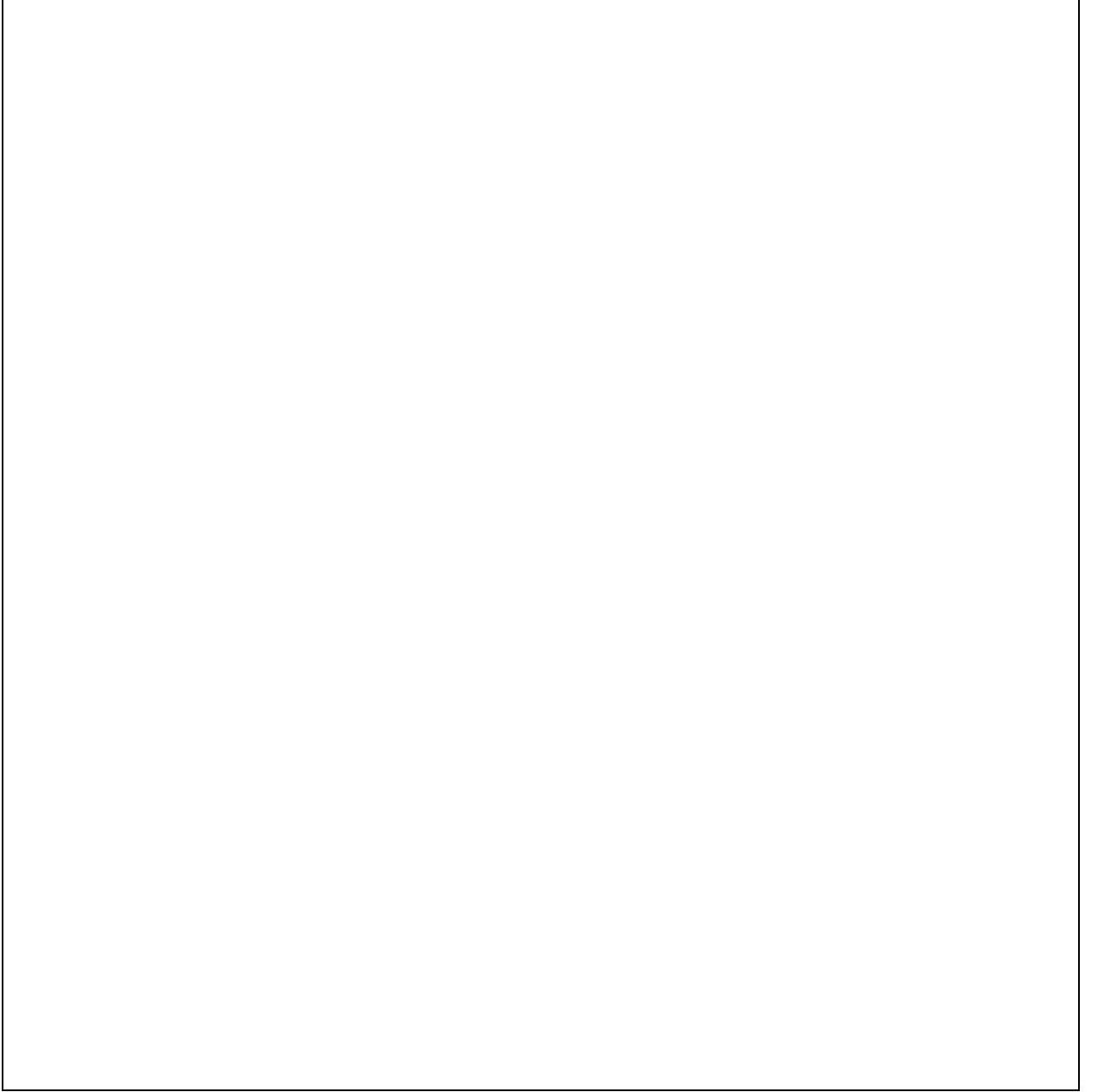
.....

.....

.....

KAHRAMANIMIN DEPREM SONRASI NASIL BİR HAYATI VAR?

Bu resim için istediğin renkte boya kullanabilirsin. Kâğıdı yatay ya da dikey olarak kullanabilirsin. •

Çizdiğin resmi anlatır mısın ?

.....

.....

.....

KAHRAMANIMI GELECEKTE NASIL BİR HAYAT BEKLİYOR?

Bu resim için istediğin renkte boya kullanabilirsin. Kâğıdı yatay ya da dikey olarak kullanabilirsin. •

Çizdiğin resmi anlatır mısın ?

.....

.....

.....

EK: 4 Çocuk Onam Formu

ÇOCUK BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAY FORMU

Sevgili,

Benim adım Ezgi Kurtcu. Başkent Üniversitesinde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünde tezli yüksek lisans öğrencisiyim. “Deprem Yaşamış Çocukların Depreme İlişkin Algılarının Resim Analizi Yoluyla Değerlendirilmesi” konusunda bir araştırma yapıyoruz. Amacımız çocukların depreme ilişkin algılarını incelemektir. Araştırma ile yeni bilgiler öğreneceğiz.

Bu araştırmaya katılmayı kabul edersen seninle önce oyun hamurunda karakterler yapacağız. Daha sonra bir deprem öyküsü okuyacağız. En sonunda yaptığın karakterleri kullanarak 3 tane resim çizmeni isteyeceğim.

Çalışma bittiğinde tez olarak yayımlanacaktır. Ancak seninle ilgili tüm bilgiler saklı tutulacaktır.

Bu araştırmaya katılıp katılmamak için karar vermeden önce anne ve baban ile konuşup onlara danışmalısın. Onlara da bu araştırmadan bahsedip onaylarını/izinlerini alacağız. Anne ve baban tamam deseler bile sen kabul etmeyebilirsin. Bu araştırmaya katılmak senin isteğine bağlı ve istemezsen katılmazsın. Bu nedenle hiç kimse sana kızmaz ya da küsmez. Önce katılmayı kabul etsen bile sonradan vazgeçebilirsin, bu tamamen sana bağlı. Kabul etmediğin durumda da biz ve öğretmenlerinin sana karşı davranışlarında bir değişiklik olmayacaktır.

Aklına şimdi gelen veya daha sonra gelecek olan soruları istediğin zaman bana sorabilirsin. Telefon numaram ve adresim bu kâğıtta yazıyor. Bu araştırmaya katılmayı kabul ediyorsan aşağıya lütfen adını ve soyadını yaz ve imzanı at. İmzaladıktan sonra sana ve ailene bu formun bir kopyası verilecektir.

Çalışmamıza katılarak bize ve bilim dünyasına verdiğin katkı için sonsuz teşekkürler.

Çocuğun Adı Soyadı: Tarih: İmza:		Araştırmacının Adı Soyadı:Ezgi Kurtcu Tarih: İmza:
---	--	---

EK 5: Ebeveyn Onam Formu

Çocuğunuzun katılacağı bu çalışma, Başkent Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık yüksek lisansı kapsamında “Deprem Yaşamış Çocukların Depreme İlişkin Algılarının Resim Analizi Yoluyla Değerlendirilmesi” adıyla, 05.07.2024-10.07.2024 tarihleri arasında yapılacak bir araştırma uygulamasıdır.

Araştırmanın Hedefi: Çocukların depremle ilgili algılarının resim analizi yolu ile incelenmesidir.

Araştırma Uygulaması: Anket ve resim şeklindedir.

Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalı olmaktadır. Çocuğunuz çalışmaya katılıp katılmamakta özgürdür. Araştırma çocuğunuz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşımamaktadır. Çocuğunuzun katılımı **tamamen sizin isteğinize bağlıdır**, reddedebilir ya da herhangi bir aşamasında ayrılabilirsiniz. Araştırmaya katılmamama veya araştırmadan ayrılma durumunda öğrencilerin akademik başarıları, okul ve öğretmenleriyle olan ilişkileri etkilemeyecektir.

Çalışmada öğrencilerden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplar tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir.

Uygulamalar, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek sorular ve durumlar içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden çocuğunuz kendisini rahatsız hissederse cevaplama işini yarıda bırakıp çıkmakta özgürdür. Bu durumda rahatsızlığın giderilmesi için gereken yardım sağlanacaktır. Çocuğunuz çalışmaya katıldıktan sonra istediği an vazgeçebilir. Böyle bir durumda veri toplama aracını uygulayan kişiye, çalışmayı tamamlamayacağını söylemesi yeterli olacaktır. Anket çalışmasına katılmamak ya da katıldıktan sonra vazgeçmek çocuğunuza hiçbir sorumluluk getirmeyecektir.

Onay vermeden önce sormak istediğiniz herhangi bir konu varsa sormaktan çekinmeyiniz. Çalışma bittikten sonra bizlere telefon veya e-posta ile ulaşarak soru sorabilir, sonuçlar hakkında bilgi isteyebilirsiniz. Saygılarımızla,

Araştırmacı : Ezgi Kurtcu

İletişim bilgileri : tel:

e-mail:

Velisi bulunduğum’in yukarıda açıklanan araştırmaya katılmasına izin veriyorum. (Lütfen formu imzaladıktan sonra çocuğunuzla okula geri gönderiniz)*/...../.....

İsim-Soyisim İmza:

Veli Adı-Soyadı:

Telefon Numarası :

EK 6: Etik Kurul Onayı

Sayı : 17162298.600-115
Konu : Tez Çalışması

22 Nisan 2024

İlgili Makama

Üniversitemiz Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ezgi Kurtcu'nun, Doç. Dr. Hicran Çetin Gündüz'ün danışmanlığında yürütmekte olduğu, "İlkokul Öğrencilerinin Depreme İlişkin Metaforik Algıları" adlı tez çalışması değerlendirilmiş ve yapılmasında bir sakınca olmadığı tespit edilmiştir.
Bilgilerinize saygılarımızla sunarız.

Başkent Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler ve Sanat Alan Araştırma Kurulu

Ad, Soyad	Değerlendirme	İmza
Prof. Dr. Gözen Güner Aktaş	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Sadegül Akbaba Altun	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Fatih Çetin	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Hasan Tahsin Fendoğlu	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Filiz Kalelioğlu	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Hidayet Hale Künüçen	Olumlu/ Olumsuz	
Prof. Dr. Özcan Yağcı	Olumlu/ Olumsuz	